

CASA ȘCOALELOR
BIBLIOTECA PEDAGOGICĂ

No. 9109

CASA ȘCOALELOR
BIBLIOTECA PEDAGOGICĂ

77ii.

9109

MYTHOLOGIA

DUPĂ

E. ECONOMOPOL

Mihailescu

DE

BIBLIOTECA
CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

ST. MICHĂILEANU

*77 283522
283523*

11340.

VOLUMUL I

BUCUREȘCI

TIPOGRAFIA, G. A. LAZREANU

Strada Episcopiei, 3.

1897.

Librăria Messandru Georgescu Sene
MANOLE I. AVRAM
MUSEU

292

CONTROL 195

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

COTA 7711

CONTROL 195

RC 182/a

1951

B.C.U. Bucuresti

C11340

MYTOLOGIA¹⁾

PARTEA I

DESPRE ZEI

Hesidos²⁾ în Theognia³⁾ sa vorbind despre creațiune, zice: «Mai întâi s'a născut «*Chaos*, apoi *Gaia* cea cu pieptul lat, locuință pururea sigură a tuturor nemuritorilor, cari țin creștetele zăpădosului Olimp, și Tartărul întunecos în interiorul pământului nemărginit. Și *Eros* (amorul) cel mai frumos dintre toți zeii care, desfătător, stăpânesce gândul și voința în piep-

1) Mytologia este istoria divinităților religiunilor politeiste.

2) Theogonia este istoria născerii zeilor în religiunile păgâne, precum și a relațiunilor dintre dânșii.

3) Poetul Epic născut la Ascra în Beoția, a trăit prin secolul al VII în. Chr.

«turile tuturor ȃeilor și tuturor ȃmenilor.»

Trei sunt deci după Hesiodos, primele elemente, primele forȃe universale, din care și-aũ luat naștere feluritele manifestări ale existenȃii. Aceste trei forȃe nu lucrȃză de la început una, alăturea de cea-l-altă ; ci se nasc succesiv : întâi *Chaos*, apoi *Gaia* și în urmă *Eros* (amorul).

Chaos a lui Hesiodos nu este masa de materie necioplită, ne rînduită, cum o crede poetul roman Ovidius, după cum vom vedea ; ci este o altă numire a *spaȃiului*, a *deșertului*, a nemărginitului *gol* ; este ceva asemenea nuorului¹⁾ care, după credinȃele cosmogonice ale Indienilor, separă cerul de pământ.

1) «Când (D-ȃeu) acela pe care numai spiritul singur pȃte să-l concȃpă, pe care nimeni nu pȃte să-l înȃlegă, hotări să creeze din propria-i substanȃă, diferite fiinȃe ; creă mai întâiũ apele în care depuse un germene. Acest germene se făcu un ou strălucitor ca aurul ; tot așa de scinteetor ca astrul cu miĩ de raze, în care se nascu *Fiinȃa* prea înaltă ea însă-și, sub forma lui Brahma, strămoșul tuturor fiinȃelor. Iară după ce a stat în acest ou un an, Stăpânul nu-mai cu raȃiunea despărȃi oul în douė. Din aceste douė părȃi făcu cerul și pământul ; în mijloc puse *nuorul*, cele opt regiuni ceresci și rezervoriul permanent al apelor. *Legile lui Manu*.

Gaia care s'a născut după *Chaos*; nu este încă pământul în desăvârșita lui formațiune, ci aluatul fără formă, din care s'a închegat pământul; adecă, materia pământescă în formațiunea ei.

Eros în fine, nu este copilul înaripat și sburdalnic, purtând tolbă și arc cu care săgetează inimile muritorilor și nemuritorilor; căci nici o putere încă nu îngrijise să smulgă pe zei din «*negrul ou*» al nehotărâtului spațiu, și nici oameni nu există, asupra inimilor cărora să domnască neîntrecutul tiran, în forma sub care îl represintă *Praxitele*¹⁾; *Eros* al *Cosmogoniei* are un înțeles și o idee abstractă; el represintă acea putere naturală, care unind cele d'întei părțicele ale materiei, a format diferitele corpuri și în acelaș timp, le ține unite prin neînvinsa-i putere de atracțiune. Acest primordial *Eros* nu are el însuși putere creatrice, nici nu poate să creeze singur, ci, prin acțiunea acestei prea puternice divinități, *Chaos* și *Gaia* fecundate, dau nascere la tot ce există.

1) *Atemian*, sculptor celebru, a trăit în timpurile lui *Alexandru cel mare*.

Ovidius în «*Metamorfozele*» sale, vorbind despre creațiunea universului, se exprimă ast-fel : «Inainte¹⁾ de mare, pământ și de cer care acoperă toate, un singur aspect «era în tot universul, pe care l'aū numit «*Chaos*, masă de materie necioplită și confusă, și nu era alt-ceva, de cât greutate «stérpă și semințele tuturor lucrurilor încă «nu bine închegate, grămădite la un loc, «în neorânduială. Nici un sóre nu procura «încă lumină lumii, nici luna nu-și rapara, «crescënd, noile ei córne; nici pământul nu «atârna, echilibrat de propriile-î puteri, în «atmosfera care-l înconjórá; nici Oceanul «nu-și întinsese brațele pe lunga margine a «pământurilor; și acolo unde era pământ, «era și mare și aer: ast-fel pământul nu «era solid, apa nu era navigabilă, aerul era «lipsit de lumină, nimeni nu-și avea forma «sa desăvârșită, și un element se opunea «la constituirea celui-l'alt; fiind-că, într'un singur corp, luptaū elementele reci, cu cele «calde; cele umede, cu cele uscate; cele

2) Ovi. Met. Cart. I vers 5.

«moi, cu cele tari; cele fără greutate, cu «cele cu greutate».

Poetul roman deci, înțelege prin *Chaos*, materia însă-și în care se află germenii tuturor formațiunilor din univers; acești germeni sunt într'o luptă continuă, înfricoșată, spre a ajunge la forma lor definitivă: «D-zeu și o natura mai bună» continuă Ovidiū, «puse «capăt acestei lupte dintre elemente; fiind-«că a despărțit pământul, de cer, și de pământ, apele; despărți și limpedele cer, de «aerul cel des».

După Homeros, principiul, origina și tatal tuturor lucrurilor precum și al zeilor, este *Oceanos* (Oceanul) care îmbrățișează toate, care pătrunde toate. Hera vorbind către Afrodita dice: «Mă duc¹⁾ la marginea Pământului a toate hrănitor, ca să ved pe «Oceanos tatăl Țeilor și pe mama Tethys «care mă îngrijiră în casa lor, și m'au «crescut luându-mă de la Rhea».

Prin urmare, după Hemeros, Oceanos este prima formațiune din lupta elemen-

1) Hom. II. raps. XIV vers 201.

telor ale vechiului Chaos ; el este și tatal
deilor, Tethys este mama fecundă, născă-
tore de copii și nutricea lumii primordiale.
Care¹⁾ aũ fost primele creațiuni ale acestei
perechi? Cum depinde de dēnsa întrēga serie
de ființe? Iată cea ce nu știm. Modul însă
cum Grecii își închipuesc Oceanul, ne ex-
plică cum aũ putut să caute într'însul ori-
gina lumii. Un riu imens al cărui întins curent,
revenind asupra sa, acoperă în acelaș timp
și pământul și marea. Oceanul este limita
tuturor lucrurilor ce se pot vedea. Aũ putut
deci crede, că tot ce înconjoră și conține a
eșit o dată din sânul lui. Mai multe tra-
dițiuni grecești sunt echoul acestei idei cos-
mogonice. *Ogyges*, al cărui nume, este, sub
o altă formă, acela al Oceanului, era con-
siderat, în Attica și în Beoția ca un au-
tochton, ca un prim rege, ca un părinte
al umanității ; deii treceau de asemenea drept
strămoșii a mai multor rase elenice. Prin
urmare, râurile, râulețele, izvórele, marea ea
însă-și, se nasce din Ocean ; de la dānsul

1) Descharmes Mythologie.

ZEI IN OLIMP

aū puterea generatrice și fecundantă. Océnul, de unde vin tóte apele, însemnéză încă și apa însă-și, element nemuritor, care dă viață întregéi naturi la început, și care nu încetéză de a o însufleți. Primii Greci, pentru care Océnul era tatal zeilor, apucaseră înaintea teoriilor lui Thales¹⁾ după cum observă Aristoteles.²⁾

CAP. II.

Chaos nasce pe *Erebos* și pe *Nyx* (Nóptea) adecă întunerecul de sub pământ reprezentat prin *Erebos* și întunericul periodic de deasupra pământului, reprezentat prin *Nyx*. Din unirea acestor două noțiuni cari personifică *Erebos*, principiul mascul, iar *Nyx* principiul femel, se nasce prin acțiunea lui *Eros*

1) Thales din Milet, unul din cei șapte înțelepți ai Helladei, a trăit între anii 639—546 în. de Chr. Se spune că el ar fi pus primele base ale geometriei și a filosofiei. Stabilea ca principiū pentru tóte lucrurile apa: credea că pământul pluteste pe apa primordială care umple jumătate din sfera cerească, după cum albușul umple cója oului.

2) Unul dintre cei mai mari filosofi ai Helladei, s'a născut la Stagira în Macedonia, a trăit în secolul IV în. de Chr.

Eterul și *Diua* adecă Eterul represintă strălucirea regiunilor înalte, iar *Diua* lumina pământescă; din întuneric deci se nasce lumina.

După cum în cosmogonia feniciană a lui Sanckoniathon, începutul creațiunii este *Dorința*, tot așa în cosmogonia hellenică creațiunea se desvoltă, după nascerea luminii și a întunericului, prin acțiunea a tot puternică a lui *Eros*.

Gaia sub influența vecinicului deș, se fecundază și nasce pe *Uranos* (cerul) bolta plină de stele, care o inconjoră din toate părțile; apoi rënd pe rënd nasce *munții* și în fine *Pontos* naprasnicul basin în care sunt coprinse apele.

Strălucitul fiu însă al *Gaiei*, instelatul *Uranos* se înnamoréză de propria-i mamă. Și acéstă primă căsătorie este isvorul neseat al vieții universale. Dintr'însul s'a născut întei *Oceanos* și în urmă multe și felurite divinități din care se compune *totul*.

Din acéstă supralumescă căsătorie, s'a născut *Hyperion* și *Theia* (aurora), a cărei strălucire inundă bolta cerescă. *Phoibe* adică

strălucirea lunii saŭ a sórelui, *Crios*, *Themis*, *Mnemosina*, *Tethys* și în fine *Cronos*; apoi Gaia a născut pe *Cilopii* cu inima cumplită *Brontes*, *Steropes*, *Arges* cari au dat «lui Zeus tunetul și trăsnetul¹⁾». Aceste fantastice creațiuni sunt personificarea unor fenomene ale naturii, și-și trag numele de la însă-și numirea acelor fenomene, ast-fel *Brontes* represintă sgomotul tunetului; *Steropes* este personificarea fulgerului, iar *Arges* este lumina alburie a rașelor ceresci.

Monstruosul amor dintre mama și copil, între Gaia și Uranos, trebuia să dea nascere și la procreațiuni monstruoase: apar ființe cu cincizeci de capete și cu o sută de brațe: ast-fel este furiosul *Cotos*, prea puternicul *Briareus*, monstruosul *Gyas*, ființe îngrozitoare care de la început au jurat dușmănia neîmblândită tatălui lor *Uranos*.

Inspăimântat Uranos de înmulțirea giganticilor și a neîmpăcaților săi fiți, se hotărăse ca să curme înmulțirea numărului lor în viitor. Indată ce se născău deci, îi cu-

1) Hes. Theog. vers. 138.

funda în înfricoșatul și întunecosul *Tartar* Gaia însă mama lor, își iubea firesce copii, și mâniată din cauza cruzimii fiului și a soțului său, ațîța în contra lui pe Titani. Dar Titanii se tem de neînvinsa putere a tatălui lor. Singur Cronos (Saturn), vârtos și îndrăzneț cum era, ascultă de îndemnuirile mamei sale, ca să pedepsescă pe Uranos. Se înarmează deci, cu o cósă pe care 'i-o oferă Gaia, și când Uranus îmboldit de dragoste vine să înconjore pe Gaia afectuos, mintosul Cronos îi retéză organele virilității lui și le aruncă în mare. Picăturile de sânge căzute pe pământ din rana deului au dat naștere *Erinyilor*; iar divinele resturi bătute de valurile mării, atraseră în jurul lor alba spumă a Mării și crează pe aceea ce represintă idealul frumuseții, pe *Aphrodita* (Venus).

Ast-fel supremul deș de până aci, înfricoșatul Uranos, cade din înălțimea puterii lui, și-ia pedépsa proprielor sale crime, sdrobot de puterea lui Cronos care 'i ia locul în domnia Universului.

CRONOS (Saturn)

Avenirea lui Cronos, cel mai tânăr dintre fiii lui Uranos, la domnia Universului, este menită să stabilească o nouă epocă în dezvoltarea creațiunii. Frații lui încătușați în lanțurile Tartarului de Uranos, sunt liberați și adaugă noui generațiuni în Theogonie. Pontos ia de soție pe Gaia și dă naștere la toate divinitățile mărilor. Nyx prima fiică a lui Chaos nasce *Mărtea*, *Somnul*, *Visele*, *Parcele* (Ursitorile,) pe *Nemesis*, *Inșelăciunea*, *Dragostea*, *Bătrânețea* și *Cărta* care la rëndul ei, nasce *Durerea*, *Luptele* și în fine *Jurământul*. Întrégă această progenitură represintă personificarea de idei morale care fac,—ca să zicem așa,—prologul al deja zămislitei omeniri.

Cronos ia în căsătorie pe soră-sa *Rhea*: dar întocmai ca și Uranos, începe și densusl să se témă de progenitura sa, cu atât mai mult, cu cât, un oracol pređisese că va fi răsturnat de unul dintre fiii săi. Neputënd să-și ucidă copiii, fiind-că erau nemuritori

ca și dânsul, găsi mijlocul de a se scăpa de dênșii înghițindu-î; Cum se născea deci vre-un copil, îl înghițea. Intei a înghițit pe *Hestia* (Vestea) apoi pe *Demeter* (Ceres) *Hera* (Iunona) pe *Pluton* și pe *Poseidon* (Neptun).

Rhea neputend să îndure monstruoasa purtare a sălbaticului său soț, se refugiază în Creta și nasce acolo pe *Zeus* (Jupiter) fără știrea soțului ei. Cronos însă simte viclenia Rheei și cere stăruitor să-î se aducă copilul. Atunci Rhea, femeie dibace, înfașe o piatră și o oferă lui Cronos în locul copilului. Cronos înghite piatra fără să simțā amăgirea. *și are astfel o indigestie (Nota citita)*

Neînduplecatul destin însă, căruia se supun și deii ca și omeniî, destinase lui Cronos aceia-și sôrtă, pe care o avusese și tatăl Uranos. Indată ce Zeus s'a făcut bărbat, restornă pe tatăl său din prea înaltul lui tron și universul începe o nouă eră în progresiva-î dezvoltare.

După cum în societățile omenești buna înțelegere și ordinea, fatalminte urmază a-

CRONOS

șase surori, *Titanidele*, nemulțumiți de răsturnarea fratelui lor din domnia cerurilor, încep să ridice mâini amenințătoare în contra fiilor lui Cronos conduși de tunătorul Zeus. Numai două dintre ficele lui Uranos, anume: *Themis* și *Mnemosyna*, care sunt destinate a deveni soțiile lui Zeus, nu se amestecă în complotul pe care frații și surorile lor îl urzesc în contra noului stăpânitor al Universului.

marilor sguđuri, turburări și lungi desordini, tot așa Mythologia hellenică, când este vorba să stabilească o nouă ordine de lucruri în univers, o precede de mari și înfricoșate turburări.

Cei cinci frați ai lui Cronos *Titanii*, și cele

Dece ani întregi dură lupta înverșunată între Titani, cari ocupaseră crescetele înaltu'ui munte Othrys, și fii lui Cronos care ocupă crescetele divinului Olimpos, locuință de zei. Se luptă cu nespusă dușmănie; și cu atâta încăpățănare, în cât nici una din cele două tabere nu da semne de șovăire. Póte că lupta ar fi rămas vecinică, dacă nu venea lui Zeus o idee luminósă: și-a adus aminte de Giganții închiși de tatăl său în Tartar. Se repede deci în Tartar, liberéză pe teribilul Cotos, pe neînvinsul Briareus și pe monstruosul Gyas. Cele două tabere se încaeră din nou. Munții se sdrobesc sub grelele palme ale răsboinicilor; stânci năprasnice servesc drept arme acestor supranaturali adversari. Sub zgomotul luptei, cerul întreg se sguduie, pământul scârție înfricoșat, și nu lipsesce puțința de a se fărâma sub loviturile teribililor luptători. Marea mugesce și se umflă; Tartarul însu-și urlă amenințător. De o dată Gaia este înbrățișată de flăcări, pământul arde, apele oceanului clocotesc, o flăcără neînfrănată cuprinse întregul Chaos. Zeus însu-și vedând

că lupta nu se decide, hotărăsce să ia parte la luptă, în persoană; tunetul lui, sgu due universul; fulgerile lui, despică de pretutindenî spațiul și înnecă cu foc curgător golul imens; trăsnetul lui neînfrânat, teribil, distrugător, trăsnesce necontenit, până când în fine, cei trei Giganți, luptând împreună cu Zeus, câștigă o desăvârșită victorie în contra adversarilor lor. Ii sdrobesc sub greutatea a trei sute de năprasnice stânci, pe care le-aū aruncat asupra lor, și'i precipită pentru vecie în Tartar.

Acéstă înfricoșată luptă a Titanilor pôte că s'a născocit în imaginațiunea vie a Hellenilor, din vre-o vechiă și întunecósă amintire a niscai-va transformări fizice în solul, fie a Helladei fie a Thessaliei, după cum vom vedea mai la vale, vorbind despre potopul lui Deucalion.

Titanii învinși aū fost aruncați în Tartar. Dar ce era Tartarul acesta așa de îngrozitor? După vechia credință a Hellenilor, universul era împărțit în trei zone distincte: sus era cerul și eterul, *Paméntul* în centru, *Iadul* și *Tartarul* sub pământ. *Tartarul* este

închisórea Iadului, închisóre îngrozitóre, împresurată de un întreit zid de aramă, cu porți de fier, care nu se pot dărîma, și pardosită tot cu aramă; este locul cel mai jos și cel mai trist din interiorul pământului. Nóptea de trei orî înconjóră închisórea acésta a învinșilor ȃei; nici o rază de lumină nu póte să pătrundă până la dènsul, cu un cuvènt, este antitesa luminatei regiunî a divinului Olimpos, unde ȃei triumfători și-au stabilit locuințele. De dedesuptul Tartarului sunt rădăcinile pământului și ale mării; iar d'asupra lui, sunt isvórele și marginile tuturor lucrurilor. Pe un turn înalt, îmbrăcată cu o haină de culórea sânelui, priveghiază Tartarul, cruda *Tisiphone*; la pórtă păzesce cumplita Magaira, în afară de Tartar, priveghiază ca spioni neadormiții Centimanî (ființe cu o sută de mâini).

În lăuntrul acestei închisóri, pe care imaginațiunea hellenică o presintă cât póte mai înfricoșată și mai misterióasă, sunt aruncați cei ce aũ să-și ispășiască vre-un păcat grozav. Êtă cam cum erau pedepsiți:

Titanii și *Giganții* ăăăăă oftând sub năpraznica greutate a muntelui Etna. *Tityos* era întins cu fața în sus, legat de mâini și de piciore, iar vulturii 'i ciuguleau ficatul continuu crescând; *Typhon* era zdrobit de o mare stâncă de la rădăcinile căreia se vedea eșind hidose capete de balauri. *Phlegbias* ședea dedesubtul unei pietre care atârna în vėzduh și care vecinic amenința să cadă peste capul lui. *Ixion* era legat cu fața în sus pe o rătă care vecinic se învârtea. *Sisyphos* ridica o piatră năprasnică spre vîrf, dar îndată ce o apropia de vėrf, piatra se rostogolea din nou, și ridicarea începea din nou. *Salmoneus* era întins cu fața în sus lângă îngrozitorea Himairă și vedea trăsnetul că cade asupra lui. *Tantalos* se afla într'un lac până la brâu și pomi încărcați cu fructe felurite mișcau ramurile lor încovoiate sub povara fructelor d'asupra capului lui; dar nici arđetorea sete nu era în stare să-și potolască, nici cumplita fόμε să 'și-o astâmpere; căci dacă se pleca, ca să bea apă, apa se scobora; dacă întindea mâinile, ca să apuce

fructele, ramurile se ridicau bătute de vânt, până în cer. *Ascalaphus* era turtit de o năprasnică piatră, până ce Hercules a dat la o parte piatra și 'l-a liberat. *Aloidi* legați de un stâlp, erau căsniți de șerpi, pe când o bufniță coborându-se din înălțimea stâlpului venea să le sfîșie și să le ciugulască măruntaele. *Danaidele* în fine, aduceau apă în urcioare, ca să umple un butoiu fără fund, așa că pedepsa lor era vecinică. Ast-fel era Tartarul.

Intr'o așa divină închisore au fost închiși dușmanii nefericiți ai ȕeilor din Olimp.

Dar natura nu întârđie să producă un nou Titan. Tartarul se înamoră de Gaia, și fructul acestui amor este monstruosul Typhoeus, răsbunătorul Gaiiei, pentru prăpădirea titanilor, monstrul cel mai înfricoșat dintre toți câți s'au născut din Gaia. Acest nou gigant declară resboiū neimpăcat lui Zeus; dar și dănsul este zdrobit de puterea neînfrănată a tatălui ȕeilor și al ómenilor. Probabil că mythul acesta a lui Typhoeus represintă vre-o erupțiune vulcanică puternică, póte a muntelui Etna.

La Râmani, *Saturnus* este unul dintre zei
cei mai vechi ai lor; nu are însă,—în afară
de traducerea numelui *Cronos* cum se nu-
mea la greci prin *Saturn*,—nimic comun cu
zeul Ellenilor. Era considerat, ca zeu al
semănăturilor: se învoca și în desvoltarea
omului din momentul concepțiunii, cât și în
acea a plantelor. Este probabil că a avut un
altar chiar înainte de fundarea Romei; sub
Tulu Hostiliu, — după unii—sub Tarciniu
Superbul—după alții,—i s'a ridicat în Roma
un templu. După Titu Liviu în ziua de 17
Decembre 497 înainte de Chr., i s'a dedicat
Templul și atunci s'a instituit în onórea
lui, serbarea numită *Saturnalia*. Mai târziu,
când ceremoniile religioase grecesci invadară
Roma împreună cu civilizațiunea grécă, și
cultul lui Saturn, simplu până aci, s'a re-
simțit. În anul 217 înainte de Chr., cu oca-
siunea serbării Saturnalelor, pe lângă sacri-
ficiul obicinuit, s'a ordonat și un *lectis-
ternium*.

Ce era acest lectisternium? S'a numit lec-
tisternium, sacrificiul în care zeul, căruia se
sacrifică, era culcat pe un pat, cu brațul

stâng rezemat pe o pernă; în fața lui se așeza o masă pe care se aședau mâncările consacrate cari serveau ca sacrificiū. Este sigur că în timpul republicei, Saturnalele se celebrau timp de șapte zile, dar totu-și ca serbare religioasă nu era de cât o singură zi. În această zi serbarea consista în sacrificiul public înaintea templului lui Saturn, în forum, și în ospetul public, după care se separau în strigăte de *Io Saturnalia*. În timpurile din urmă erau și lupte de gladiatori, fiind-că Saturn se considera ca protector al gladiatorilor. Tribunalele și școlile se închideau, răsboiul—dacă era—în-ceta, și consideraū ca o faptă rea pedepsirea criminalilor în acea zi.

Afară de serbarea publică, fie-care celebra la densusul acasă această sărbătoare și se dedeau la tot felul de petreceri: se sacrifică un purcel de lapte; se făceau cadourī care consistau în lumânări de ceară și păpuși; se invitaū la masă și petreceau în fel de fel de jocuri de societate. Cadourile în lumânări de ceară dau a se înțelege că Saturnalele erau o serbare pentru solstițiū,

ele reprezentaŭ reaparițiunea lumini. Păpușile (sigilla sau sigillaria) se dedeu la copiii cari încă se târesc; ele erau de pământ și de făină în chip de prăjituri. Păpușile acestea (sigillaria) dăduseră nu numai numele unei strade, dar încă și bâlciului care dura patru zile după Saturnale.

Cea ce caracteriza însă sărbătorile acestea, era, că în timpul ospățului, sclavii erau serviți mai înainte, și în zilele acestea desmoșteniții se bucurau de deplină libertate, rechemând epoca de aur, când omenirea: «fără nici o autoritate stabilită, fără legi scrise, practicaŭ credința și dreptatea, de buna voie a ei. Pedepsă și frica lipseaŭ, și nici nu se citeaŭ cuvinte amenințătoare pe tabla de aramă atârnată în for, nici mulțimea rugătoare nu se temea de fața judecătorului ei; ci erau în siguranță fără judecător 1).»

În numărul petrecerilor figura jocul cu zarurile, cu nuci și chiar,—cu totă interzicerea autorităților,—cu bani. Prin mijlocul

1) Ovid. Met. cartea I, vers 90.

OLIMPIA

sortului său al zarului, tinerii își alegeau un rege, cea ce dedea loc la o sumă de glume prin poruncile ce regele dedea la commesenii, care trebuiau să fie executate.

R H E A

Rhea în Creta a avut unul din cele mai vechi temple. Și fiind-că în această insulă s'au întâlnit și amestecat credințele religioase ale Helladei cu cele asiatice. Mama Țeilor s'a identificat cu asiatica *Cybebe*, «marea mamă», și a fost supranumită *Cybele* care, în multe părți ale Asiei, se adora cu orgii. Rhea s'a mai identificat și cu *Gaia* și cu *Demeter* și cu tracianca *Cotys* sau *Bentidis* și chiar cu divinitatea egiptiană *Isis*.

Asiatica *Cybele* era adorată mai ales în Galatia a Asiei, Minore și în deosebi în Pessinunte unde se găsea un foarte vechiu templu al Țeței și unde se conserva statua ei de lemn căzută din cer. Se mai numea aci și *Agdistis* după un gigant care voia să-i răpescă pe iubitul ei preot și amant,

R H E A

un munte care se numea Dindymos, după care țeița s'a numit *Dindymene*. In Frigia era adorată sgomotos, carul ei era preumblat de preoți, care se numeau Corybanți, și de o mulțime de bărbați care purtau acest nume; cu strigăte sălbatice, cu danțuri și cu cântece sgomotose din trîmbiți, cornuri, flaute, cimbale. In ast-fel de cortegiū străbăteaū, urmând pe țeița, munți și păduri.

Atys fiul nimfei Nana, fiica rîului Sagariu și a lui Calaos.

După dogmele frigiene, *Atys* era un păstor de o frumusețe răpitoare; dar ne observând cuminenia ce promisese, a înnebunit și s'a sinucis.

— In afară de Pessinunte era

În Troia era adorată sub numele de «mama Idaia» pe muntele Ida; iar preoții ei se numeauă *Dactyli idaii*. În Grecia și în Creta, ținuturi unde a fost adorată mai mult ca aiurea, preoții ei se numeauă *Cureți* care, mai în urmă, s'au identificat cu asiaticii *Corybanți*.

În Roma cultul zeiței *Cybele* s'a adus pe timpul invasiunii lui Anibale. La 204 înainte de Chr. Romanii trimeseră soli la Attalos regele Pergamului ca să-l atragă în alianța lor. Când solii au ajuns la Delfi, au sacrificat lui Apollon, și au consultat oracolul, dacă vor reuși în misiunea lor. Li s'a răspuns afirmativ: «dacă ¹⁾ vor transporta «în Roma pe o zeiță; numai să privegheze «ca acela care o va primi și 'i va da ospitalitate, să fie cel mai bun bărbat din Roma».

Regele Attal primi pe soli cu multă curtenie; îi duse în Pessinunte și le dede o sântă piatră, pe care locuitorii o credeaū mama deilor și 'i invită să o transporte la Roma. În ziua de 31 Martie a fost așezată în templul Victoriei pe muntele Palatin.

1) Tit. Liv. XXIX, cap. 11.

S'a decretat s'erbătorirea zilei, lectister-
nium și jocuri scenice. Serbarea în onórea
Cybeleii se numea *Megalesia*.

Megalesiile¹⁾ erau celebrate numai de femei
în casa Consulului sau a pretorului. După
ce femeile s'au pregătit în destul, prin ab-
stinență, pentru ceremonie, se întrunea în
casa unuia dintre magistrații numiți, sub
conducerea Vestalelor. Se înpodoaeauă cu
tot felul de flori, afară de mirt.

Mai întâi făceau un sacrificiū pentru er-
tare de păcate, o purcelușe și vin pe care-l
deghisau sub numele de lapte și miere;
făcând alusiune la întâmplările deitei. Victima
era numită *Damium*; deita, ea însă-și purta
numele de *Damia*, iar preotésa ei *Damiatrix*.

Nici o dată însă matrónele romane nu au
dat serbărilor Megalesiene caracterul de orgii
pe care-l aveau în Asia, pentru aceea luaū
cu acéstă ocaziune *Galli* din Frigia ca
preoți, care cu gălăgiósa musică frigiană
străbăteauă ulițele Romei și cerșeau în numele
deitei. Sub Antonini, se introdu-se obiceiul

1) Momsen. Ant. Rom. Vol. XIII, pag. 34.

de a se sacrifica Cybelei și lui Atys: tauri, miei și capre.

Preotul, își înmuia haina în sângele taurului sacrificat, cea ce se considera ca o a doua naștere.

Rhea avea supranumele de *Pandora*, în Creta; se mai numea și *deita Frigiana*, *deita Ideana*, *Cumaea*, *Pessinuntia*, *Sipylene*, *Berecynthia* ¹⁾.

Era reprezentată, ședând pe un scaun ca o regină, pe cap pörtă o corónă în formă de zid de cetate și cu zăvon care ese de sub corónă. De ambele părți ale scaunului ei, era aședat câte un leu; carul era tras de un leu și o leóică.

Animalul consacrat Rheei era: leul; dintre plante, stejarul și bradul.

ZEUS (Jupiter)

Multe ținuturi 'și disputaü onórea de a fi servit ca loc de naștere a supremului deü. Frigienii pretindeau că este compatriotul lor, fiind-că s'a născut pe muntele Ida;

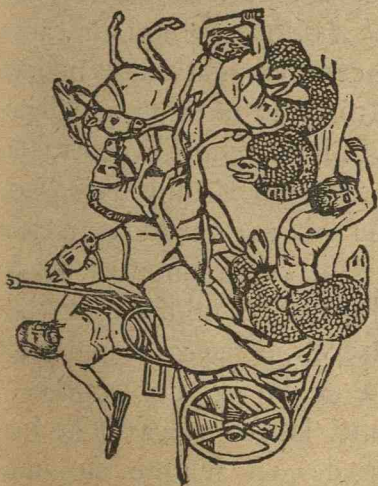
1) Virg. Aen. cart IX, vers 82.

Beoțienii arătau localitatea numită Patrachos lângă Cheronea ca trăgându-și numele de la piatra pe care Cronos a înghițit-o în locul lui Zeus; Mesenienii se sileaă să învedereze că tatăl Olimprienilor a văzut lumina în țara lor. Etolienii pretindeau că s'a născut la *Olen*; Argeenii în Argos, Arcadienii mai fini asiguraă că în Arcadia s'a refugiat Rhea și a născut pe Zeus pe muntele Lyceion din țara lor unde se găsea și o peșteră numită *sanctuarul Rheeli*, în care numai preoteselor zeiței le era permis să intre și că chiar acolo Cronos a înghițit piatra. Fiind-că muntele unde se afla peștera Rheeli se numea Olimpos, iar o parte a lui, Critea; aflară și un alt motiv ca să pretindă și să asigure că Zeus nu s'a născut în Creta; ci la dânsii, poșitând de potrivirea numirilor.

Trebue cu tôte acestea să primim, că munții Cretei, după tôte probabilitățile, au avut onorea de a vedea pe Zeus născându-se și crescând; nu se scie însă care anume munte, fiind-că și asupra acestui punct sunt neînțelegeri.

Aci refugiindu-se Rhea ca să-și scape noul ei născut de stomacul nesățios a lui Cronos, s'a urcat pe pădurosul munte Psilorites care este acoperit de zăpezi,—Ida al celor vechi,—unde a întâlnit pe *Dactylii Idei*. Acești Dactyli erau divinitățile frigiene cele mai vechi, cărora li s'a atribuit descoperirea fierului și că ei cei d'întei au lucrat fierul. Mai târziu au fost considerați ca magi și ca artiști. Erau legați cu *Coribanții* și cu *Cureții* și nu rar se confunda cu Cabirii din Samothracia și cu Telechini. Se numiseră *Dactyli*, adică degete, din cauza marelui dibăcii la lucru, a mâinilor lor, sau fiind-că locuia Dactylii adică creștetele cele mai înalte ale muntelui Ida. Numai trei numiri se cunosc de ale acestor divinități: *Damoneus*, *Chelmis* și *Acmon* de și rodianul Apolloniu dăce că sunt fiii nimfei Anchiale care a însoțit pe Cybele sau Rhea în Creta și că sunt în număr de cinci. Alții spun că erau în număr de dece: cinci bărbați și cinci femei; Ferechides dăce că sunt *cinci-deci* și *doi*; alții *o sută*.

Acești Dactyli deci, au însoțit pe Rhea

LUPTA TITANILOR

Cureți. Fiind-că însă Zeus, îndată ce s'a născut, începu să rîdă și a rîs șapte zile întregi, numărul șapte s'a considerat ca număr desăvârșit și ca cel mai norocos. Pe lângă acestea, cu ocasiunea născerii tatălui zeilor și al ómenilor, pămîntul atunci pentru prima óră a dat naștere plînteii *dictam*, bună pentru lecuire.

Intre acestea Nymfele luând pe Zeus 'l

într'o peșteră ascunsă și largă din munții cretani, unde după ce a născut pe Zeus, l'a lăsat în grija *Themisei* și 'i-a pus ca doici pe nimfele Adrastia și Ida, ficele regelui Cretei Melisseus; iar ca pázitor al divinului prunc pe credincioșii săi

hrăneaă cu laptele caprei *Amaltheia*, 'i dauă apă cu cornul caprei care este cunoscut sub numele de *cornul Amaltheiei*. Iară din cauza fricii de Cronos care era gata să'și înghită copilul, Cureții strânși în jurul peșterei danțau sgomotos lovindu-și scuturile pentru-ca, asurđindu-se urechile lui Cronos prin sgomotul acesta infernal, să nu audă țipetele divinului prunc. Din cauza unor ast-fel de servicii, Zeus, după ce a murit capra *Amaltheia* care născea pe fie-care an doi eđi a făcut din capră și din cei doi eđi o frumoasă constelațiune, iar cu pelea ei își îmbracă scutul care de aci înainte se numi *aegidă* (de capră); iar el însu-și se numi *purtător de aegidă*. Mai târziu dăruí aigida țeii Athena; doicelor sale nimfele, le-a dăruit *Cornul Amaltheiei* care avea proprietatea de a le procura tot ce ar fi dorit dânsese.

O altă tradițiune țece, că Themis a dat copilul ca să-l crească nimfei Amaltheia care avea o capră și care, la rîndul ei, lăsă sarcinea creșcerii copilului, caprei. Acéstă capră a nimfei Amaltheia era fiica sórelui, cu cău-

tătura așa de amenințătoare, în cât Titanii rugara Pământul să-o ascundă în vre-o peștere a Cretei ca să nu o mai vadă. După sfatul Gaiei, Zeus întrebuiță pielea care nu se putea răni a caprei Amaltheia spre distrugerea Titanilor, iar ósele caprei le înfășură în pielea altei capre, le inspiră o nouă viață și o transformă în constelațiune.

Alte fabule dau ca educatori ai lui Jupiter pe *Pleiade* sau *Peliade* adică porumbițele și *vulturul*. Pleiadele aduceau în peșterea necunoscută unde era ascuns, Ambrosie de la Oceanos; iar vulturul, Nectar pe care'l lua în cioc dintr'un isvor. Iar după ce Zeus repurtă strălucita-i victorie, transformă în constelațiuni și *vulturul* și *Pleiadele* cărora le-a dat puterea de a prevesti cele patru anotimpuri ale anului.

Multe alte încă tradițiuni fabuloase s'au transmis despre nascerea și crescerea celui mai înalt dintre zei. Ast-fel numesc pe doica lui și Arctos (ursa) iar pe îngrijitorul și pe protectorul lui îl numesc *Crete* regele Cnosului. După altă fabulă, în pescerea în care s'a născut Jupiter erau o mulțime de albine

care depuneaŭ mierea spre hrana celui mai înalt dintre deï. În anumită epocă a anului coincidënd cu epoca naserii lui, sângele ce cursese la nascere se încäldea așa de tare, în cât se aprindea, și când nelegiuïții muritori *Laiu*, *Colcos*, *Cerberos* și *Aigolios* îmbrăcați în haine de aramă, intrară în peștere ca să fure mierea sfântă, hainele lor s'aŭ topit din cauza flacărilor și Zeus s'a înfuriat așa de tare, în cât ar fi ucis cu trăsnetul său pe acești îndrăsneți, dacă *Parcele* și *Themis* nu ar fi intervenit și nu ar fi rugat pe divinul prunc să nu spurce sfântul locaș cu sânge de muritor, atunci Zeus ia transformat în paseri.

Ori-cum ar fi fost nutrit Zeus, când s'a mărit puțin, a luat ca profesor pe *Olympos* bărbat înțelept și știutor de multe. După numele profesorului 'și-a luat probabil supranumele de *Olympiu*. Când s'a făcut mare eșea prin Creta cu îndrăsnelă însoțit de educatorii lui. Într'una din aceste excursiuni, întâlni fără de veste înaintea sa și foarte aprópe, pe tatăl său *Cronos*, într'un loc foarte strâmt, de unde nu mai putea să scape,

a fost silit deci, ca sa nu dea bănuială lui Cronos, să se transforme pe sine în balaur iar pe însoțitorii lui, în urși. Spre amintirea acestei întâmplări, spun că, a înălțat pe doicele sale la cer și le-a transformat în constelațiunile urselor, *ursa mare* și *ursa mică*.

Dar Cronos era viclean și din nisce prea neînsemnate semne bănuia prezența lui acolo și'l căută. Atunci *Crete* l'a ascuns de o cam dată în muntele Dictaiu, apoi l'a luat *Cureții* și intrând într'o clepsidra au trecut în *Mesenia*, unde l'a încredințat nimfelor *Itome* și *Neda* care l'a spălat la un izvor numit de atunci *Clepsidra*. Atunci pentru prima oară *Coribanții* au instituit în *Mesenia* jocurile Olimpice spre amintirea fericitului eveniment pe care mai târziu le-a reînnoit *Heracles*.

Ast-fel se scurse copilăria lui *Zeus*. Când însă ajunsese în vârstă, începu să cutreere lumea singur, dar sub forme felurite, ca unul care încă se temea de *Cronos*. Intr'una din aceste preumblări, *Zeus* deja flăcău avu unul din cele d'întei aventuri amorose.

Intr'o parte a insulei Samos curge râul *Partheniu*. In limpedile lui valuri obicînuia să se scalde Hera încă fecióră, sora lui Zeus. Acolo Zeus vedënd-o desbrăcată, fu cuprins de o dorință neînfrănată și de atunci o pâdea mereu sperând să o întîlnescă o dată singură; dar fiind-că bănuia că dēnsa îi va refusa amorul, de ore-ce era frate, s'a transformat într'un *Cochix* (cuc) și se aședă pe muntele Thronax care de atunci s'a numit *Cochix* (cuc).

Aci veni și Hera, de astă dată singură; cucul (Zeus) sbură și se așeză pe genuchii ei, ca și cum ar fi căutat scăpare în contra cumplitului frig ce era în munte. Herei îi fu milă de pasere și o înfășură în haina ei. Dar deja Zeus își ia adevărata fire și, promițându-i legitima căsătorie, devine stăpânul divinei ei frumuseți.

De și Zeus era stăpânit de amorul său, nu-și uita de menirea ce i se încredințase de destin, de a lua în stăpânire domnia universului. Am vedut cum a răsturnat pe fiorosul Cronos, sdrobind pe ai lui sub scutul divinei *aigide*.

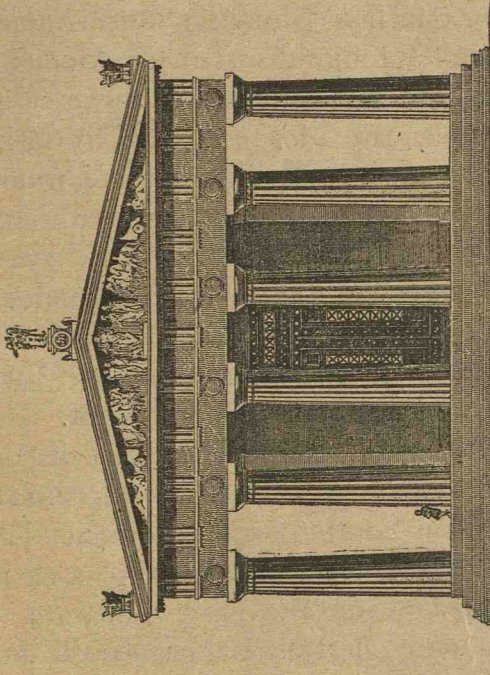
După victorie domnia universului s'a împărțit între cei trei frați, fii lui Cronos: *Zeus*, *Poseidon* (Neptun) și *Pluton*. Zeus luă domnia cerurilor; Poseidon, pe a mărilor, iar Pluton pe a infernului. Fiind-că însă firésca împărțire a Universului, mai presenta și un al patrulea regat, anume regatul Pământului, s'aü invoit frații să lase regatul Pământului ca o posesiune comună tuturor ȃeilor aliați.

Fie-care din aceste trei regate divine se guvernéază deosebit și cu desăvârșire independent unul de cel-l-alt. Exista însă și un suprem consiliu care se strângea în Olimp sub președenția cea mai înaltă, a lui Zeus. De și cei-l-alți frați, Poseidon și Pluton, erau egaliî lui Zeus, totu-și acesta din urmă avea supremația și frații lui se pot considera ca locoțiitorii lui. Zeus era cel mai puternic dintre ȃei; este singurul *a tot puternic*, cel mai înalt stăpân al Universului, care conduce destinele muritorilor și ale nemuritorilor. Zeus pe lângă acestea era considerat ca tatăl comun care locuiesce în cer; și într'acésta are un punct de asemânare cu

D-deul sântei scripturii. Elenii lui Homeros sunt adevărații copii ai prea puternicului Zeus și de la d^{ens}ul asc^{pt}ă t^{ote}, căci t^{ote} sunt ale lui Zeus și de d^{ens}ul sunt pline. Iată cum începe Aratus scrierea lui *despre fenomenele ceresci*: «Să începem de la Zeus «pe care nici o dată noi muritorii nu trebuc «să-l uităm; pline de Zeus sunt t^{ote} stradele, și t^{ote} adunările ómenilor; plină este «și marea și golfurile. Pretutindenⁱ, toți «de Zeus ne ocupăm, căci neamul lui suntem.» Orpheus în imnul lui Aratus exclamă către Zeus ast-fel: «Zeus s'a născut întâi; Zeus «este cel din urmă cu albul trăsnet, Zeus «este capul, Zeus mijlocul și t^{ote} din Zeus «s'a^u născut».

Zeus este cel mai puternic dintre dei. Ca urmare a acestei puteri erau pedepsele pe care, la ocaziuni, le aplica celor-l'altⁱ nemuritori. Ast-fel este cunoscut din Homeros exiliul lui Poseidon care nu mai putea, nici în regatul său să intre, nici în cer să se mai urce; ci rătăcea pribeag pe Pământ, comuna proprietate a deilor.

După ce a orînduit afacerile Universului

TEMPLUL LUI JUPITER

Zeus luă în căsătorie pe sora sa *Hera* (*Junona*), fără ca această căsătorie să-l împedice de a-și însuși și alte femei. Chiar atunci s'a răsculat în contra lui *Giganții*, apoi *Tiphon* și în fine *Aloizii*: *Otos* și *Ephialtes* fii ai nimfei *Iphimidia* și ai lui *Aloeus* fiul lui *Poseidon*; *giganții* creșeau în fiecare an în înălțime, câte doi coți; iar în lățime, câte unul. Aceștia aruncând peste muntele *Olimp*, muntele *Osa*, și peste *Osa* muntele *Pelion*, amenințau *Cerul*.

Toți aceștia însă la urma urmelor au fost zdrobiți de puterea neînvinsă a lui *Zeus* și cei doi *Aloizi* aruncați în *Tartar*, erau pedepsiți după cum am văzut.

Puterea însă nemărginită de care dispunea *Zeus* îl semeți; cei-l'alți zei începură să murmure în contra a tot puterniciei lui, și să aștepte o bună ocaziune spre a-și răsbuna. *Hera* pe de altă parte supărată din cauza traiului destrăbălat pe care-l ducea divinul său soț, cât și din cauza deselor certe conjugale a fugit din *Olimp* și s'a dus în *Beoția*.

Fuga gelóseii *Here* a ațîțat și mai tare

pe cei-l'alți ȃei. Zeus ȃnsă, ca să preȃntȃmpine cȃrta care ameninȃa, a venit el ȃnsu-ȃi ȃn Beoȃia și după sfatul regelui Plateenilor Citerone, construi o statuie de lemn reprezentȃnd o femeie, și ȃmbrăcȃnd-o cu vestimente, o ridică d'asupra carului sȃu și o plimbă ȃmprăștiȃnd vorba cȃ este prea frumoșa nimfă *Platea* pe care avea să o ducă ȃn Olimp ca să ȃnlocuiască pe fugita Hera. Cȃnd Hera a auzit intenȃiunea soȃului sȃu, se mȃnie, și alergȃnd spre car, sfȃșie vestimentele presupusei nimfe, rȃse de spirituala farsă a lui Zeus, se ȃmpăcă cu dȃnsul și se ȃntȃrse ȃn Olimp.

Dar Zeus nu ȃnȃlegea să-ȃi schimbe viaȃa de pȃnă aci din cauza slȃbiciunilor și a gelosiei soȃiei sale. Ne fiindu-i destule atȃtea nimfe, pe care i le oferea fie-care colȃ de pȃmȃnt, fie-care rȃu, fie-care rȃuleȃ; cȃci nu era colȃ de pȃmȃnt, nici rȃu, nici rȃuleȃ care să nu-ȃi aibe divina-i nimfă, hotȃresce ȃn ciuda Herei, să-ȃi aducă ȃn cer pe un tȃnăr cu funcȃiunea de paharnic. Vȃdȃnd ȃntr'o ȃi pe prea frumosul *Ganymedes* pȃscȃnd turmele tatălui sȃu pe muntele Ida

din Troia, răpit de frumusețea lui, se transformă în vultur, îl răpesc, și îl duce în Olimp, unde 'i încredințază slujba mărturisită, de paharnic în locul depărtatei *Hebe* favorita și protegiata a Herei.

Hera turbază de mânie. Conspiră cu Poseidon, Apollon și Athena și hotărăsc să-l prindă pe Zeus și să-l lege cu lanțurile pe care Hephaistos le făurise într'adins. Dar Thetis cea cu piciorile de argint, aflând de la tatăl ei Nereu cele ce se uneltesc, ia ca ajutor pe gigantele Argeon, se repede în Olimp și denunță lui Zeus complotul urzit. Atunci Zeus ca să-și răsbune, exilază pe Poseidon și pe Apollon pe Pământ și nu iertă, de cât pe Athena. Iar pe Hera care persecuta pe Heracles, fiul său, cu Alcmena, o spânzură de cer. Atunci chemă pe toți cei-l'alți ȃei, pe cel mai înalt crescet al Olimpului cu multe piscuri și le zise cu o voce îngrozitoare :

«Dacă¹⁾ voiți să știți cât de mai presus sunt eă, ca toți nemuritorii, atârnați din

1) Hom. II. rap. VIII vers. 17.

«cer un lanț de aur și spânzurați-vă de
«dânsul toți ȕei și ȕeițe. Nu veți putea să
«mă târiți pe pământ, ori cât v'ați căsni
«voi, când însă și eă aș încerca acela-și
«lucru, pe toți pot să vė ridic în înălțime
«împreună cu pământul și cu întreaga mare;
«să leg apoi lanțul de vârful Olimpului și
tôte vor atârna în aer».

Acéstă cuvèntare îngrozi pe ȕei și aă
tăcut toți. De atunci lăsat cu desăvèșire
liber, s'a dat cu totul vieții destrăbălate.
De atunci nimeni nu mai îndrăsnesc să-
observe. ȕei și ómeni tremură la vederea
lui, ca și la învocarea numelui lui. El este
care strânge și risipesce nuorii pe cer; el,
cel ce trimete tunete, furtuni, fulgere când
zgudue înfricoșata-i Aegidă; el singur are
puterea să liniștescă elementele și să potol-
léscă furtunile. Copii ai lui Zeus cu Themis
sunt *Horele*; lui decī se supun destinele ó-
menilor pe care le are în mâini, după cum
viitorul este *la genuchiī lui Zeus*.

Aprópe de dènsul se află douė urne, una
cu daruri frumóse și alta cu daruri rele
Cu tôte acestea, nici dânsul care este cel

mai puternic, cel ce domnesce peste muritori ca și peste nemuritori, *singurul liber* după poetul Aeschil, nici dânsul nu poate să scape de neînvinsa putere a *destinului* adică a totalității legilor naturale care conduc cu absolută independență mersul Universului. El care poate toate, nu are nici o putere în contra lui.

Muritorul ori căreia epoci și ori căreia țării a deificat pururea cea ce în imaginațiunea lui era, omenesce *desăvârșit*, așa cum își imaginază dânsul, căci alt-ceva mai înalt de cât *supra omenescul*, nu putea să concepă. Din câte am vădut până acum și din cele ce vom mai vedea mai departe, fantasia grăcă a atribuit deilor viața pe care o duceau omienii înșile pe pământ. Inșă-și supunerea lui voinții neînduplecate a destinului, îi învederază caracterul lui *omenesc*, lucru de alt-fel deja simțit și constatat până aci. Cunosce prezentul și viitorul, întocmai ca și *predicătorii* care și dânsii cunosceau și prediceau viitorul, ca și dânsii nu era în stare să schimbe nimic în hotărârile vecinice și înmutabile ale destinului. Zeus își ma-

nifestă voința prin fulgere, trăsnete, vise, vedenii, sbor de paseri, oracule și vorbind el însuși prin mijlocirea oraculelor lui Apollon.

Ca să se învedereze și mai clar traiul cu desăvârșire omenesc pe care-l duceau zeii în Olimp, voi citi un pasagiu caracteristic în această privință, pe care ni-l dă Homeros :

«Când¹⁾ însă se arată a decea aurora, și «zeii nemuritori se înapoiaă în fine spre «Olimp, toți la o-l'altă, cu Zeus în frunte, «Thetis nu-și uită de rugămintele fiului ei ; «ci se înalță din unda mării, și dis de di- «minetă se îndreptă spre înaltul cer și spre «Olimp. Și găsi pe fiul lui Cronos cu pri- «virea lată ședând pe vârful cel mai înalt al «Olimpului cu multe crescete, retras de cei- «l'alți zei. Și se aședă în fața lui, și-i îm- «brățișă cu mâna stângă genuchiî, iar cu «mâna dreaptă apucându-l de bărbie, ast-fel «vorbi, rugându-se, către Zeus regele, fiul «lui Cronos :

«Zeus tată, dacă vre-o dată, printre ne- «muritori și-am folosit, fie cu vorba, fie cu

1) Hom. Il. raps. I vers 494.

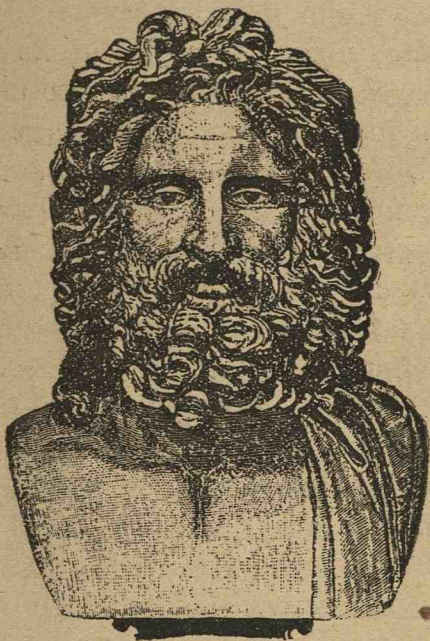
«fapta, împlinesce-mi această dorință: Ono-
«reză pe fiul meu care, mai mult de cât
«ori-care altul, este de o scurtă viață pe
«pământ. Chiar acum, regele bărbaților A-
«gamemnon l-a insultat și i ține el însuși
«resplata, răpindu-i-o. Cel puțin, onorează-l
«tu, o Zeus Olimpiane, prea înțelept; și dă
«Trojenilor victoria atâta timp, până când
«Achivi vor onora pe fiul meu și-l vor în-
«destula cu onoare».

«Ast-fel vorbi; dar Zeus care ridică nuorii
«nu-i răspunse, ci tăcut stătu mult timp.
«Iară Thetis, cum i apucase genuchii și-l
«ținea strâns, întrebă pentru a doua oară:

«Promite-mi cu siguranță sau refuză-mi,
«fiind-că tu nu ai de ce te teme, ca să știu
«cât de neconsiderată deită sunt, printre
«tote cele-l'alte.

— «Suspînând din băerele inimei, Zeus care
«ridică norii, răspunse acesteia:»

«Este o faptă periculoasă, când tu mă
«împingi în gura Herei, care mă necăjesce
«cu vorbe insultătoare. Căci ea și așa, fără
«să ajut Troenilor, pururea mă certy, între
«deii nemuritori și mă acuză că le ajut în

JUPITER de PHIDIAS

«răsboi. De acea tu, plécă îndată de aici,
«ca să nu te simtă Hera; eū voiū avea grijă
«de acésta, ca să o aduc la îndeplinire; iar
«dacă nu crezi, iată, îți afirm din cap, ca
«să te convingi. Acésta este semnul cel
«mai sigur între nemuritori: căci tot ce
«voiū fi afirmat din cap, nu se póte nici
«revoca, nu este nici înşelător nici zadarnic».

«Zise, și din negrele-î sprincene promise
«fiul lui Cronos, și pletele nemuritoare ale
«regelui se mișcară pe nemuritoru-î cap, și
«sgudui marele Olimp. După ce saū înțeles
«ast-fel, s'aū despărțit; una, se aruncă din
«scânteetorul Olimp în marea cea adâncă,
«Zeus spre casa sa; toți ȃei împreună se
«sculară din scaunele lor, în fața tatălui și
«nici n'a îndrăsnit vre-unul să stea când
«dânsul intră; ci toți 'i eșiră înainte. Se
«aședă apoi pe scaunul lui. Dar Hera nu
«ignoră, știind că se învoise cu densus Thetis
«cea cu piciórele de argint, fiica bătrânului
«din mare; îndată atacă pe Zeus fiul lui
«Cronos, cu vorbe sfîșietóre:

«Cine iară-și, viclene, dintre ȃei, ȃi-a mai
«umplut capul? tot-d'a-una îți place să lu-
«crezi fără știrea mea și să hotărêști, după
«ce vei fi întocmit planuri ascunse; nici o
«dată nu te-ai învrednicit, ca bine-voitor
«mie, să-mi spuî gândul ce gândesci».

«Acesteia rêsponse tatăl ȃeilor și al ó-
«menilor: Hero, nu spera să știi tóte pla-
«nurile mele; îți vor fi grele, de și'mi ești
«soție: Cea ce este permis să auđi, nici

«unul dintre ȃei, nici dintre 6meni nu va
«ști înainte ta; cea ce 6nsă am voit eu
«să concep fără să știe ȃei, nici să mai
«6ntrebi, nici să ispitesci.»

«Prea gloriose fiu a lui Cronos, 'i r6s-
«punse Hera cea cu ochii de bo6, respec-
«tabila, ce vorbă ai mai rostit? Deja de
«6nainte, 6ncă de mult, nici nu te 6ntreb,
«nici nu te ispitesc; ci prea liber ești să
«concepți tot ce doresci; acum 6nsă tare-mi
«t6mă să nu te fi ademenit Thetis cea cu
«picioarele de argint, fata b6tr6nului din mare,
«fiind-că a venit cu n6ptea 6n cap și s'a
«aședat lângă tine, și ȃi-a apucat genuchiul,
«și ai fost f6rte grăbit să-i pr6miți ca să
«onorezi pe Achille și să prăpădesci mulți
«la corăbiile Acheenilor.

«Răutăci6so, 6i ȃise ripostând Zeus ȃare
«ridică nuorii, tot-d'a-una b6nuesci, și nici
«o dată nu mă ascund de tine! Cu t6te
«acestea, nimic nu vei p6tea folosi alt-ceva
«de c6t să te faci mai urit6 sufletului meu,
«cea ce 6ți va fi și mai amar. De acea
«taci din gură, ca nu cum-va c6ți ȃei sunt
«6n Olimp să nu-ȃi folos6scă apropiindu-se

«când voiă pune neînvînsele mele mâini
«pe tine».

«Aşa vorbi și se temu Hera cea cu ochi
«de boă, respectabila, și tăcu din gură,
«plecându-și fruntea. Suspinară în casa lui
«Zeus, ȃei locuitori ai cerului. Intre aceștia
«faimosul meșter Hephaistos începu să
«cuventeze spre mângâerea mamei sale Hera
«cea cu brațele frumoșe: firesce treburile
«acestea sunt foarte urâte și de nesuferit,
«dacă voi vė certați ast-fel pentru nisce
«muritori și ațitați gălăgie printre nemu-
«ritori; nu mai este nici poftă măcar pentru
«o bună mâncare, fiind-că cele mai rele
«îving. De și mama este cuminte, eă tot
«o sfătuesc să dea precădere scumpului tată
«Zeus, ca să nu o certe din nou tata, și
«să nu ne turbure ospățul. Căci dacă ar voi
«Olympiul trăsătorul, ne-ar arunca din scau-
«nele nôstre, fiind-că el este cel mai pu-
«ternic. Dar tu îndulcesce-l prin vorbe blânde
«și numai de cât Olympiul ne va fi blajin.»

«Ast-fel vorbi, și ridicându-se, puse un
«pahar rotund în mâinile mamei sale și îi
«ȃise: rabdă, mama mea, și stăpânesce-te

«de și necăjită, ca să nu te ved cu ochii
«mei—de și-mi ești dragă—bătută; atunci
«nu voiū putea, cu părere de rău, să-ți ajut
«căci este foarte greu să se împotrivescă
«cine-va Olympiului. Când am voit încă o
«dată de mult, să-ți iaū partea, m'a apucat
«de picior și m'a aruncat din pragul divin,
«și cădeam o ȃi întrégă, și o dată cu a-
«pusul sórelui cădui în Lemnos (și nu mai
«aveam de cât puțină viață) acolo după ce
«am căzut mă luară îndată bărbați Sintieni.

«Ast-fel vorbi, iar Hera cea cu brațele
«albe surise; și surizènd primi paharul din
«mâna fiului ei; Apoi apucând spre drépta
«turna și celor-l'alți ȃei în pahare, dulce
«nectar luând din crater; un rîs nestins
«isbucni la fericiții ȃei când vedură pe He-
«faistos slujind prin casă. Așa, tótă ȃiua,
«până la sfințitul sórelui se ospătară și pofta
«nu era lipsită de mîncare alésă, nici os-
«pățul de prea frumosul cânt al citarei pe
«care Apollon o ținea, nici de Muse care
«cântaū, răspundèndu-și, cu frumósă voce.
«Iar când strălucita lumină a sórelui sfinți,
«aceștia s'aū dus să se culce fie-care în

«camera sa pe care o construisese cu multă
«pricepere faimosul Hefaistos schiopul; Zeus
«Olympianul, trăsătorul se duse la patul
«său unde dormea mai înainte când dulcele
«somn îl apuca. Acolo urcându-se a adormi;
«iar lângă dânsul Hera cea cu scaunul
«de aur.

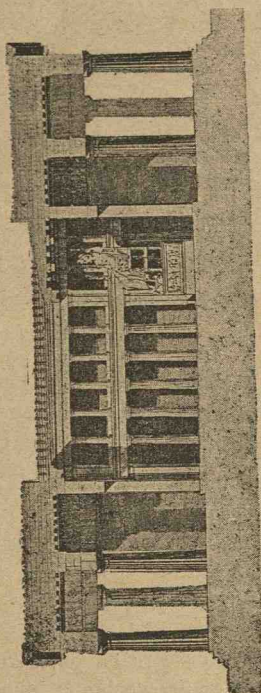
Numai în invocațiunea Peliadelor adecă
a preoteselor sanctuarului de la Dodona;
«Zeus a fost, Zeus este, Zeus va fi, o
«mare Zeus»; Numai într'o inscripțiune
de la Mantinea, din care reese că deul în
vechime era reprezentat ca trăsnet; numai
în înalta expresiune a lui Sofocle. «Zeus
«Olimpiul tatăl a toate», în expresiunea
lui Aeschil: «Zeus este eter, Zeus este pământ,
Zeus cer»; și în adorațiunea lui ca
Zeus desăvârșitul, ca conducător al desti-
nului oamenilor, ca *iertător* și *potolitor* al
relelor, ca *răsbunător*, ca *mântuitor*. Numai
într'acestea și încă altele câte-va, Zeus este
înfăcișat cu particularități supra omenesci;
cu particularități de acelea, pe care reli-
giunile mai luminate ale unei omeniri mai
desvoltate le-au atribuit supremilor lor zei.

Prea înțeleptul și a tóte vędător deũ, rege ale Panteonului elenic mai este încă supus și voinții rele a *Atei*, a divinității adică, a orbirii sub influența căreia omul aprópe în plină consciință este tărít spre reũ, urmând pasiunile-ı, de și cunósce că se avântă spre prăpastie, și el era supus acestei amenințătore deite care *ajunge în orı-ce țară vătămând pe ómenı*. Supunerea lui Zeus către *Ata* însemnézá supunerea primului deũ, pasiunilor cari sunt personificate prin acéstă divinitate femină. Rugăciunile și penitența sunt doctoria pe care deul a prescris-o pentru cel ce păcătuesce sub influența *Atei* fiica cea mai mare a lui Zeus. Zeus mai este supus și slăbiciunii curat omenești care se numesce *înșelăciunea*.

După cum vedem, supremul deũ elenic, are slăbiciuni, dar are și puteri, înfinit de mari, cari zădărnicesc pe cele d'ıntâi. Zeus este regele suprem; orı-ce aședămënt public și politic, dreptul și legea de dânsul atárnă, el este întâiul și singurul întemeetor al regalității, de aceia regiı se numeau născuți din Zeus și apărători ai legilor ca unı cari

aă luat puterea de la dănsul ; pôte și origina își o trag de la dănsul. Regii erau fiii și descendenții *Eroilor*, iar eroii aveau destul sânge de a lui Zeus în vinele lor ca să transmită câte-va picături și descendenților lor, dé vreme ce amorurile lui Zeus cu frumuseți muritoare nu erau nici rare, nici platonice negreșit.

Afară de acestea, Zeus era protector al sfințeniei *jurământului* ; protector al adunării poporului, al deliberărilor în care avea ca colaborătoare pe Themis, Diche și Nemesis. Prin multele lui atribuțiuni a stabilit între ómenii multe și sacre legături, dar cea ce légă mai mult pe om de om, desvoltă și întreține societatea mai solid de cât tóte, este pôte datina *ospitalității*. Zeus era protectorul ospitalității. Era adorat și cu atributul de *ploios*, fiind că, se credea, că el este acela care silesce bine-făcătórea *ploae* să cadă și să activeze vegetațiunea pe pământ. Era adorat ca *hrănitor*, ca *dătător* de bunuri, ca *agricultor*, *producer* de fructe, ca îndreptător al vânturilor spre a călători omenirea cu bine pe mare. Cu un cuvânt

Sectiunea longitudinală a templului lui Jupiter

tóte se consideraū ca venite de la Zeus:
«Zeus dă și bunul și răul».

«Zeus¹⁾ regele ȃeilor a luat ca primă
«soție pe *Metis* cea mai mult știutóre dintre
«ȃei și dintre ómenii muritori. Iar când
«era să nască pe ȃeița *Athena* cea cu ochii
«de bufniță²⁾ amăgindu-ı gândul cu viclenie
«prin vorbe mângâioșe, Zeus o înghiți în
«pântecele sėu, după sfaturile *Gaiei* și ale
«înstelatului *Uranos*. Căci ast-fel 'l-aū sfă-
«tuit, ca să nu aibe demnitatea regescă
«altul dintre vecinicii ȃei, în locul lui Zeus.
«Era scris, ca dintr'ınsa să se nască copii
«prea înțelepți: mai întâi copila cu ochi de
«bufniță *Tritogeneia* care să aibe ȃaria și
«prevězătórea judecată egală cu a tatălui;
«apoi avea să nască un copil cu suflet semeț,

1) *Hesiod Theog.* vers. 886 și urm.

2) Calificativul acesta care se dă ȃeiței *Athena* caracterisă
cât se póte de bine ȃeița înțelepciunii; după cum bufnița
vede nóptea, atunci adecă, când restul ființelor nu vėd; tot
așa și înțelepciunea prin forța rațiunii, vede acolo, unde
restul omenirii nu vede nimic; unde prin urmare pentru
restul omenirii este întuneric. *Ep Francudi, curs univer-*
sitar.

«rege al  eilor  i al  omenilor. Zeus însă
«de înainte o  nghi i în p ntecetele s u pen-
«tru-ca  ei a să-i facă cunoscut  i binele
« i r ul.

«A doua  r  a luat în căsătorie pe stră-
«lucita *Themis* care-i născu *Horele* pe *E-*
unomia (buna legisla iune), *Diche* (Justi ia),
«*Eirene* (Pacea) care tustreile se îngrijesc
«de rela iunile dintre muritori,  i *Moirele*
«(Ursitorile, Parcele): *Clotho*, *Lachesis*  i *A-*
«*tropos* cărora  n eleptul Zeus le-a dat cea
«mai mare onóre de a  mp r i ómenilor mu-
«ritori  i bunul  i r ul.

«Eurinome cea cu chipul ispititor, fiica
«lui Oceanos, 'i-a născut pe cele trei Grații
«cu obra i frumo i: *Aglae*, *Euphrosyne*  i
«pe dr gu a *Thalia*; amorul, mole itorul
«membrelor se strecura prin genele lor când
«priveau; căci prea frumos priveau pe sub
«sprincene.

«Apoi Zeus a venit la patul *Demetrei*
«(Ceres) care 'i-a născut pe *Persephone* cea
«cu brațele frumoșe, pe care Aidoneus o răpi
«de la mama ei;  i  n eleptul Zeus 'i-a dat-o.

«Apoi a iubit pe *Mnemosyna* cea cu co-

«sițe frumoșe din care i s'au născut nouă
«*Muse* cu diademe de aur cărora le plac
«ospețele și petrecea cu cântec.

«*Leto* (*Latona*) unindu-se cu *Zeus*, purtă-
«torul *Aegidei* a născut pe *Apollon* și pe
«prea drăguța *Artemis* (*Diana*) iubitorea de
«săgeți, odrasle mai presus de toți locui-
«torii cerului.

«In fine a luat în căsătorie pe *Hera* cea
«înfloritoare, care din amorosul pat al re-
«gelui deilor și al ómenilor născu pe *Hebe*
«(*Tinereța*), pe *Ares* (*Marte*), pe *Eileithyia*
«(*Lucina*, *Lăusia*); iar el însu-și, din capul
«său, născu pe *Tritogenia* cea cu ochi de
«bufniță, teribila, ațîțătorea de răsboi, condu-
«cătorea de oștiri, neînfrânata în luptă, res-
«pectabila; căreia i plăcură răsboele și luptele.

«*Hera* mai născu și pe *Hephaistos* fai-
«mosul, cel mai talentat în arte dintre toți
«locuitorii cerului, dar nu împărtaşind patul
«soțului său, căci se supăraseră pe densus și
«se certaseră cu el».

Pe lângă acești copii, tradițiunea spune că
Zeus a avut cu numeroșele-i amante, copii,
cât frunțele pădurilor și nuorii cerului.

Dar care liră va putea să cânte universalul amor ce rodea nemărginitul piept al tatălui muritorilor și al nemuritorilor? Jupiter a iubit nimfe și femei muritoare; nu a existat nici o frumusețe către care să nu fi fost atrasă divina-î simțire. Ast-fel prima femeie care a avut onoare să dea ospitalitate, în sânul ei, amorului lui Zeus, a fost *Niobe* din care s'a născut *Argos* și după unii, și *Pelasgos*; ultima femeie, amanta lui a fost *Alcmena* care a născut pe *Heracles* și de atunci, se ține, că ar fi încetat dragăstosele-î relațiunii cu muritoarele.

Afară de mithurile acestea pe care le-aū produs veditele relațiunii pe care cerul le are cu pământul, ușurința familielor nobile care se simțeau onorate de a'și trage origina de la ȳei, a creat o mulțime de alte povești și chiar dintre cele mai poetice... Așa, se povestea, ca *Ægina* fiica rîului *Asopos* care curge lângă argolica *Phlie*, fermecând cu distinsa-î frumusețe pe sensibilul tată al nemuritorilor, îl sili să se transforme în vultur cu ghiara încovoiată și să o răpescă de pe genuchii tatălui ei și să o

ducă în insula *Oenoe* sau *Oenopea* care de atunci luă numele de *Aegina*. *Aegina* 'i născu pe *Acac*. Descendenții lui *Acac* (*Acaciții*) așa dar își trăgeau origina de la *Zeus*.

În *Arcadia* trăia pe atunci *Lycaon* care avea o fiică de o frumusețe extra-ordinară, nimfă din suita zeiței *Diana* care se numea *Calisto*. Póte că povestea voesce să înțelégă chiar pe *Diana*, fiind-că la *Arcadieni* care năzuiau să se considere ca descendenți ai zeilor, *Artemis* era supranumită și *Caliste*. Într'o zi tatăl zeilor și al ómenilor, întălnesce pe *Calisto* într'o pădure din *Arcadia*, rămăne uimit de frumusețea ei și focul amorului începu să se înfierbănte în ósele lui.

«Când¹⁾ copila intră în pădurea pe unde «picior de om nici nu călcase, nici nu tăiase vre-o dată vre-un copaciú, își luă «tolba de pe umăr, și întinse flexibilul arc, «și se trânti pe pământul acoperit cu iarבă, «avend ca căpătăi tolba. *Jupiter* îndată ce «o vėdu obosită și singură, fără nici un

1) *Ovid Met. cart. II, vers 417.*

«paznic își dîse: soția mea de sigur nu va
«ști și furtișagul acesta, dar și dacă ar afla,
«sunt certuri și atât.

«Mai întîi ia figura și îmbrăcămintea
«Dianeî, se îndreptă către fecióră și o în-
«întrebă: O fecióră, tu care ești una din
«sóțele mele, prin care culmi ai vènat?
«Copila se scólă și rîspundènd 'i dîse: 'sa-
«lutare o deiță, tu care, după părerea mea—
«póte el însu-și se mē audă—ești mai mare
«chiar și de cât Jupiter. Jupiter rîde și aude
«și se bucură încă, că tot pe dânsul îl pre-
«feră lui însuși, o sărută, și nu o sărută
«moderat, cum ar fi sărutat o fecióră ca
«Artemis, când încercă să 'i spună prin
«care culmi a vînat, îi tae vorba printr'o
«îmbrăcișare și nu fără crimă 'i descoperă
«cine este. Fecióra însă la rîndul ei lupta
«în contra lui. O Hera, dacă ai fi vedut-o, ai
«fi fost mai blîndă—lupta cât o femeie póte
«lupta, dar care copilă póte să învingă pe
«mândrul Jupiter?» Din acéstă idilă se nasce
Arcas cea ce măresce furia Iunonei care
o transformă în ursă.

Rîul Inachus avea o fată de o frumuseță răpitoare anume *Io*.

«Jupiter (1) o vădu reîntorcându-se la
«valurile tatălui ei, și 'i dîse: o virgină,
«demnă de Jupiter, nu știu pe cine ai să
«faci fericit cu mâna ta; ia îndreptă-te
«spre umbra deselor păduri, cât este cald
«și sórele trece mijlocul orbitei. Dacă îți
«este frică să intri singură în ascunzătórea
«fiarelor, vei intra în locurile retrase ale
«pădurii, sub protecțiunea unui deú, și un
«deú nu de rînd, ci un deú ca mine, care
«țin marele sceptru al domnii ceresci, care
«arunc trăsnetele rătăcînde. Nu fugi de
«mine! căci copila speriată fugea. Atunci
«tatal deilor și al ómenilor ridică un nuor
«des, cu care acoperă latul pămènt, și-i
«opri fuga, și 'i răpi virginitatea.

«Intre acestea Iunona își aruncă privirile
«în mijlocul Argosului și se miră că sbu-
«rătorii nuorî făcură imagina noptii în timpul
«luminóseii zile; simți că acei nuorî nu sunt
«din rîu, nici nu se ridică din umedul pă-
«mènt. Iși aruncă privirea în jur cătînd

1) Ovid Met. cart. I, vers 588.

RĂPIREA LUI GANYMEDE

«unde-î soțul său, fiind-că deja cunoscea
«vicleniile lui, prins de atâtea ori. După ce
«nu-l găsi în cer, își dîse: sau eî mă înșel
«sau sunt trădată. Și scoborîndu-se din
«înaltul eter se opri pe pămînt și ordonă
«să se risipescă nuorii. Presimțise Jupiter
«sosirea soției și transformase chipul copilei
«lui Inachus într'o junică strălucitoare: Și
«ca vacă tot frumósă este. De și fără voie,

«copila lui Saturn admiră frumusețea vacii,
«și ca și cum n'ar fi știut adevărul întrăbă
«a cui este, și de unde, și din care ciradă.
«Jupiter minte spunând că e născută din
«pământ, ca să nu se mai cerceteze autorul.
«Copila lui Saturn o cere în dar. Ce să
«facă? este crud lucru să renunțe la amo-
«rurile sale; să nu o dea, devine suspect.
«Rușinea ar fi fost învinsă de amor. Dar
«dacă ar fi refuzat vaca, un așa mic dar
«sôței sale și de sânge și de pat, se putea
«crede că nu e vacă. Și când amanta Io a
«fost dăruită, deița nu-și lepădă îndată frica,
«ci se temu de Jupiter și fu neliniștită de
«trădare, până când a încredințat-o spre
«paza lui Argus fiul lui Arestore. Argus
avea capul încins cu o sută de ochi. La
«rând, câte doi, luaă odihna, cei-l'alți veghiaū
«și rămâneaū la pândă; în ori-ce chip ar
«fi stat, privea la Io; de și cu spatele, Io
«i era înaintea ochilor. În timpul ȳilei o
«lasă să pască; iar când sôrele este sub
«marele pământ, o închide și 'i înconjoră
«gâtul cu lanț nemeritat. Pasce frunđe de
«arbori și iarbă amară. În loc de pat, ne-

«norocita se culcă pe pământ care nu are
«nici măcar iarbă, și bea apă mocirlósă.
«Când voia să întindă rugătóarele brațe spre
«Argus, nu avu ce brațe să întindă; când
«a încercat să plângă cu gura, scóse un
«muget; Se înfricoșă de strigătul său și se
«îngrozi de propria-í voce. Veni și la ma-
«lurile lui Inachus unde prea adesea obicî-
«nuia să se joce; când își vėdu în apă
«botul și noile ei córne, se îngrozi, și sim-
«țindu-și nenorocirea fugi. Naiadele nu o
«cunosc, chiar tatăl său Inachus nu o cu-
«nósce cine este. Dar ea urmėză pe tata,
«urmėză și pe surori, permite să fie atinsă
«și frumusețea-í admirată. Bătrânul Inachus
«’i oferise iarbă smulsă, ea ’i linge mâinile
«și sărută palma părintéscă, și nici nu-și
«stăpânesce lacrămile; și, dacă ar putea vorbi,
«ar cere ajutor, ar pronunța numele și ar
«povesti nenorocirea. In loc de vorbă, li-
«tera pe care piciorul o făcu în pubere, a-
«nunță trista transformare a corpului ei.
«Vai mie nenorocitul! exclamă tatăl Inachus
«atárnėndu-se de córnelile și de gâtul ju-
«nicei albe ca neaoa. Vai mie nenorocitul

«repetă : Tu óre ești, o copilă, pe care te
«am căutat peste întregul pământ? De nu
«erași găsită, jalea ar fi fost mai mică, de
«cât dacă ești găsită; taci și nu răspunzi
«la vorbele noastre, numai suspini din a-
«dâncul pieptului și la vorbele mele mugesci,
«singurul lucru ce poți. Eú fără să știú îți
«pregăteam camera nupțială și măritiș; prima
«mea speranță a fost ginerele, apoi nepoți.
«Bărbatul tãu este acum din turmă, din
«turmă vei avea și copil, și nu-mi este
«permis să stârșesc dureri așa de mari prin
«mórte! ci mă chinuesc că sunt deú, și
«închisa pórtă a morții întinde jalea noastră
«în vecinicie. Pe când ast-fel de vorbe triste
«pronunța, înstelatul Argus îi depărtéză și
«smulge pe copila răpită tatălui, pentru alte
«pășuni. Apoi se aședă pe înaltul crescet a
«unui munte din depărtare, de unde, ședând
«spionéză în tóte părțile.

«Dar conducătorul deilor nu mai póte
«suferi nenorocirea așa de mare a copilei
«lui Phoroneu, și chiamă pe copilul sãu pe
«care l'a născut strălucita Pleias, și îi po-
«runceste să ucida pe Argus. Numai de cât

«ia pentru picioare aripile, și cu puternica-
«mână varga producătoare de somn, și a-
«coperământul pentru păr, sări pe pământ.
«Aci își depărtază coiful, își scote și ari-
«pie, nu reținu de cât varga. Și se înfă-
«țișază ca un păstor care, mânând caprele
«prin țarină retrase, cântă din fluer, venind.
«Păzitorul Iunonian captivat de noua arie,
«cine ești tu — 'i ȃise Argus, — ai putea
«să stai cu mine pe această stâncă; căci în
«nici un loc iarba nu este mai priincioasă
«pentru turme, mai veđi încă și umbră ne-
«merită pentru păstori. Șeđu Mercur și fle-
«cărind multe îl ținu cu vorba o mare parte
«din ȃi, și cu trestii împreunate cântând,
«se încercă să învingă ochii veghetori. A-
«cela totuși se lupta ca să învingă mola-
«tecul somn și, de și somnul este primit
«de o parte de ochi, cu cea-l'altă parte
«încă veghiază; întrebă încă, în ce chip s'a
«inventat naiul—fiind-că de curênd se in-
«ventase.—Atunci ȃeul rêsponse: In munții
«înghețați ai Arcadie, între dryadele din
«pădurile nonacrine, a fost o naiadă, pe
«care nimfele o numeau *Syringa* (Naiul).

«Nu o dată ea amăgise pe Satyrii cari o
«urmăreau și încă, și pe ȃei pe care um-
«brósa pădure și roditórea țarină îi are.
«Imita în apucături și chiar prin virginitate
«pe ȃeița Ortygiana (Diana) și se încingea
«întocmai ca Diana. Ar putea fi luată drept
«Diana, dacă dēnsa n'ar fi avut arcul de
«corn, pe când cea-l'altă, de aur; dar și
«așa făcea pe lume să se înșele. Pan o
«vede reîntorcēndu-se de pe colina Lyceană
«și cu capul încins cu ascuțită frunȃ de
«brad, ast-fel de vorbe îi vorbesce:

«Remānea să povestēscă vorbele lui Pan,
«cum nimfa desprețuind rugăciunile lui a
«fugit prin poteci neumblate; cum a ajuns
«la liniștitele ape ale nisiposului Ladone;
«cum străveȃiile ei surori, ar fi rugat-o
«să se transforme, fiind-că apele riului îi
«împedicaū fuga; cum Pan când socotea
«că o ține prinsă, îmbrăcisă în loc de cor-
«pul nimfei trestie de baltă; cum, pe când
«Pan suspină, trestia bătută de vânt a produs
«un sunet lin și asemenea unui suspin, și
«că a ȃis: acēstă înțelegere 'mī-va remānea
«cu tine; și cum din trestii neegale u-

«nite între dênsele prin legături de cêră a
 «făcut naiul care pòrtă numele nimfei. Ast-
 «fel de vorbe avea să dică, când Cyllenius
 «vede că toți ochii aũ fost învinși și că
 «luminile sunt acoperite de somn. Indată
 «își curmă vorba și 'i întăresce somnul,
 «mângâindu-i laguroșii ochi cu varga fer-
 «mecată. Fără întârziere, cu sabia-i înco-
 «voiată rănesce pe adormit acolo unde capul
 «este vecin cu gâtul, îl îmbrâncesce sângerat
 «de pe culme și pătéză cu sânge prăpăs-
 «tiósa stâncă. O Argus, tu zaci, și lumina
 «pe care o aveai în atâția ochi, s'a stins,
 «și singura nópte ocupă cei o sută de ochi
 «ai tãi. Copila lui Saturn 'i luă și'i aședă
 «pe penele paserei sale și umple códa pă-
 «unului cu giuvaeruri scânteetóre».

Dar nu-și potolesce cumplita-i turbare în
 contra nenorocitei *Io*; ordonă unei Furii
 să o gonéscă peste tot pamêntul. Ajunsă
 la Nil cădu în genuchi și ridicându-și gâtul
 spre cer cu gémăt, lacrimi și mugete se
 părea că rógă pe Jupiter ca să pună capăt
 nesfârșitelor ei nenorociri. Jupiter îmbrățișă
 cu brațele-i divine gâtul soției sale și o

rógă ca să pună capăt pedepsei: «N'aibi «frică 'i ȃise—în viitor nu'ți va mai fi «pricină de durere» ordonă încă ca apele Stigelui să audă vorbele lui, încredințând ast-fel pe soția sa despre sinceritatea promisiunilor lui. Indată ce ȃița Junona cea cu brațele albe își potoli ura, Io reia figura de mai înainte, se face cum a fost: fuge perul de pe corp, córnele îi descresc, orbita ochiului devine mai mică, gura 'i se strâmtéză, 'i revin mâinile și umerii, lepădându-se copita, revin cele câte cincî unghii. Nimic nu mai rămâne din vacă, afară de albéța. Nimfa se ridică slujindu-se de cele doué picióre, și se teme a vorbi, ca să nu mugéscă ca pe timpul când era vacă, și cu frică scóse cuvinte întretăete. Io a născut din Jupiter, pe *Epaphos*.

Transformat în plóie de aur, Jupiter amăgi pe admirabila copilă a lui Acrisiu *Danae* și avu dintr'insa pe faimosul *Perseu* ale cărui isprăvi minunate le vom povesti la semi-ȃei.

Transformat în taur Jupiter răpi pe *Euroopa* fiica lui Agenor regele Sidonului.

STATUA LUI ZEUS DE PHIDIAS

Orbit de frumusețea copilei Sidoniane, chiamă pe fiul său Mercur¹⁾ și 'i ordonă să se cobóre în Sidon și să facă ca cireșile regale să se apropie de țermul marii, la ordinul lui, junci se cobóră din munți și pasc pe malul mării; unde fica regelui Agenor avea obiceiă să se jôce cu copile Tiriene. Dar majestatea și cu amorul nu prea se împacă și nici nu pot sta la o l'altă; lepădând deci gravitatea regescă, tatăl și conducătorul șteilor, a cărui dréptă este înarmată cu focul fulgerului, care, cu o miscare din cap zguduie universul, ia aspectul unui taur și amestecându-se printre cei-l'alți junci, mugesce și alérgă prin iarbă. Culórea 'i era albă ca néoa, pe care nu o călcaseră nici aspre picióre, nici ploiosul austru nu o pătase, peile gâtului 'i atârna până la piept; córnelé îi erau mici, ai fi putut pre-tinde că sunt lucrate de mână, și mai transparente de cât curatul diamant. Pe fruntea-î nu era nimic amenințator, nici ochiul nu 'i era înfricoșător; chipul lui arată pace. Copila

lui Agenor se miră că taurul este așa de frumos că nu amenință să atace; dar deși blând, se temu la început să-l atingă. Indată însă întinde și flori la alba lui gură. Amantul se bucură și, până să vie fericirea sperată, sărută mâinile ei, căci abia, abia mai amână cele-l'alte. Acum se jocă și sare prin verdea iarbă; acum își întinde alba lui costă pe galbenul nisip. Puțin câte puțin, înlăturând frica, oferă, când pieptul lui mângâierilor copilei, când córnela ca să fie împodobite cu noi ghirlande; ba încă fecióra regéscă, nesciind pe cine își lasă greutatea, îndrăsni să se așeze pe spatele taurului. Când ȕeul de pe ȕermul uscat încetinel își duse primi pași în apele mării, și de aci, își duce prada pe cósia de dincolo. Europa se înfricoșéază și-și aruncă privirea spre ȕermul ce se depărta, cu drépta îl ținea de corn, cea-l'altă este aședată pe spinarea taurului; hainele-i fluturânde se cutaă la suflarea vîntului. Ajuns în Creta Jupiter își reia figura sa. Are cu Europa pe *Minos*, *Sarpedonte* și *Rhadamante*.

Dintre cele mai poetice pămèntesci a-

moruri a lui Jupiter era acela cu *Leda* cea cu picioarele frumoase, copila lui *Testiū* și soția lui *Tindar*. Innamorându-se nebun de densa, regele omenilor și al Țeilor, caută o transformare din cele mai frumoase ca să 'i se facă mai plăcut. Se transformă deci în lebadă și urmăresce pe divina nimfă. Fructul acstui amor a fost frumoasa *Elena* iar după unii și *Poluce*; pe când cu *Tindar* soțul ei, *Leda* a născut pe *Timandra*, pe *Filonoe*, pe *Clitemnestra* și pe *Castor*.

Maî există, relativ la acéstă poveste și o altă versiune; *Nemesis* Țeița dreptății era o divinitate drăguță; așa că nu era cu puțință ca să nu atragă atențiunea celui mai înalt dintre Ței. Jupiter deci o urmărea. *Nemesis* temându-se, se transformă într'o gâscă ca se scape de urmărirea încăpățănate ale divinului ei amant. Jupiter însă se transformă și densul într'o lebadă. Ii oferă dragostea în *Ramnunta*¹⁾ din *Atica*. Fiindcă paserile nasc ouă, *Nemesis* născu și ea

1) Ramaunta astă-Ți *Stavro-castro*. Aci se găsește un templu a lui *Ampharaus* și o statuie a Țeiții *Nemesis* înaltă de 10 coți.

ca găscă, cum era când a primit divina dragoste, un ou, pe care, după unii Mercur, l'a încredințat Ledei; după alții, Nemesis l'a lăsat într'o pădure; câți-va păstori aflându-l, l'a dus la Leda. Leda conservă prețiosul ou într'o ladă și când se împlinî timpul gestațiunii, a eșit din ou prea frumoasa Elena.

După o altă poveste, din acela-și ou s'a născut și frații Elenei Castor și Poluce—*Dioscurii*—De acea Elena se numea copila lui Jupiter și a zeiței Nemesis, iar pe Leda o considera ca pe o simplă doică. După altă versiune, Leda a născut două ouă: dintr'unul a eșit Elena, din cel-l'alt *Dioscurii* frații ei. Leda se consideră ca reprezentarea divinității nocturne.

Multă analogie cu poveștile mitologice laconiene asupra *Dioscurilor* presinta poveștile beotiene relative la nascerea lui *Amphion* și a lui *Zethus*. Jupiter înnamorat de frumoasa *Antiope* fiica râului *Asopus*, se transformă în Satir. Aflându-se vina Antiopei, tatal ei, pe care'l mai numesc și *Nicteu* o gonesce din casă.

Alte amante a lui Jupiter sunt: Tebana *Semele* fiica lui Cadmus. Iunona ofensată de necredința soțului ei, renunță de a se mai certa cu dènsul, hotăresce să-și răsbună pe *Semele*, cu atât mai mult, cu cât amanta zămislise. Se transformă deci într'o babă cu chipul doicei *Semelei Beroe*; intră în vorbă cu dènsa, și din vorbă în vorbă ajunseră să pomenescă despre Jupiter și de legătura ce are cu dènsul. «Aș vrea¹⁾ să «fie Jupiter,—dise prefăcuta *Junonă* suspicnend—totuși mă tem de tôte; mulți sub «numele de deși urca paturii neprihănite. «Nu este destul să dîcă că este Jupiter, să «dea și dovadă de dragoste; dacă într'adevăr «este dènsul, cere-î să-și ia semnele și să «te îmbrăciseze așa cum este, când urcă «patul *Junonei*.» Ast-fel povățuesce *Junona* pe fata lui *Cadmus*. Când *Jupiter* vine să o vadă, 'i cere un dar, fără să spună, care. *Jupiter* galant cum era 'i răspunde să cêră, n'are să-î refuze nimic și, ca s'o încredințeze mai bine, ia martore apele *Stygelui*

1) Ovid Met. Cart. III vers. 280.

mărturie, pe care ȃei nu aũ putinȃ sã o ia în zadar, nici sã o înșele.

Semele cere propia-ĩ peire, sã vie la dãnsa, sã o îmbrãcișeze așã cum este când închee pactul Venerei cu Junona. În zadar bietul Jupiter voesce sã-ĩ reșină gura cu mãna, în zadar se cãesce cã a jurat pe apele Stygeluĩ. Vine împodobit cu tãtã mãreșia-ĩ cerescã: cu tunete, fulgere și trãsnete, și arde pe nenorocita Samele: un corp muritor nu este în stare sã rabde sgomotul eterian. Fiind-cã copilul—am ȃis mãi sus cã Semele era însãrcinãtã—nu era încã deplin, Jupiter l' smulge din mãruntaele mamei sale și 'l adãpostesce în cãpsa sa, pãnã sã se împlinescã timpul de nascere. Acest copil, de douẽ ori nãscut, este *Bacchus*. (Dionysos).

Taigeta fiica lui Atlas din care s'a nãscut *Locedemon*. *Maia* altã fatã a lui Atlas din care s'a nãscut ȃeul *Mercur*. *Electra* sorã a Maiei, din care s'a nãscut *Dardanus* arcadianul fundatorul *Dardaniei*, strãmoșul Troenilor. *Elare* fiica lui Orchonen¹⁾ i-a nãscut

1) Era fiul lui Licaone din Aradia fundatorul Orchonenei și a Methydrului.

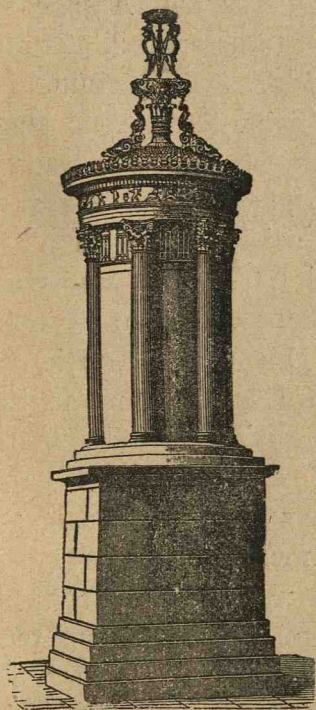
pe năprasnicul *Titios* care avea înălțimea de nouă pletre,¹⁾ era unul din cei mai înfricoșați giganți. Fiind-că a supărat pe Latona, când acésta trecea dela Panopeu²⁾ la Delfi, Diana saü după alți, Apoline l-a săgetat; iar Jupiter l'a trăsнит și l'a prăvălit în negrul tartar unde este condamnat să zacă vecinic întins și vulturii să-i rôdă ficatul. *Pluto* saü *Plotis* nimfa Berecinthiană³⁾ saü mai bine fica océnului și al Tethidei, însoțitorea Proserpinei, din care s'a născut faimosul *Tantal*. *Dia* fica lui Dioneus, din care s'a născut ilustrul *Piritous* regele Lapiților⁴⁾ Spre amăgirea acestei nimfe cu frumoșe picioare tatăl ȃeilor și al ómenilor s'a transformat într'un cal fôrte frumos care se învârtea în jurul ei. *Protogenia* fica lui Deucalione și a Pirei, din care s'a născut *Aetliu* și *Opunte*.

1) Pletedra avea 31 metri aprópe.

2) Oraș fôrte vechi, însemnat în timpurile Omerice, din Focida s'a numit mai târziu *Fausten*.

3) Născută în *Berecynthos*, munte în partea apusană a Cretei.

4) Lapiții, un popor care locuia în jurul muntelui *Oeta* pe care'l ocupară după gonirea Centaurilor.

TRIPOD

Afară de copii până aci enumărați, Zeus a mai avut, după alte mituri, din nimfa *Ibris* pe *Pan*, din *Aex* pe *Ægipan* din *Selene* pe *Pandione*; din *Musa Talia*, pe *Palicus*; din nimfa *Hora* pe *Colaxas*; din *Gramantida* pe *Larbas*; din *Sthenida* de *Megar*; din *Carme* fiica lui *Eubul* pe *Britomarte*; din alte, alți. Tatal Țeilor și al ȃme-

nilor își realisa diferitele afaceri amoroase luând diferite forme. Ast-fel urmărind pe *Asterea* se transformă în *vultur*; iubind pe *Proserpina* se transformă în *șarpe*; dorind să ademenescă pe frumoasa *Tesalianca*

Clitoria, se preface în *furnică*. Ajunge spre a arăta principalele-î transformări, să notăm epigrama lui Apolodor.

«Zeus, Lebăda, Taur, Satir, Aur pentru dragostea Ledei, Europei, Antiopei, Danaei.»

După atâtea intrigî amoróse—de alt-fel tóte alegorice—fantasia mytologică n'a întârziat de a atribui lui Zeus și monstruóse relațiuni de dragoste către propria-î mamă Rhea sau Cybele. Din fericire grație marelui respect de care era înconjurat Zeus cel cu vederea largă, s'aú găsit și apărători în acéstă chestiune, care să afirme că pe nedrept a fost împovărat cu asemenea ponos total țeilor și al ómenilor.

De alt-mintrelea este învederat că luminata antichitate nu punea nici un temei serios pe poveștile poetice, pe care o fantasmă fecundă le țesuse în jurul vieții și atributelor lui Zeus; de aceea nu le considera ca articole de credință și nici o dată din cauza lor nu s'a micșorat adorațiunea sau pietatea către densusul.

Adorațiunea ce se dedea lui Zeus sub supranumele de Zeus *Olimpicul*, se pare

că-și are origina de la muntele tesalomacedonic, ca unul care era cel mai mareț și cel mai înalt din munții aceluși ținut și deci, putea prea bine să se fi găsit vrednic de a ține locuințele lui Zeus. Serbau în valea Tempe din apropiere, *Pyloriile* în onorea lui *Zeus Pyloriul* adecă a aceluia, a cărui năprasnice brațe, în timpul înfricoșatei lupte cu gigantiți au sfărâmat munții și a desfăcut grosimea ne-învingătoare în două, ca să dea loc liber apelor râului *Peneu*¹⁾

Încă din timpurile Pelasgilor²⁾ era în Tesproția un templu celebru a lui Zeus, la *Dodona*, care își-a luat numele de la *Dodon* fiul lui Zeus și al Europei, sau de la nimfa *Dodona* fiica Oceanului. Acolo se afla un izvor și un râu celebru în apa căruia, dacă se puneau lumânări aprinse, se stingeau; dacă se puneau stinse, se aprindeau. La *Dodona* era și *Oracol* renumit în antichitate.

1) Astă-dî riul *Gastunie*; iar aproape de izvor riul *Derveniului*.

2) Populațiunea cea mai veche din Peninsula Balcanică, considerată ca autohtonă.

Istoria fundării oracolului de la Dodona este curioasă și merită să fie cunoscută. Herodotos ¹⁾ povestesc că din Teba din Egipt au sburat două negre prombițe; că una din ele s'a dus în Libia, iar cea-l'altă a sburat la dênșii (în Thesprotia ²⁾); că acesta din urmă s'ar fi urcat în vârful unui stejar, că ar fi articulat nisce cuvinte cu voce de om: că destinul voia ca să stabiléscă aci un oracol, că Dodoneenii considerènd acesta ca un ordin ceresc, s'aũ supus. «Mai povestesc încă—urmézá Erodot—că porumbița négră care a apucat spre Libia, ordonă «Libienilor să stabiléscă oracolul lui *Amon* «care este tot oracol a lui Zeus.» Erodot explică basmul de mai sus, ca Fenicienii ar fi furat din Teba din Egipt două femei servitóre ale altarelor pe care le aũ adus în Thesproția. Pe una dintr'aceste femei aũ vëndut-o aci, iar pe cea-l'altă, aũ vëndut-o în Libia. În timpul captivității lor,

1) Cart. II par. 55 și urm.

2) Partea Epirului din fața insulií Corfu întinđându-se spre răsărit până la Pind, iar spre sud, până la golful ambracic.

aceste femei aducându-și aminte de vechia lor ocupațiune ar fi fundat un templu sub un stejar, mai târziu și un oracol. Imprejurarea că aceste femei erau străine și că nu cunosceaū limba locului, a făcut pe Dodonienī să le numescă porumbițe, de óre-ce cuvântarea lor neînțelėsă pentru pământeni. le părea că sémănă ă limbă păsărescă. In-sușirea de *negre*, arată în destul origina lor egiptiană. Când însă aū început să învețe limba locului și să o vorbescă, aū făcut să se adaoage la mitul de mai sus că *porumbița articula vorbe cu voce omenescă*, și că aū predicat ca Zeus voesce să se instituescă aci un oracol. După Strabone¹⁾ geograful și după mulți alți, oracolul de la Dodona este o instituțiune pelasgică, și a-
nume a Pelasgilor numiți de Homeros *Heli* sau *Seli* care dedeaū oracole; după cum se învederěză în rugăciunea adresată lui Zeus de Achile în momentul când își pornea oștirea în contra Troenilor sub comanda amicului său Patroclu²⁾. La început ora-

1) Cart. IX cap. II par. 4.

2) Iliada raps. XVI vers. 233.

coatele se dedeau de bărbați numai, mai târziu însă s'au orînduit pentru acésta trei femei în vârstă cari serveau ca preotese. Herodotos vizitând Dodona a găsit pe preotesele *Promenia*, *Timareta*, *Nicandra*¹⁾; pôte că din cauza vârstei lor le-a venit numele de *Peliade* (porumbițe) cum se mai numeau cu un nume, fiind-că la Moloși numele *Pelie* disigna bătrână; pe de altă parte și pe preotese le desemnau ca porumbițe în semn de candóre.

Dulcea ghindă a stejarului se considera în Epir și aiurea ca primă hrană a locuitorilor; din acesta pôte a rezultat sfințenia stejarului, prin fășiitul căruia manifesta sânta lui voință tatal ȃeilor și al ómenilor, cel care era de față mai cu seamă la Dodona. Pe lângă acésta s'a observat în Grecia că în genere trăsnetul cade asupra stejarilor, și acésta s'a interpretat de cei vechi ca semn de iubire ce Zeus nutresce către acest copaciú care face împreuna cu fagul pădure nepătrunsă în jurul oracolului, în

1) Her. cart. II cap. 55.

în care locuiesc nimfele Driade și Satyrii. Pe acești copaci își făceau cuiburile porumbițele cari aduceau ambrosie tatălui Zeus; acestea probabil represintă albinda lumină a fulgerilor cari aduc din nuori apa cerescă pe pământ. Dar fișiiitul frunzelor nu era înțeles, de acea s'aă orînduit ca talmaci *Seli*. Intr'o epocă nehotărâtă, Zeus lua în templul Dodonei o consörtă, o divinitate analogă cu Hera, un fel de Zeus femel după nume. Acésta era *Dione* fiica Oceanului și a Thetidei, o diviniiate adecă a elementului umed și după Homeros mama Aphroditei (Venus). Dione se considera câte o dată și ca mama lui Bacchus.

De trei feluri erau oracolele ce se consultaă la Dodona. După fișiiitul frunzelor sacrului ștejar; după mișcarea apelor sântului isvor; și în fine după sunetul unui instrument de aramă. Templul nu avea diduri pe care le înlocuiaă tripode de aramă așezate unul lângă altul, de jur împrejur. După alții, se construiseră unul lângă altul două columne; lângă una se afla un clopot de aramă, iar lângă cea-l'altă era un chip

de copil care ținea un biciu de aramă cu curele de aramă. Când deci sufla vântu, biciul era ast-fel făcut că se punea în mișcare și lovea clopotul din față și, cât timp dura suflarea vîntului, sgomotul asurđitor și misterios ce se făcea umplea de mirare și respect sufletele visitorilor. Există și altă descripțiune a templului de la Dodona, după care toate tripodele¹⁾ erau clopote aședate de jur împrejur și legate între dênsele ast-fel, în cât dacă unul era lovit o dată, sgomotul se comunica de la unu la cel-l'alt mult timp.

În alte părți ale Greciei Zeus era adorat ca reprezentant a anume forțe naturale. În Atica se serbau *Maimacteriile* în onórea lui Zeus al *furtunelor de pe mare*. Îndată după ce trecea iarna, se celebrau sêrbătorile numite *Diasia* în onórea lui Zeus *productivul*; pe vară se serbau *Dipoliele* sau *boufoniile* în cari sacrificau lui Zeus unboú, cerând ajutorul lui în contra căldurilor oari în Atica era—ca și astă-dí—insuportabile.

În Pelopones, Zeus avea aprópe aceiași,

1) O speță de pirostrii.

HERA SAU JUNONA

situațiune ca și Sf. Ilie ¹⁾ din timpurile noastre fiind adorat pe crescetele cele mai înalte ale munților; pe Apesante al văii Nemea²⁾, pe Cilene³⁾, pe Taiget⁴⁾, pe Itome⁵⁾, și mai ales pe muntele *Liceu*⁶⁾ unde Zeus se și numea *Liceanul*.

Antichitatea ca și multe popoare contemporane, mai ales în unele părți ale Americii, socotea că adorațiunea făcută pe înălțimi este mai bine primită, fiind mai apropiată de cer, ca ori-care alta. Acastă idee își are rădăcina în faptul că sôrele resărind luminéză mai întei creștetele munților și apoi văile⁷⁾.

Elenicul Zeus avea și în Olimpia un oracol care nu a avut tocmai o mare celebritate. În Creta exista un oracol foarte vechi a lui *Zeus, Cretagene* și *Ideanul*. Prin acest

1) Tôte bisericile sau mănăstirile cu hramul Sf. Ilie, în peninsula Balcanică sunt aședate pe munți.

2) În Argolida.

3) Munte în Arcadia;

4) Munte în Laconia.

5) Munte în Mesenia.

6) Munte în Arcadia.

7) Ideea acesta o găsim și la locuitorii Perului din America înainte de cucerirea lui de Spanioli. Peruvienii erau adoratori ai sôrelui, iar regii lor, Incașii, fii sôrelui.

oracol Minos¹⁾ reuși să întărească legislațiunea lui prezentându-o ca dorită și aprobată de cer. Aci se dedeau oracole prin vise. Lângă oracol era și o peștere adencă care începând de pe muntele *Ida* sau *Dicte* după alți, se isprăvea în orașul *Gnosos* unde avea eșirea. Aci, se spune, în peștere ar fi dormit 57 de ani faimosul *Epimenide* cărui a se atribuia calități de mag, când tatal se l'a trimes în căutarea unui miel.

După oracolul de la *Dodona* cel mai celebru dintre toate oracolele lui *Zeus*, este acela din *Libia* a lui *Zeus Ammon*. Acest deș se pare că este acela-și cu *Amun* sau *A-mun-ra* una dintre divinitățile solare ale *Tebaidei*, care își a tras numele de la ebraicul *Namah* sau persanul *Ahaman* cari însemneză *Sorele*. Aci curgeau din toate părțile credincioși cu toate nenumăratele rele ce aveau să îndure prin nisiposul, și lipsitul de apă deșert al *Libiei*. In templul lui *Zeus Amon*, preotul dedea oracole afirmând, la întrebarea consultatorului, numai din sprincene, cum se povesteste că făcea însu-și

1) Minos rege și legislator mitic al *Grete*.

deul. «Dise, și cu negrele-i sprincene afirmă fiul lui Saturn¹⁾. Statua deului și ea era așa artistic lucrată, în cât și ea afirma din sprincene. Zeus Amon era reprezentat ca purtător de córne, sub figura unui miel. Oracolul se pare că a fost fundat prin secolul al 7-a înainte de Chr. Sub domnia Etiopianului Teharca când s'a colonizat și oasa lui Amon.

Diodor și Strabone²⁾ povestesc că statua făcătoare de minuni a deului, așezată într'o corabie lucrată în aur și purtată pe umeri a opt-zeci de preoți, era plimbată prin multe părți; pe unde sprincenele divine aprobaū, într'acolo se întórce cârma^v; în urma statuei urmaū numeroase femei măritate și nemăritate cântând diferite imnuri. Prin ast-fel de ceremonii se anunțau oracolele lui Zeus Amon.

Formele sub care era reprezentat în templele și în oracolele dupe pământ erau fórte multe și variate după ținuturi. La început tatal deilor și al ómenilor nu avea nici

1) Il raps. I vers 528.

2) Cart. XVII cap. 43.

temple nici statui; era adorat pe înălțimi ridicate cu mâna saŭ pe altare tăiate în piatră, pe înălțimile munților. În ceruri stătea după tradițiunile mitologice, pe un scaun mareș purtând purpura și o corónă scânteetóre; ținea în mâini sceptrul și trăsnetul iar în picióre avea crepide¹⁾. Chipul lui unea frumusețea cu expresiunea severității și a măreșii. Ochiș îi erau scânteetóri, și mari, umbriș de sprincene dese și o stufósă chică acoporea divinul lui cap. Când pornea în expedițiune lua altă figură sêlbatecă, supărăciósă și înfricoșátóre; în loc de lance, avea trăsnetul, în loc de pieptar și scut, purta gróznica egidă—furtuna cu care clătina pământul și cerul.

În tablourile și statuile lui se așeză la picióre un vultur ținând în unghiș un prea frumos copil—pe Ganymede—care ține în mână o cupă în semn de paharnic al șteilor. Altă dată era reprezentat cu trei fețe, ca să védă ce se întemplă și în cer, și pe pământ și în iad saŭ ca să ni-l represinte ca

1) Incăltăminte fôrte asemănată cu *opincile*.

cunoscător al trecutului, al presentelui și al viitorului. Zeus *Epopsius* sau *Triopas* era reprezentat cu trei ochi tot cu aceiași însemnare. În Creta s'a găsit statuie a zeului fără urechi; cea ce s'a interpretat, că regele nu trebuie să audă vocile lingușitorilor. La Laconieni, din contra, era reprezentat cu mai multe urechi ca să audă pe mai mulți spre lămurirea adevărului.

Cel d'întâi dintre artiștii, cunoscuți nouă care s'a gândit să represinte pe Zeus în statuie, a fost spartanul *Dontas*¹⁾; dar acela care, prin neperitorea-i arta, l-a represintat ca un adevărat zeu, este marele *Fidias*²⁾ autorul lui *Zeus Olimpicul* pentru care vechia poezie dise:

«A venit zeul pe pământ, din cer, o Fidias

«Orî tu te-ai înălțat acolo, ca să măsoři din privire
[pe zeu].»

1) Sculptor care a trăit prin secolul al 6-a înainte de Chr. Pansanias dice că în tesaurul corintienilor se găsea o admirabilă compozițiune a lui lucrată în lemn de cedru și aur.

2) Cel mai celebru sculptor al Eladei, era Atenian de origine, fiul lui Harmides a trăit în secolul al 5-lea înainte de Christos.

Intr'adevăr totă antichitatea este de acord, că statuea Zeus Olimpiul este capod'operă a lui Fidias și poate capod'operă daltei elenice. A tot-țiitorul deū lucrat cu aur și fildeș era reprezentat ședend pe tron fața-i era expresiunea celei mai neturburate seninătăți și în același timp al divinei măreții. În dreapta ține pe Nice (Vintoria) lucrată în aur și fildeș, iar în cea stângă, un sceptru prețios de asupra căruia era un vultur. Tronul era lucrat în aur, fildes, abanos și pietre prețioase, era sprijinit pe patru piciore și tot atâtea colonne de o egală înălțime; pe rezimătore erau sculptate, într'o parte cele trei *Grații*, iar în cea-l'altă *Horele* în minunate grupuri; partea inferiōră a deului era acoperită cu o haină pe care erau sculptate în aur flori. Cu un cuvânt Fidias a voit să represinte tipul ideal al supremului deū, și a reușit pe deplin. Acastă minunată statue, cincideci de ani după construirea ei, s'a deteriorat deslipindu-se fildeșul de pe dēnsa, dar a fost reconstruită. Fe timpul lui Cesare a fost lovită de trăsnet și s'a deteriorat puțin;

Caligula voia să o ia la Roma și să-i înlocuiască capul printr'un altul care să-l represinte pe densusul, dar a renunțat. Pe timpul împăratului Iulian statuia încă exista. In secolul al V-lea după Chr. a ars templul de la Olimpia și atunci probabil s'a prăpădit și statua, sub împărăția lui Theodosiu cel mic.

Lăcașurile Olimpice

Să lăsăm de o camdată descrierea fiecărui zeu din panteonul elenic în parte, să ne înălțăm un moment la cer, să vizităm divinele locuințe ale zeilor și să cercetăm viața ce duc pururea fericirii în cer; cu atât mai mult, că fantasiei 'i este ușure și fără piedici sborul, iar călătoria este sigură și foarte plăcută.

Cerul, misterioasa locuință a pururea fericirilor nemuritori, pe din afară era de aramă, iar pe dinăuntru și în sus, se întindea o pajiște nemărginită, întrégă de aur din măruntaele căreia radia o vecinică

lumină, mai strălucitoare de cât lumina pământescă; soarele avea aci o strălucire mai mare și stelele scânteiau mai strălucitor. Cea d'întâi locuință, intrând în incinta locuințelor ȃeilor, era cea a *Horelor*, aședată în interior aproape de pórta cerului.

Horele erau portarii marelui locuințe a nemuritorilor. Puțin mai înăuntru locuia Hermes și *Iris* (curcubeul) cea cu multe culori, anunțatorii și servitorii marelui Zeus care duceau dinăuntru în afară și din afară înăuntru Olimpului cu multe crescete, știrile, decisiunile, ordinele tatălui nemuritorilor.

Încă și mai înăuntru se afla făurăria lui Hefaistos plină de tot felul de mecanisme și de cele mai extra-ordinare confecțiuni dintre toate, fie dumnezeesci, fie omenesci. După acestea în fine veneau locuințele *deilor olimpici*, deasupra cărora scânteiau strălucitoarele palate ale lui Zeus, care se mai numesc și *cele mai înalte lăcașuri*, în interiorul cărora se făceau *adunările deilor*. Toate aceste supraomenești, strălucite și desăvârșite locuințe erau divina lucrare a artei neîntrecute a lui Hephaistos, erau foarte frumoase și artistice, atât în tot, cât și în cele mai mici detalii.

Acolo sus unde ochii omenesci nu pătrund, acolo unde deul ocupă tronul de stele, în cerescile altare pe care nici odată nu le va profana în veci suflet omenesc, acolo se strâneau *deii*, își împărtășeau vederile și judecățile, își susțineau părerile asupra trebilor, atât ceresci, cât și pământesci. De acolo își întindeau prea puternicilor vedere până pe pământ și cercetau cele ce se petreceau în interiorul caselor ome-

nesci și mai ales dacă sacrificiile în onórea lor s'aú făcut cum se cade.

Sacrificiile aduse de ómeni în onórea ȃeilor 'i satisfăceau, 'i înveseleau, 'i făceau bine-voitori: «Dacă vre-o dată 'ți-am ars ciosvârte grase de tauri și de capre, asculta-mi rugăciunea acésta¹» exclamă preotul Chrises către Apoline, și Apoline l'a ascultat; din contra, lipsa de atențiune către ȃei prin neîndeplinirea legiuitelor sacrificii, 'i nemulțumesc, 'i supără, ba încă își răsbună trimițând nenorociri bieților muritori. Când ómenii sacrifică, ȃeii iaú parte activă la petrecerile ómenilor care însoțeau sacrificiul, se amestecă printre ei, se înveselesc cu ei. Altă dată își plecaú capul din înaltul cer spre pământ; de acolo primeau ofrandele plăcute ale copiilor lor, mirosind grasimea amestecată cu fum care se înalță spre cer în timpul frigerii victimelor sacrificate. Iar când se întâmpla ca fericiții locuitori ai cerului să nu fie invitați la ospete pământesci, se ospătau acasă la ei, mâncând *am-*

1) Homer Iliada raps. I vers. 40.

brosie și bând *nectar*, iconomisindu-se cu ce găsea, în totă puterea cuvântului. Nu le lipsea nici muzica pe care o executa Apolon din lira, iar Musele, cu frumoasa lor voce ¹⁾

A fost un timp când și oamenii se împărțeau de ospetele zeilor din Olimp, și oamenii erau invitați în locuințele ceresci ca să ia parte la masa zeilor pe la izele mari, să bea și să mănânce cu părinții lucrurilor, cum a fost bună oră *Tantalos* și *Ixion*. Fiind-că însă în tot-d'a-una când cei mici sunt nevrednici de a fi înălțați din trepta lor, își ia — cum se izece — nasul la purtare; acești confrăți ai noștri s'a arătat insultători și clevetitori și deci au fost pedepsiți în negrul Tartar pentru nerespectuoasa lor conduită, s'a interzis pentru tot-d'a-una muritorilor de a se mai afla în fața vre-unui zeu.

Când era vorba ca zei să se strângă la ospet și petrecere, se lăsa totă grija pentru organisarea și întocmirea ospetului lui Her-

1) Homer II Hesiod Theog.

mes care era cel mai îndemânat în asemenea împrejurări, și apoi el era servitorul și interpretul lui Zeus. Se scula deci Mercur dis de dimineața—ca un vrednic servitor—mătura, așternea țótele pe mindiruri, pregătea tóte, cu un cuvânt, pe care cea din urmă casă le face în asemenea împrejurări. Numai lămpi nu avea să facă, nici să le aprindă, fiind-că sórele nici o dată nu încetază în cer de a lumina, nici stelele nu-și pierd vre-o dată scânteetórea lor lumină; Ziua este neînteruptă, este vecinică. Aci, nici o dată nu plouă, nici néua nu albesce locuințele ceresci; nici grândinea nu răpăe pe case, nici vânturile nu sguđuie cerescul acoperiș, nici nuorii nu se strâng de jur împrejur ca să umbréscă și să întunece strălucita lumină a sórelui. Pórtă acestei divine locuințe era făcută din nuori groși pe care Horele ce locuiau lângă dënsa, aveaú grija să o ridice sau să o lase, după cum voiaú să-o deschidă sau să-o închidă.

Acolo deci, în intetiorul acestor palate a căror strălucire și măreție mintea muritorilor nu póte să o concépă, se stängeaú

nemuritorii și se visitaū, și mâncaū împreună, și petreceaū. Iar hotăririle lor despre afacerile ceresci și pământesci, cronicile sacrificiilor și memoriilor relative la faptele omenesci, Ței le treceaū în catastife spre știință—întocmai ca nisce adevărați arhivari—ca să pôtă să răsplătescă după ordine respectivele recompense saū pedepse conform faptelor săvârșite și proporțional cu gravitatea lor. Din acéstă glumétă poveste s'a formulat dicetórea—relativ la târđia dumneđeésca resplată—că *Zeus o dată pe an se uită în catastif.*

Hebe (đeița tinereții) era paharnic; ea turna dulcele nectar în cupele Țeilor nemuritori. Iși ciocneaū paharele, își povesteau isprăvile și scandalurile. Aci *Aphrodita* își arăta divina-i frumusețe, *Hephaistos* soțul ei, gelosia pe *Ares*. Aci *Hera* reproșa soțului ei *Zeus* că tradéză sistematic credința conjugală și se certa cu dânsul, că transformat în vultur, a răpit pe frumosul *Ganymede*; că pentru dânsul a înlăturat de la paharnicie pe vechia demnitară *Hebe*; că

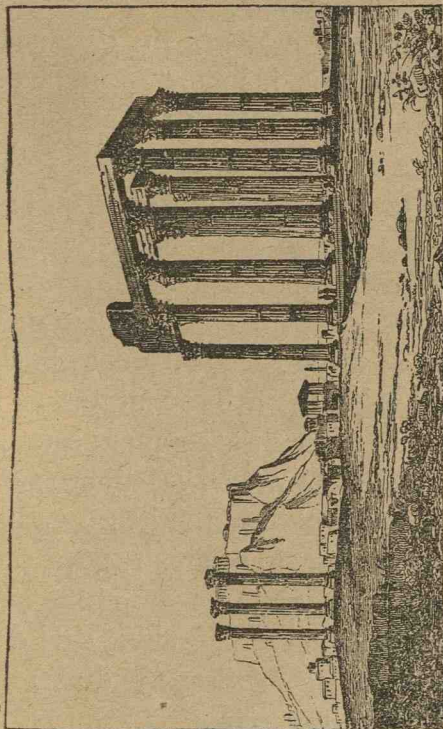
a fost mituit cu frumusețea tânărului, spre a-i da acea demnitate...

«Case Olimpice» și «Olimp» s'a numit cerul printr'o extensiune a ideii, foarte târziu, pe când la început prin aceste cuvinte se desemna numai muntele *Olimp* care singur se considera ca locuință a zeilor, neaccesibilă muritorilor. Acest munte este în adevăr impracticabil, vecinic acoperit cu nevă, și cel mai înalt în acela-și timp din totă peninsula de la sudul Balcanilor, înalt aproape de trei mii de metri. Vârful lui era înconjurat de jur împrejur de o vegetațiune abundantă, de păduri foarte întunecose de brazi; mai jos, de mulți alți arbori cu frunza lată care prin umbra lor întunecă ziua; continuitatea întunecoselor păduri era pe ici, pe colea, întreruptă prin năprasnice stânci, prăpăstii extra-ordinar de sălbatice și cu totul impracticabile. Vârful acestuia, care se pierdea în nuori împresurat astfel de naturale întăriri era considerat că este centrul, nu numai al Greciei, dar și al pământului, și că poartă de asupra lui în loc de acoperământ, o boltă de aramă care se

întinde peste tot pământul, sprijinită pe numeroase și mărețe colonne formate din vârfurile mai mici ale sacrului munte. Incet, încet însă pururea fericiții ȳei și-au întins locuințele lor peste totă bolta firmamentului înstelat și, ca consecință, numele «Olimp» se întinse asupra întregului cer.

Fiind-că am pomenit aci despre cele două substanțe cu care se nutreau divini locuitori ai lăcașurilor Olimpice, adecă *ambrosia* și *nectarul*, este bine să cercetăm ce era ambrosia și ce era și nectarul, aceste două alimente interzise muritorilor cari săturau și îmbătau pe nobilii olimpieni.

Cuvântul ambrosie sub raportul derivațiunii lui înseamnă *nemuritor*, *nemurire* de acea și deveneau nemuritori cei ce aveau norocul să guste din hrana ȳeilor; de acea o și numeau *divină*. Sunt unii cari pretind că ambrosia nu s'a născut de o dată cu ȳei, așa că primii nenorociți Olimpieni trebuiau să se mulțumescă numai cu mirosul fumului amestecat cu grăsime ce se exala din timpul frigerii victimelor sacrificate în onórea lor; fiind-că ambrosia pentru

RUINELE TEMPLULUI LUI ZEUS

prima oră a fost produsă în cornul Amalthiei când s'a născut Zeus. Mai există încă și o altă poveste după care ambrosia a existat și înainte de Zeus în regiunile Oceanului, de unde luându-o porumbițele o aduceau în Creta spre nutrirea micului Zeus.

Este încă o chestiune discutată dacă mâncau ambrosia și beau nectarul, sau mâncau nectarul și beau ambrosia; fiind-că nu este bine știut care din aceste două era lichid și care solid. După Homeros, deii mâncau ambrosia și beau nectar; după poeteasa Sappho și Alcman, mâncau nectar și beau ambrosie. Părerea însă comună este aceea consacrată de Homeros că ambrosia este solid, iar nectarul lichid. Firesce că pentru noi muritori este imposibil să știm cam ce fel de substanță era acea ambrosie și acel nectar; Chimia încă nu este așa dezvoltată pentru ca să analizeze și divina hrană a prea fericiților olimpiani. Ibicus dice: că era de nouă ori mai dulce de cât mierea... singurul care știe nu numai ce este, și ce gust are, dar încă determină și gradul de

dulcătă: de nouă ori mai dulce ca mierea, nici mai mult, nici mai puțin.

Ca consecință a credinții acesteia, arbitrare se înțelege, ómenii, de câte ori sacrificau lui Zeus Ctisiu, amestecau miere cu apă și cu suc de diferite fructe; iar libațiunea ce o făcú cu acest lichid se numea ambrosie. Cu acest lichid se mai ungeau, fiind-că avea miros frumos, și-l consideraú ca curățitor de păcate. Ast-fel se povestesc că Hera spălându-se în baie de ambrosie și ungându-și cu densa minunatele-í cosițe, soția lui Zeus împrăștia în jurul ei un delicios parfum.

Se povestea că ambrosia avea și alte fórte multe proprietăți folositoare: se conservaú cu densa cadavrele pe care le împiedeca de descompunere, se vindecaú rănilile și cele-l'alte bóle; se întrebuinta încă spre readucerea forțelor pierdute, întocmai cum am lua astă-đi fier sau chinină; dar proprietatea cea mai mare a ambrosiei era că transforma pe muritori în nemuritori.

După cum în tóte cele-l-alte lucruri, tot așa și la máncaarea ęeilor erau mai multe

calități. Calitatea cea mai bună era pentru ȃei cerești cari locuiau Olimpul cel cu multe crescete, iar calitățile mai inferioare, pentru ȃei de sub luna, nimfele, dryadele, după ordinea mării lor, cari nu erau vrednici să trăiască pe același picior cu prea fericitul Zeus.

Nectarul era după părerea cea mai probabilă, divina băutură cu care se adăpau numai ȃei. Cuvântul înseamnă *neposedatul* fiind-că nici-o-dată nu a fost dobândit de muritori; după alții ar însemna *dătătorul tinereții* fiind-că ține pururea tineri pe cei ce gustă dintr'însul; alți 'i dau alte însemnări. Una din cele mai logice derivațiuni, este a acelora cari pretind că cuvântul nectar derivă din cuvântul fenician *nictar* care înseamnă *tămâc*. Imprejurarea că mitologii și poeții înțeleg prin Nectar tămâia ce se ardea în onorea ȃeilor; iar ambrosie, frigerea cărnurilor de victime în timpul sacrificielor, confirmă ultima derivațiune. După cum am văzut, ambrosia se putea fabrica, tot așa și în Olimpul Lidiei se fabrica o speță de băutură curiosă, din miere

vin și suc de diferite plante mirositoare, care, după Atheneu¹⁾, se numea *nectar*. Mai era încă și o altă tradițiune mai poetică asupra nașterii nectarului; după această tradițiune nectarul s'a născut de o dată cu ambrosia; nectarul curgea din cel-l-alt corn al caprei Amaltheia doica lui Zeus.

Când a fost vorba despre Ambrosie, am vădut că nimic nu era cunoscut sub raportul calității, al culorii și al compozițiunii ei, afară de frumusețea mirosului ei și a extra-ordinarei ei dulceați predicate de Ibicus. Se pare că despre nectar știrile sunt mai complete, fiind-că marele Homeros insistă mult asupra nectarului, după cum, de alt-fel, insistă asupra tuturor beuturilor. Tatal poezii ne spune că nectarul avea culoarea roșie și un miros extra-ordinar de frumos, avea încă proprietatea de a împedecea putrețirea și descompunerea corpurilor: Ast-fel Thetis cea cu picioarele de argint, mama lui Achile, consolându-l cu ocasiunea morții iubitului lui amic Patroclu, și promițându-i să țină cadavrul lui Patroclu ne-

1) Scritor grec din secolul al III după Chr. a scris «dipnosofiști».

descompus; «injectă prin nările lui Patrocle Ambrosie și roș Nectar pentru-ca corpul să-î rămâe nedescompus¹⁾».

Ciclopul Poliphem²⁾ după ce beu divinul vin pe care Ulise i l'a oferit ca să-l îmbete și să scape și el însuși și tovarășii lui de la o mörte crudă și sigură, cu entusiasm strigă. «dar acésta este produs din Ambrosie și Nectar³⁾».

Cu un cuvânt ambrosia și nectarul, erau hrana, tinerețea, sănătatea, forța ȃeilor nemuritori, este lesne de înțeles, deci, cât de nenorociți trebuie să fi fost pururea fericiții chiriași ai Olimpului de câte ori se întâmplă ca să fie lipsiți de aceste divine alimente, mai ales că: ȃeii «nu mănâncă pâine, nici nu beaă vin negru» și de acea sunt fără sânge, și se numesc nemuritori⁴⁾».

Imprejurările lipseaă câte o dată pe ȃeii olimpici de aceste două alimente; ast-fel

1) Hom. Iliada raps. 19-a vers 29.

2) Fiü a lui Neptun avea un singur ochiü în frunte: era mănăcator de ómeni. Se va vorbi despre dñsul mai la vale.

3) Hom. Odisea raps. 9-a vers 359.

4) Iliada raps. 5-a vers 341.

se povestesc că Aloidi Otos și Efialte puseră o dată mâna pe zeul războiului Marte îl închiseră într'un vas de aramă și'l ținură sclav trei-spre-zece luni întregi, nemâncat și ne băut. Cine știe ce era să fie de densul dacă nu simția mama sa vitregă *Iereboia* cea prea frumoasă, și nu trimetea pe Mercur ca să-l scape. Când Mercur s'a dus la închisoarea zeului războiului, l-a găsit pe bietul Marte slab peste măsură și ne mai putând să pronunțe nici o vorbă.

Erau însă și împrejurări în care zeii erau lipsiți de ambrosie și nectar, nu din cauza vre-unei întâmplări nenorocite ca cea lui Marte, dar și ca pedepsă, deo dată cu răpirea dreptului de a se înfățișa înaintea celor-l'alți zei, și de a participa la adunările zeilor, de a avea vre-o relațiune și amestec cu neurgisiții nemuritori. Acesta se întâmpla când vre-unul dintre zei, după ce s'a jurat pe înfiorătoarele valuri ale stigelui nu se ținea de vorbă sau îl călca; Formula acestui jurământ după Homeros era următorul:

«Aide, jură-mi acuma pe inviolabila apă

«a Stigelui, cu o mână atinge hrăntorul
 «pământ, iar cu cer-l'altă, marea albă de
 «spumă, pentru-ca nouă toți să ne fie
 «martori ȃei din iad, cari sunt în jurul
 «lui Saturn¹⁾» sau și următorul: «să știe
 «acum acésta, pământul și latul cer de pe
 «d'asupra și apa Stigelui care curge sub
 «pământ (cea ce este cel mai mare și cel
 «mai sever jurământ la fericții ȃei²⁾».

La ómeni, numele de Nectar se dedea
 vinului tare, curat, mirositor și de calitate
 alésă. Pe când o ast-fel de bėutură muri-
 torilor le producea sânge; nectarul pe care
 beaă locuitorii înaltului Olimp, nu le pro-
 ducea sânge, ci un lichid pe care-l numeă
ichor sau sânge nemuritor: «curgea ȃei
 «sânge nemuritor Ichor, cum curge la fe-
 «ricții ȃei³⁾».

Cam așa sunt lacașele Olimpice ale Pan-
 teonului elenic; Așa sunt aproximativ; Viața
 hrana, adunările și ospetele lor. ȃei creați
 de imaginațiunea omenésă nu era cu pu-
 tință să nu fie îndestrați de ómeni, crea-

1) Iliada raps. 14 vers 271.

2) Hom. IIs. 15 vers 36.

3) Hom. H. rap. 5-a vers 339.

torii lor, cu toate slăbiciunile și nevoile de care se resimt ei înșile.

REGINA OLIMPULUI HERA (Junona)

Tronul olimpic și al Universului ar fi fost necomplet dacă nu conținea reprezentarea ambelor nemuritoare și neînvinsă puteri ale naturei. Fantasia elenică îngrijica să înzestreze lăcașele olimpice și cu o regină. Acesta este Hera sora și soția lui Zeus. Hera este un Zeus feminin, ea reprezintă cea-l'altă formă a puterii creațiunii universale. Regele avea nevoie de o regină, dar o regină egală cu dânsul, demnă de dânsul, nu inferioară în neam; de aceea poate antichitatea a aruncat în brațele divine ale lui Zeus pe propria-i soră:

«Cânt pe Hera cea cu scaun de aur pe
«care o născu Rhea, regină nemuritoare, de
«o frumusețe neîntrecută, sora și soția i-
«lustră a lui Zeus tunătorul, pe care toți
«fericiții ȳei în lungul Olimp, respectuoși
«o onorează de o potrivă cu Zeus iubitorul
«de trăsnete¹⁾».

1) Homer Imn către Hera.

Hera este cea mai mare fiică a lui Cronos. În ordinea în care s'aũ nãscut copii lui Cronos, dupã Hesiodos, Hera ține locul al 3-lea. «Hestia, Demeter, Hera cea cu încãlțãminte de aur, puternicul Pluton (Aides) care locuesce în lãcașurile de sub pãment având o inimã neîmblânditã, tare resunãtorul Poseidon, și în fine Zeus cel înțelept¹⁾» Am vëzut cum Cronos își a înghițit toți copii pãnã la Zeus. Când, prin bravura ultimului lui fiu, resturnat din domnia Universului, a fost silit sã readucã la luminã pe copii înghițiți, și deci i-a *vërsat*, ca sã dic așa, firesce în ordine inversã de cum i-a înghițit, întei pe Poseidon, apoi pe Pluton Hera, Demeter, Hestia. În asestã a doua nascere, Hera este cea mai mare dintre copilele lui Cronos. A fost educatã de Ocean și de Tethis.

«Me duc sã vizitez hotarele hrãnitorului «Pãmânt, la Oceanos tatal ȃeilor, și la mama «Tethis, cari mã hrãneau în casele lor, cu «mare îngrijire și mẽ educaũ, care m'aũ pri-
«mit de la Rhea, când departe tunãtorul

1) Hesiod Theogonia vers 453.

«Zeus prăvăli pe Cronos sub pământ și sub «marea cea neproductivă¹⁾).

După uniî Hera și Zeus s'aũ născut gemeni fără știrea lui Cronos.

Hera după părerea cea mai probabilă, s'a născut, adecă își are origina, în insula Samos și deci pe lângă râul Imbrasiu: Samienii arătaũ până pe timpul lui Pausania²⁾; arbustul lângă care a văduț lumina regina cerurilor. Fiind-că Hera își scălda feciorelnicul ei corp în valurile Imbrasiului, aceasta luă supranumele de *Parthenios* (feciorelnic). Pausania cu tôte acestea, spune că Argonauții luând din Argos statuea deitei, i-aũ fundat un templu în Samos, ca semn al trecerei lor prin insulă și numai din cauza faptului acestuia, Samienii, în timpurile de mai tərđiũ, aũ presupus sã Hera s'a născut în țara lor din cauza vechimii peste măsură de mare a templului. Povestea cã fundatorii ai acestui templu erau

1) Homer II raps 14 vers 201.

2) După uniî Capadociam, după alții Lidian, scriitor, a trãit sub împăratul Adrian. A scris Periighisis în deuce cărți. În cartea sa se ocupă mai ales de cestiunile religiöse și artistice din fie-care localitate vizitată de dânsul.

Lelegii¹⁾. Fiind-că Pausania confunda pe Lelegi cu Carienii, ar resulta că Hera e-lenică, provenind din Hera samiană nu este alt-ceva de cât marea țeitate chaldeană «Mama Asiei».

Dar nascerea unei țeite este un eveniment supralumesc, și asupra unor asemenea evenimente, nici o dată nu a lipsit, multiple și contradictorii povești. Aș susținut alții că prima patrie a țeitii cu frumoase brațe a fost Argos unde nimfele *Euboja*, *Prosymna* și *Acrea* ficele lui Asterion aș crescut-o. De alt-fel, este foarte adevărat că cel mai însemnat centru al cultului soției lui Zeus în Grecia, a fost Argosul. Aci își avea cel mai măreț templu, aci se afla și distinsa-i statue, expo-d'operă a sculptorului Policlet. Fără să afirme locul de nascere, părintele poesii Homeros pune în gura Herei declarațiunea :

«Trei orașe îmi sunt cele mai plăcute²⁾,
«Argos și Sparta și Micene cea cu strade
«largi». Egiptienii după cum aș revindecat

1) Vechiu trib din Elada, sub Pelasgi.

2) Hom. Il. raps IV-a vers 51.

onórea de a se fi născut Zeus în țara lor, n'au lipsit de a pretinde că și Hera s'a născut în Egipt.

Cunóscem deja povestea pe care au născocit-o Samienii relativ la amorul ei cu Zeus. Crescând în Samos, luase Hera obiceiului ca să-și spele corpul ei alb ca laptele, în apele cristaline ale râului Imbrasiu, dis și Parthenios. Acolo Zeus, într'una din excursiunile lui, ca să scape de furia tatălui său Cronos, o veđu și sufletul său nemărginit a fost adânc rănit de frumusețea copilei. Ca să nu'și expună nemărginita lui dragoste prin vre-un refuz din cauza rudeniei care-l lega de Hera, ordonă ploilor să cadă cu îmbelșugare pe pământ; ordonă și frigului să înghețe pământul după plóie; atunci, se transforma prea puternicul Zeus, într'o slabă păsărică, într'un cuc care sdrobit de frig vine să cêră adăpost pe genuchii divinei Hera. Herei i este milă de pasere, o învelesce în haina ei, o încălđesce la sînul ei. Inamoratul Zeus își reia atunci cerésca-î formă și devine soțul prea frumoșei Hera.

După o altă poveste Hera respinse înflăcărata dragoste a fratelui său; ba încă fugind de urmărirea-i stăruitoare, se ascunse într'o peșteră, unde trăia un om *născut din pământ* anume *Achile*. Acesta aflând pasurile Herăi, 'i critică purtarea neomenosă și o înduplecă să răspundă la înflăcărata dragoste a tatălui ȕeilor. Grație acestui *Achile* se săvârși căsătoria cu o extraordinară strălucire și măreție:

— «Voi acoperi—ȕise Zeus cu o cerescă «dulcetta—patul divinului nostru amor, cu un nuor de aur; așa de des țesut, în cât «nici chiar Sorele a căruia raȕe aurite răsbesc tôte, să nu pôtă să privească mistica «beție a amorului nostru».

Și fiul lui Cronos lua în nemuritoarele-i brațe pe Hera.

Grație acestui dumnezeesc imeneu, pământul deschise sînul și făcu să resară iarba verde, lotosul¹⁾ cel plin de rouă, și șofranul și iacintul abundent și delicat care 'i ridică de asupra suprafeții pământului. Acolo, pe

1) O speța de nenufar făcea un fruct minunat; cine gusta dintr'insul, își uită de patrie.

un ast-fel de îmbătător așternut, dăruit divinilor amoresi, de natura însă-și, copiii lui Cronos saū dat plăcerilor și deliciilor posesiunii. Și acest supra natural imeneu a fost ascuns vederilor ȃeilor ceresci: jos, prin noua floră dăruită de natură; sus, prin nuorul *frumos, aurit* din care se revărsaū în depărtare strălucitoare picături de rouă.

În amintirea acestei căsătorii se celebraū în Beoția serbările florale *Daidale* numite, pe lângă țărmerii *Asopului* și pe vèrfurile Citeronului; În amintirea acestei căsătorii se celebraū în Argos și în Samos mărețe serbări în onórea ȃeiței Hera *Antheia* (Infloritórea) în care, statua ei înghirlandată cu flori noi și mirositoare, era dusă în procesiune. Imeneul ceresc era reprezentat pe pământ prin drăguțul tablou al primă-verei prin feciorelnica ei frumusețe și prin vigurósa-ī fecunditate.

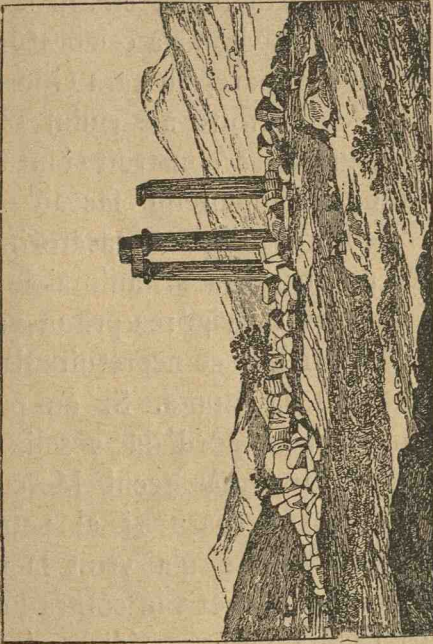
Să nu uităm și pe născutul din pământ Achile grație căruia s'a săvârșit măreța căsătorie, căci nici Zeus nu l-a uitat. Adânc recunoscător pentru neprețuitul serviciū ce-ī făcuse, 'ī-a promis că pe toți căți vor purta

numele lui, 'i va face onorați și glorioși în lumea acésta. Nu este străină de acésta promisiune, celebritatea viitoare a lui Achile fiul lui Peleu.

În sfârșit Zeus ia ca soție legitimă pe divina-î amantă, și pe prea frumoasa, pe cea cu brațele albe, pe cea cu ochi de boă, pe venerabila Heră o instaléază în cereștile lăcașe ca regină a universului, împărtășind cu dēnsa mărirea și puterea, dar Hera este supusă lui ca femeie și soție. De atunci șade pe un tron de aur și Hera, alături de regalu-î soț. Și când intră în dumnezeésca ei mărire, în lăcașele cerești, toți dei se ridică în picioare, în semn de respect către a tot putinta regină.

«Și ajunse în înaltul Olimp, intră la dei «strânși în adunare în casele lui Zeus; iar «aceștia vedēndu-o toți s'aū sculat repede, «și o primesc cu pahare pline.¹⁾» căci și mânia Herei este tot așa de îngrozitoare ca și a lui Zeus; Și când se mișca din tronul ei construit în aur, întreg latul Olimp, întreg Chaosul palatelor cerești se cletină și

1) Om. II. raps XV vers 84.

RUINELE TEMPLULUI LUI ZEUS

tremură îngrozit în fața prea puternicei deite.

Supralumésca nuntă, supranaturala unire a celor două elemente a tot puternice ale naturii, prin a căror împerechiare se nasce tot ce există în univers, s'a celebrat în mod extra-ordinar de măreț în țara Gnosienilor lângă malurile înverđite ale rîului Therone unde mai în urmă s'a construit și un templu în care anual, pămîntenii făceau serbări imitând celebrarea divinei căsătorii. Toți deii și ómenii, ba încă și animalele câmpurilor—căci tuturor vigórea primă-văratică a naturii le distribuesce neprețuite daruri—au fost chemați la nuntă. Si au petrecut acolo și au bătut în cordială veselie și în generală beție. Indemánatecul Mercur era organisator și al serbării și al petrecerii. Numai nimfa *Chelone* n'a venit la nuntă; ba încă a mai și clevetit în contra lui Zeus din mica-î căsuță care se ridica admirabil, pitoresc aprópe de un rîu care își ascundea cristalinele lui unde între maluri înverđite și pline de trestii.

Din cauza acestei împietăți s'a trimes din

noū la dēnsa înaripatul Mercur care o aruncă împreună cu căsuța-î în drăguțul ei riū; și s'aū turburat apele prin căderea corpului ei. De atunci nenorocita nimfă, transformată în adevărata Chelone (bróscă țes-tósă), a fost condamnată să rămână vecinic în căsuța-î mișcătore, să-o pórte cu dēnsa ori unde va merge; și să țină acolo înă-untru, în nenorocita-î carapace, o vecinică tăcere.

Cu ocasiunea strălucitei nunți a regilor universului, Pământul produse *merele de aur* pe care luându-le nimfele Hesperide le conservaū în încântătoreă grădină în care trăiaū. Merele de aur date de pământ cu privilegiul nunții lui Zeus și a Herei, represintă strălucitele stele din cerésca imensitate care atunci mai ales se ved mai strălucitore de pe pământ, când amestecul elementelor aerului și ale eterului curățînd atmosfera care înconjoră globul nostru pământesc, face orizontul mai străverdiū.

Cu tóte concesionile însă pe care Zeus 'i le-a făcut, cu tótă pozițiunea excepțională ce Hera a dobândit în Panteonul o-

limpic, totu-și nici o dată n'aū reușit cei doi soți să trăiască în bună înțelegere și în pace cum ar fi dorit lumea muritorilor și a nemuritorilor spre fericirea lui. Se certau continuu, nu aveau aceia-și părere asupra tuturor cestiunilor; dar mai ales era certă în casă din cauza vieții desfrânate ce ducea Zeus, căci ațița gelosia Herei, dréptă de alt-fel.

Fiind-că Hera nu putea să împiedece suverana voință a destrăbălatului ei soț, ca să nu se lase pradă pasionatelor lui porniri, se mărginea, ca o femeie răsbunătoare, să precupețască absoluta-i a tot-puternicie. Folosindu-se de acéstă putere, persecuta cu o ură neîmpăcată pe amantele soțului ei; în răsbunătoreea-i ură, era ajutată și de cerésca-i suită de pai-spre-dece nimfe puse sub conducerea *Iridei* cea cu multe culori.

De alt-fel Hera nu lipsea de la tot ce ar fi putut să mulțumescă pe Zeus și să atragă spre dēnsa divinul lui amor. Ast-fel bănuind că soțul ei nu mai ține la dēnsa fiind-că nu mai are nuri virginității cari atrag și captivéză, mergea în fie-care an în

Argolida și se scâldea acolo într'un isvor numit *Canathos* care isvora aprópe de orașul Nauplia și devenea iară-și fecióră; fiind-că apa aceluî isvor făcător de minuni avea proprietatea să reînnoiască fecioria aceluora care se scâldaü în apele lui.

S'a învederat însă că nici băile dătătoare de feciorie n'aü fost în stare să facă pe Zeus să respecte credința conjugală. Tótesilințele Herei n'aü folosit la nimic; căci Zeus era pretutindenî, unde era vre-o frumusețe, unde sînul vre-unei nimfe sau a vre-unei femei muritoare 'i promitea momente de delir și de dulce beție; minute pe care nu putea să 'i le procure monotona posesiune a unei și acelea-și femei, numéscă-se ea Hera, fie și vecinica regină a cerurilor.

Pentru acésta Hera se năpustea cu tótă furia-î a tot puternică în contra fericitelor amante ale necredinciosului ei soț. Ast-fel a reușit să împiedice timp de șapte zile întregi nascerea lui Heracles, ca să se nască mai întei Euristeü fiul lui Sthenelos, cel ce

1) Veđi viața lui Heracles.

avea să uneltască peirea eroului unic în felul lui¹⁾). Fiind-că puterea reginei olimpice se exercita și asupra fructelor amorului legitim, Hera era soța și ajutorea mamelor cari se găseau în durerile de nascere, ea era mama deitei maternității *Eilithyia* (Lăusia) care purta în mâini fórfecile și cele-l'alte simbole ale mōșelor. Era prin urmare în măsură să-și răsbune în felurite moduri în contra lui Zeus. A transformat pe servitorea Alcmenei *Galantida* în pisică sub pretext că a înșelat pe deița Lăusii la nascerea lui Heracles. Persecută sistematic, până în pânzele albe pe Heracles însu-și. Când, după ce a prădat Troia, eroul se întorcea în Grecia vesel, Hera cu viclenie adormi pe fiul lui Cronos ca să nu simțā pericolul în care se găsea fiul lui, prin meșteșugurile ei; ridicând apoi vânturile tôte, turbura marea cu înfricoșate furtuni, în cât abia, ca prin minune, reuși să scape de o mörte sigură, numai Heracles singur. Ne izbândind nici cu acēstā meșteșugire ca să ucidā pe fiul Alcmenei, trimise în Teba *Sfinxul*¹⁾

1) Monstru leū inaripat care avea cap și piept de femeie, cōdā de șarpe, voce omenescā.

spre răbunare, căci acolo s'a născut detestatul de dânsa, eroū. În fine a primit apo-teosarea lui Heracles, fiind-că era voința cea mai înaltă a regelui ȃeilor în contra mâniei căruia, nu era în stare să uneltéscă absolut nimic.

Tot așa Hera a persecutat fără răgaz pe cele-l'alte amante ale lui Zeus. Am văduț cum gelósa divinitate a amăgit pe Semele ca să fie trăsniță de Zeus, amantul ei, de la care a cerut să se urce în patul ei cu toată mărirea-i cerească; urmări în tot chipul pe Leto cea cu frumoase cosițe, urmări și transforma în ursă pe frumoasa nimfă Calisto, care, după cum am văduț, fiind amăgită de Zeus care luase figura ȃeiții Diana a cărei însoțitoare era, își atrase ura neîmpăcată a Herei. Când s'a simțit greșala ei, în timpul scăldării în apele riuurilor cu cele-l'alte nimfe din suita Cintiei (Diana).

— «Fugi departe de aci, 'i ȃise Diana «încruntată, și nu spurca cu rușinea ta «sântele isvóre».

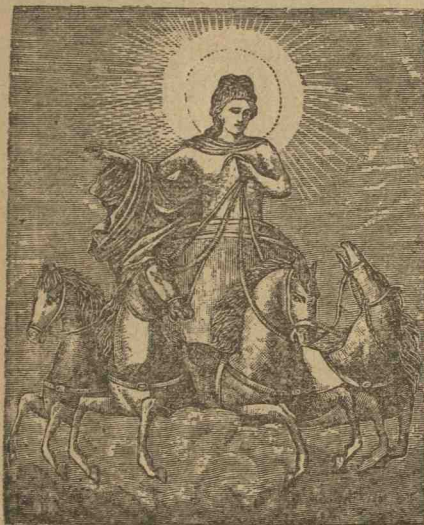
Hera aflând acésta se bucură și amână pentru cât-va timp pedépsa ce medita în

contra rivalei sale, până să găsească mometul favorabil. Când însă s'a născut, din această culpabilă dragoste, *Arcas*, fiica lui Saturn nu se mai stăpâni:

— «Îți voi răpi, ți se cu o voce tunătoare
«cătrec nimfa, îți voi răpi eă chipul sub
«care te-ai arătat drăguță soțului meu». Și
luându-o de cosițe o trânti cu fața în jos
pe pământ.

— «Misericordie, prea înaltă deită!—
«striga distinsa nimfă îndreptând spre dēnsa
«golașele ei brațe».

Dar vai! Mânia ficei lui Cronos nu se potolesce prin deșerte exclamări; brațele de alabastru ale nimfei încep să se sbărléscă prin negrul păr ce se ivesce pe dēnsele; mâinile 'i se lungesc, se încovóie, și se termină în unghii ascuțite și se transformă în hidóse picioare. Gurița cea mică de altă dată a cărei buze de coralieă priimiseră atâtea inflăcărare sărutări de la puternicul Zeus, se transformă într'o lată căscătură, într'un hidos bot; mormăitul sēlbatic înlocuesce gingașea cuvēntare a nimfei. Numai mintea omenéscă, spre o mai cumplită

HELIOS

pedépsă, rămâne încarcerată în interiorul hidóseii forme de ursă; de aceea adesea uitând noua ei fire, fuge îngrozită de cei-l'alți urși din locurile sélbatice; ea ursă, tremură la vederea lupilor; se în-

grozesce, fiind-că simte că vechia nimfă locuesce încă în corpul său.

Cea ce este mai grozav este că după câți-va ani se întâlnește cu fiul său Arcas înfricoșatul vânător; inima-i de mamă aprinsă de iubire o împinge să se repedă spre densul și să-l strângă în hidósele-i brațe. Dar Arcas nu recunósce pe mama lui și o prăpăditóre săgétă se pregătesce ca să-i străpungă părosul piept. Insu-și Zeus să cutremură în fața crimei ce se pregătea;

de o dată îi răpesc pe amândoi și înălțându-i în regiunile ceresci, 'i pune pe amândoi pe bolta de safir și 'i transformă în constelațiuni vecine: Mamă și fiu, poartă numele de *ursa mare* și *ursa mică*.

Dar pieptul Junonei se umflă de o sălbatică mânie când vede pe detestata-i rivală că strălucesce între stele. Se scobórá din Olimp la Tethis cea cu părul alb și la bătrânul Oceanos, a căror demnitate adesea a mișcat pe ȃei. Ast-fel Hera le vorbi când bătrânii au întreat-o despre motivul visitei: «Mă întreați¹⁾ pentru-ce eu regina ȃeilor «am venit aci din regiunile eteriane? Alta «în locul meu ține cerul, aș minți, dacă «nu ați vedea, stele de curând onorate când «nóptea întunecă universul, acolo, pe înaltul «cer, unde ultimul cerc paralel înconjóra «marginea axei pământesci. Mai este, pen- «tru-ce să nu mai voiască cine-va să va- «teme pe Junona, sau să se témă că a o- «fensat-o? Ce folosesc eú, singura dintre «ȃeițe, pedepsind? Ce ispravă am făcut? «Care este marea mea putere? Am oprit-o

1) Ovid Metam cart. II vers 512.

«de a fi om; ea s'a făcut deită! Ast-fel
«de pedepse aplic eū vinovaților. Așa este
«marea mea putere! să-și reia figura de mai
«înainte și să-și smulgă chipul de fiară. . . .
«pentru-ce Jupiter n'ar lua-o și în căsătorie
«gonind pe Junona, și să o așeze în camera
«mea nupțială și să-și ia ca socru pe Ly-
«caon? Dar voi, dacă vă atinge disprețul ce
«mi se aduce mie pe care m'a-ți crescut,
împiedicați ursa de a sta pe de asupra a-
«zurului Ocean; goniți stelele primite pe
«cer ca răsplată rușinosă, ca să nu spurce
«curatele vóstre ape corpul pierdutei femeii.»

Dar faptele divinului rege al ȕeilor nu se pot curma, nici schimba; nu există nici un tribunal care să caseȕe sentința-ı prea înaltă: constelațiunile aū rămas constelațiuni.

Am vedut cum Hera persecuta neıncetat pe nefericita Io copila lui Inachus, care născu lui Zeus pe *Epaphos*; cum transformată în junice era păzită de *Argus*, cum în fine, prin solemne promisiuni, Zeus obține iertare de la Hera pentru fosta-ı amantă.

De felul acesta erau răsburările gelósei soții a a-tot-puternicului Zeus. Pe Side soția lui Orione a prăvălit-o în infern fiind-că a avut nesocotința să țină că este mai frumoasă ca densa. În timpul războiului Troian Hera avea tot-d'a-una păreri contrarii cu Zeus; făcea tot ce-i sta prin putință ca să-l amăgescă și să-și creeze ocaziuni spre a ajuta pe favoriții săi. Mai ales se silea ca să târască pe soțul său, să-i fie bine-voitor intențiilor ei prin influența amorului, și fiind-că, se vede că nu avea o mare înrîurire asupra lui, rugă pe Venus să-i acorde minunata-i *cingătoare* a cărei putere era de a asigura posesorului victorie în amor neîndoiósă.

«Dise¹⁾ Venus—și de la pieptul ei scóse
«cingătórea brodată, cu bold, cu felurite i-
«magini; în care se aflău tóte atracțiunile
«amorului; într'insa erau și amorul, era și
«dorința, era și convorbirea amanților și
«dulcea lingúșire care fură încet gândul,
«chiar a celor cu minte».

1) Hom. II raps 14 vers 215

Hera mai este prezentată de câți-va ca ajutóre a Medeei spre pedépsa lui Pelione în fața căruia s'a prezentat sub figura unei bătrâne necunoscute. Tot dēnsa a fost pricina de Musele aū tăiat aripile Sirenelor pe care le-a ațîțat, ca să-și rēsbune pe Musc ca unele ce erau copilele lui Zeus cu o altă femeie.

Violența caracterului reginii cerurilor se învederéză și prin aceea că ea mai ales ridică în contra lui Zeus pe Titanii; ea a orbit de predicătorul Tiresias; fiind-că disputându-se cu Zeus asupra cestiunii *care din cele două sexe simte mai mare voluptate în amor*, și cerēndu-se părerea lui Tiresias acesta a fost de părerea lui Zeus, rēspun-dēnd:

«Dacă se fac dece părți, bărbatul simpte «voluptate numai pentru o singură parte, «iar femea pentru nona».

Zeus avu milă de predicător, și fiind-că nimēnui dintre deii nu-i este permis să infirme decisiunile celui-l'alt deū, dārui lui Tiresias, în locul vederii rāpitate, să prevađă viitorul.

Aspectul pe care-l ia în Grecia cerul iarna și vara, supus la neașteptate turburări și furtuni, și ploți torențiale; lupta adecă a elementelor cari produc vehemența furtunilor, a născut în fantasia primilor locuitori ai Eladei idea despre teribila mânie a lui Zeus în contra hainei Hera. Ast-fel a aruncat o dată din înaltul Olimp pe Hephaistos care luase partea mamei sale și soției lui Zeus și a căzut bietul Hephaistos în insula Lemnos, unde l-au cules Sintieni. Acésta este probabil o alegorie privitoare la trăsnetele pe care furtuna spintecând nuorii aruncă pe pământ și biciuesce aerul prin înfricoșata-i pornire.

Tot așa a fost mânia lui Zeus în contra Herei, când a aflat de conspirațiunea pe care o uneltise împreună cu cei-l'alți deși în contra sa. O legă de mâini și de picioare cu lanțuri solide și o spândură de cer în mijlocul nuorosului eter, atârnă de picioarele ei și câte o nicovală spre o mare pedepsă. În sfârșit Hera, într'un moment de furie nebună a fugit din Olimp și

venind în patria ei (Stimfală¹⁾) se strămută pe lângă Temenus²⁾ unde dènsa trăi în viitor ca văduvă, de aceia i s'a dat un întreit supranume: Hera *copilă* în primii ani al vârstei când încă era feciöră, Hera *desăvârșită* în urma căsătoriei cu Zeus, în fine Hera *văduva* după strămutarea ei pe lângă Temenus.

Se pare că în afară de persecuțiunile ce întrebuița în contra diferitelor amante ale soțului ei, Hera ca să pedepsescă pe necredinciosul său bărbat, nu a lipsit de a întrebuița aceia-și armă; de óre-ce se ȃice că, nici ea n'a conservat pururea credința conjugală ne atinsă. A născut fără participarea lui Zeus pe *Tiphone* cel cu o sută de capete care s'a ridicat în contra lui Zeus, apoi pe Prometheus, mai înainte de a lua în căsătorie pe tatal ȃeilor, înamorându-se cu Eurimedonte regele giganților.

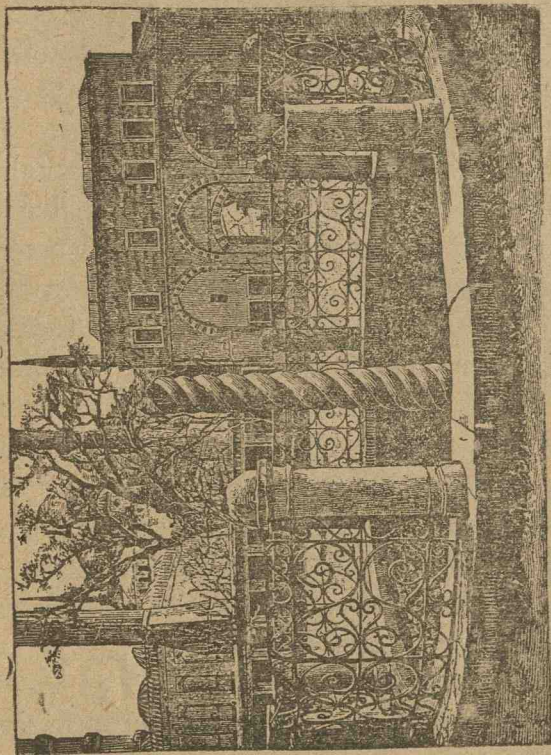
Hera în tablouri și statuī era reprezentată sub diferite forme, adesea în acéstă privință

1) Oraș vechiū situat în partea de la sud-estul Arcadieī.

2) Descendent a lui Ercule; în invasiunea Eracliȃilor în Pelopones i s'a dat Argosul.

se confundă cu Vesta. În Argos, în templul ei de căpetenie, se găsea opera divină a faimosului sculptor Policlet, care, după cum mărturisește Maxim Tirianul, o reprezintă «eu brațele albe, cu brațele de fildeș, prea «bine îmbrăcată, cu demnitate regéscă, așe- «dată pe un scaun de aur». Pausania ast-fel descrie statua : «Pe tron este aședată statua «de o mărime considerabilă, de aur și de «fildeș, pe cap are o corónă în care sunt «sculptate grațiile și orele, într'o mână ține «fructul de rodie, iar în cea-l'altă scepтрul «de asupra căruia se afla un cuc.» Lângă dânsa stătea Hebe.

Aiurea Hera este reprezentată cu un nuor în formă de cerc în jurul capului ei; lângă dânsa are pe Iris cea cu multe culori, iar de o parte și cea-l'altă câte un păun. O femeie stând alătura de dânsa ține în mâini un copil. Une ori este reprezentată ținând în mână Sirenele. Altă dată este reprezentată umblând în trăsura lucrată cu aur, pe care o trag păuni, altă dată cai; îndărătul ei se află Iris sau o însoțesc Hebe.

IMPREJURIMILE TEMPLULUI HEREI

«Hera¹⁾ respectabilă fiica marelui Cronos
«în grabă își înhăma cai cu hamuri de aur,
«iar Hebe repede puse la car roțile rotunde
«care aveau câte opt spițe de aramă, la
«ambele extremități ale osiei de fier».

Aiurea Hera pörtă scut și lancie; altă
dată tolbă și trăsnet; câte o dată diademă,
altă dată cornițe. La Cartaginesi era repre-
sintată ședend pe un leu²⁾) altă dată în fine
este reprezentată sub diferite alte forme.

Era considerată ca protectórea averilor,
a regatelor, a căsătoriei, a bravurei răs-
boinice a gătelei femeesci, despre care—se
ține—că ea ar fi născocit-o, de vreme ce
era cea mai vestită prin extravaganta și
luxul ei, dintre toate lăcuitórele cerului.

La Romani se șerbătoria la 1 Martie
Matronalia sau *Matronales*, aniversarea fun-
dării templului Junonei Lucina de pe mun-
tele Esquilin. În această zi se făceau în fie-
care casă sacrificii pentru fericirea soților.
Matrónele dedeau masa sclavilor, întocmai
ca și stăpânii cu ocasiunea saturnalelor. Se

1) Hom. II raps V vers 720 și urm.

2) Apuleius Metam VI, 6.

dedeaŭ și daruri femeilor. Juvenal numesce ziua de 1 Martie: *femineae calendae*¹⁾.

Cultul Herei se întindea pretutindeni în Grecia, în Italia unde erau colonii grecesci dar mai ales în Egipt și în Cartagena. Imprejurarea că Hera este adorată de Cartaginiasi dă prilegiu lui Virgiliu de a explica dușmănia dintre rasa Romană și cea Punică ca având origina încă de înaintea fundării statului roman; de pe timpul dărămării Troii, când Aeneas fiul lui Anchise porni cu soții săi ca să vină în Italia, unde destinul hotărîse să se ridice un mare imperiu care să răsbune, după secole, ruina Troii. În Roma se aflau șapte temple consacrate reginii cerurilor; luna Iunie era consacrată Junonei.

Dintre paseri 'i se consideraŭ ca sacre: cucul, uliul, coșofana, vulturul, găștile și rața. Dintre plante, *dictamul* și *macul*. Se sacrificaŭ în onórea ei junci și iede și oițe.

1) Ziua 1-a a orî-căruî Junî se numea *Calendae*.

DEUL LUMINII APOLLON

Leto cea cu cosițe frumoșe, atrase prin farmecul ei iubirea supra omenescă a regelui cerurilor. Fructul acestei iubiri este *Apollon* și *Artenis* (Diana). Nici Leto nu a putut să scape de urmărirea neîmpăcate a gelósei Here. «Deja de nouă¹⁾ zile «și nouă nopți Leto era chinuită de des-
«peratele dureri ale născerei; deitele toate «erau în insula Delos, toate cele mai de
«frunte și Dione și Rhea și Themis cea «urmăritore și Amphitrite cea cu gémăt
răsunător și alte nemuritoare, afară de fru-
«mósa Hera cea cu brațele frumoșe care
«rămăsese în casele lui Zeus strângătorul
«de nuori. Lucina (Lăhusia) singură care
«este pusă peste durerile născerii, încă nu
«auđise, căci ședea în creșcetul Olimpului sub
«nuorii auriți, după sfatul Herei cea cu bra-
«țele albe care o reține din gelosie; fiind-că
«Leto cea cu cosițe frumoșe avea să nască
«atunci, de sigur un fiu distins și curajos.

1) Hom. Imn către Apollon vers 91.

«Deițele însă au trimes din insula cu fru-
«móse zidiri pe Iris, ca să cheme pe Lucina
«promițându-î o maramă mare, țesută cu
«fire de aur, de nouă coți. I porunciră să
«o cheme, fără știrea Herei cea cu brațele
«trumóse; ca nu cum-va Hera să o îndu-
«plece să nu vie. Iar sprintena Iris cea cu
«picióarele ca ventul cum auți, plecă aler-
«gând, și repede străbātu distanța dintre
«pământ și cer. Iar când ajunse pe înaltul
«Olimp, locuința țeilor, fără întârziere che-
«mând afară pe Lucina, 'i rosti cuvinte
«înaripate, tóte câte ordonaseră deițele cu
«locuința în Olimp; și-î îndupleca sufletul
«în pieptul ei. Și mergeau cu sprintenele
«lor picióre asemenea la umblet cu po-
«rumbițele. Când Lucina care comandă du-
«rerilor nascerii călcă în Delos, chiar atunci
«începea nascerea, și Leto dorea să nască
«și își arunca brațele în jurul unui palmier,
«și își înțepenea genuchiî în livedea cea
«móle, și pământul de dedesupt rîse, când
«Apollon se ivi la lumină; iar deițele tóte se
«înveselea. Atunci, o săgetătorule Phoibos,
«cast și curat, deițele te spălau cu apă

«cristalină, și te înfășiară într'un scutec alb, «suptire, nouă, și în jurul lui învârtiră fășia «aurită».

Așa descrie părintele poezii în imnul către Apollon, nascerea zeului lumini. Patru zile după nascere, Leto fugind de mânia Herei își luă copii și s'a dus la Delfi. Dar Hera răsbunătoare nu înțelege să o lase să scape nepedepsită. Trimite deci în contra ei pe *Pithone* monstru îngrozitor, cu multe capete, fiul pământului, născut din apa care a mai rămas pe pământ în urma potopului lui Deucalione. Acest *Pithone* era un năprasnic balaur, când era în pictore, capul lui atingea stelele cerului, spurcând cu respirațiunea lui văzduhul, iar când se întindea pe pământ, lungi șiruri de munți se acopereau cu monstruosul lui corp. Pădurile nemărginite, stâncile năprasnice plesneau și se fărâmau sub greutatea monstrului și cristalinele ape ale lacurilor și ale râurilor se transforma în mocirlă numai la simpla lui atingere.

Acest îngrozitor monstru care poate represintă vre-un mare comandant adversar

al Letei soția regelui cretan Zeus, locuia într'o chaotică peștere, aprópe de drumul pe care'l urma urmăríta Leto. Ahea se arată împreună cu copiii ei și monstrul se repede ca să o mănânce împreună cu dênșii.

Dintre amenințații copiii ai Letei, cel mai în pericol era Apollon cel cu arcul de argint, fiul lui Zeus, care devenise în timp de patru zile un arcaș miraculos cu săgețile-î de rađe pe care 'i le făurise fierarul fericiților ȕei Hephaistos. Sare deci din brațele mamei sale, înfruntă neîmblânditul monstru și întiđend neînvinsul lui arc, aruncă în contra monstrului torente de săgeți. Leto tremură și se teme în fața giganticiei lupte între un copil și un titan care însuma puterea a întregi legiuni. Ținând încă în brațele ei pe Artemis sora iubitóre de vênátóre a lui Apollon, se urcă îngrozită de asupra unei stânci și privesce de acolo în crescândă neliniște lupta neegală, încurajând prin strigătele sale admirabila bravură a copilului :

 Ie paí, ie belos (hei copile, aruncă săgéta).
 In fine după ce a săgetat o sută de

săgeții în contra monstrului, nemuritorul copil al Letei cu rațele lui focóse străbătu deși soldii ai fiarei și *Pithone* a căzut mort pentru tot d'auna sub dibacea săgetare a lui Apollon.

Profetesa Phimonoe pređisese acestea :

«Aprópe de Parnas Phoibos va arunca o grea săgétă asupra unui tâlhar. Bărbații cretani sfințesc mâna lui; iar renumele nici o dată nu va pieri».

În mitul de mai sus *Pithone* represintă miasminele pestilențioasă care se exală din mlăștinile lăsate în urma potopului lui *Deucalion*. Regele luminii adecă *Sorele* represintat prin Apollon cu rațele-i de foc se ia la luptă cu *Pithone* și-l învinge adecă usucă locurile mlăștinóse isvor de rele bole pentru omenire. Ast-fel se sdrobesce puterea rêu-făcătoare a monstrului care spurcă lumea prin rațele dătătoare de viață ale soarelui. Pământul se înveselesce din cauza mântuirii de sub presiunea amenințătoarelor lui ghiare. Nimfele parnasiene visitază muntele sânt și aduc către mântuitorul Apollon

HERA

fructe cu suc plăcut și fructe tomnatice spre învederarea sincerei recunoștinți pentru liberarea lor de acest monstru înfricoșat și danțând veselul danț al mântuirii, cânta

în onórea lui vecinicul imn:

Le paí, ie paion.

De atunci imnurile în onórea lui Apollon iaú numele de peane; iar el însu-și este supranumit *Paian*:

«Tinerii Acheeni tótă ziua îmblândeau «cu cânt pe deú, întonând veselul *paian*, «celebrând prin cânt pe Apollon; iar acesta «auđind se înveselea în sufletul său¹⁾»

De la Plestos tatál nimfelor parnaseene

1) Hom II 1 vers 472.

își ia numele râul cu același nume care curge prin Delfi; iar stânca de asupra căreia s'a refugiat mama zeului persecutat, în timpul înfricoșatei lupte cu Pithone, este transportată la Delfi și de asupra ei este așezată statua de aramă a Letei, dedesuptul sacrului platan.

Am spus deja că nouă zile și nouă nopți Leto în dureri de naștere, persecutată de Hera, după ce a cutreerat o sumă de ținuturi și de insule, ajunse în fine la Delos insulă bătută de sôre pe care o mai numea și *Asteria* care prin natura ei era destinată să vadă nașterea regelui luminii universale.

Leto care represintă Noptea, fiind însărcinată de Zeus care represintă Cerul, ascundea în întunecosu-și pânțece germenii luminii ceresci. Acolo, în Delos, departe de marele Olimp, Leto sau mai bine zis Noptea a născut gemenile focare ale cerescilor întinderi: Luna *Artemis* (Diana) și Sôrele *Apollon*. Tradițiunea fenicului delian represintă culôrea roșetică pe care o iaă întunecósele întinderi ale eterului răsăritean în

ceasul când Aurora cea cu degetele de roșă (Lucina) ajuta Nóptea ca să libereze din întunecósele-*i* măruntae, *Dina* reprezentată aci prin luminosul disc al cerului, prin Apollon.

Tînărul deū abia născut se arată în totă puterea și strălucirea lui, sfișie aburii întunericului și innécă tot universul prin săgețile lui de rađe dătátore de viață, pe care 'i le a făurit Hepaistos, deul focului. Pruncul Letei cu cosițele frumóse și al lui Zeus tunătorul, abia liberat din fașe cere arcul și săgețile-*i* neînvinse, plécă măreț și Apusul se umple de lumină și de flori.

Se nasce mai întâi pe muntele Cintiū și din înălțime revărșă primele-*i* săgeți și primele torente ale luminii; fiind-că nemuritorul focar al cerului nu iubeșce locurile jóse de asupra cărora se întinde întunecósa umbră a munților; Sórelui—lui Apollon—care însuflețeșce și luminéză universul 'i plac: «tóte stâncile și înaltele creșcete ¹⁾». Și se auresce atunci spinarea umbrósă a

1) Hom. *Imn la Apolino* vers 23.

munților: torente nemărginite înecă prin valuri aurite, în fie-care ți lumea.

Pe de altă parte, Tacit vorbind despre nașcerea ȃeului luminii și a sorei sale Diana, ȃice că s'aũ născut aprópe de Ephes în Asia în interiorul sacrei păduri a Ortygiei și pe malurile rîului Chenchreu. Dar dacă studiem și acest mit, vom ajunge la aceeași conclusiune, fiind-că există tradițiune, după care nimfa Asteria fugind de stăruitoarele urmăriri ale înamoratului Zeus s'a transformat în *Ortyge* ¹⁾ și afundându-se în marea Egee ²⁾ s'a transformat într'o insulă mișcătoare dusă când ici când dincolo. Delos deci, după această poveste, se numea mai întâi *Asteria* și *Ortygia*. Afară de interpretarea acesta mai este și un alt motiv serios care întăresce conclusiunea acesta. În marea Egee Ortygiile se află în mare număr și apoi ortygele este o pasere matinală, a cărei deșteptare și prin urmare aparițiune, precede răsăritului Sorelui. Și de sigur că Leto înainte de a zămisli în întunecosu-i pantece pe

1) Pasăre de mare călătoare.

2) Marea de la costa răsăritenă a Greciei și Macedoniei.

Sórele Apollon care produce ziua, trebuia neapărat să se stabiléscă locul în care trebuia să se nască, insula adecă care conține ortygiile anunțátóarele sórelui.

După cum pentru toți deii așa și pentru Apollon care represintă lumina ceréscă, tradițiunile mitologice ale vechilor Eleni, povestesc multe și felurite peripeții și amoruri, și neisbândiri.

Abia ucisese pe Pithone când a început să fie în relațiune pe muntele Parnas cu frumósele nimfe copile din Parnas. În desele întâlniri și petreceri pe care le avea cu drăguțele divinități, s'a înamorat cu una dintr'însele anume *Corinia*. Acésta era fiica rîului Plistos. Din desele întâlniri pe care luminosul deū le avea cu nimfa Corina într'o răcorósă și retrasă peșteră, care de atunci s'a numit *Coricia*, s'a născut *Lycoreu*. După numele fiului lui Apollon și al Coriniei, Delfii la început se numeau *Lycoris* iar vârful Parnasului *Lycoria* astă-dí *Liacura* nume ce se dá întregului Parnas, în limba vulgară.

Ca deū al luminii Apollon se mai numea

și *Phoibos* și *Loxias* și *Lycius*. Tradițiunea ni-l presintă ca un tânăr de o frumusețe extra-ordinară: avea părul gălbui ca aurul desfăcut întocmai ca torentul de lumină pe care-l revarsă deul luminiî de acea s'a și numit *netunsul* Apollon.

Viitorea miraculosă acțiune a deului aruncător de rațe luminoase s'a preșis perfect de lămurit, prin mórtea monstrului *Pithone*. Homer, cu privire la uciderea monstrului, nu primeșce tradițiunea după cum am vedut că a fugit cu mamă-sa *Leto*, de prigonirile *Herei*. După Homer Apollon s'a scoborât din Olimp și a străbătut *Pieria* și *Eubea* ¹⁾ și apoi, ajuns în *Beoția* a doborât lângă *Parnas* monstrul *Pithone* adecă productul distrugător al miasmelor pământului.

Acéstă ispravă este alegoria luptei luminiî în contra întunericului; și o alegorie care este comună tuturor mitologiilor raselor ariane ²⁾. *Pithone* are o mare asemănare cu

1) Insula *Negroponte*.

2) Aparțin familiei arice: *Indieniî*, *Persiî*, *Greciî*, *Romaniî*, *Celțiî*, *Sclaviî*, *Goțiî*, etc.

Chimaira care crește pe o altă reprezentare a accidentelor puteril rău-făcătoare ale naturii, pe Thyfoeu pe care Hera în momente de supărare l'a născut în contra lui Zeus. În *Veda*¹⁾ vedem pe ȕeul luminiî *Indra* doborând nuorul cu formă de șarpe *Achi* care s'a năpustit asupra cerurilor; strivesce de asemenea capul balaurului ceresc *Bitra*. În *Zand-Avesta*²⁾ ȕeul rēului simbolisat sub forma șarpelui *Achriman* este zdrobit de *Mithra* care represintă lumina eteriană; tot aceia-și menire se pare că are în religiunea creștină S-tu George și în mitologia Norică Siegfrit, cum observă fôrte judicios *Descharmes*.

După ce Apoline a ucis balaurul Pithone a stabilit în Delfi spre vecinică pomenire a evenimentului, *jocuri* numindu-le *Pithice* ca să reamintēscă pururea numele monstrului După aceea a plecat la Creta ca să se purifice de acest omor.

1) Cartea Sântă a Indienilor; partea cea mai însemnată dintr'însa este *Rig-Veda*, este în acela-și timp și cartea cea mai vechie a Indienilor.

4) Gaatea sântă a Meȕilor și Perșilor tradusă și publicată de Anquetil Duperron.

Intorcându-se de aci, a rămas câtă-va vreme în Arcadia unde fiul lui Zeus *Pan* îl deprindea în arta predicerii și în arta musicală în colaborare cu nimfa *Thymbris*. *Pan* cânta admirabil din *naiu*, iar *Apollon* era extra-ordinar de tare în *formingă*, pe care, potrivindu-o după *naiu* a transformat-o mai în urmă în *Lyra* cu șapte cörde. *Apollon* a inventat și a înlocuit cördele de *in* de până aci, prin cörde de vînă. De acea prea frumosul rege al luminii era considerat ca tatăl și ca reformatorul artei musicale.

Dacă peșterea Coricie din muntele *Parnas* a ascuns primele triumfuri amoróse ale sentimentalului deú—după cum am vădút—în Arcadia 'i a fost dat să simță primele dureri ale unui înflăcărat amor neîmpărtășit.

Se preumblă pe lângă malurile rîului *Ladone*, micul copil al *Aphroditei*, *Eros* (Amorul) împrăștiând ici și colea săgețile din a tot puternica-î tolbă, când se întâlni cu *Apollon* care ce e drept devenise fórte semeț de când cu isprava în contra lui

EILEITHYA (LUCINA LĂUSIA)

Pithone. Apollon când vădu pe micul arcas începu să-l cam ia peste picior și să-i țină :

«De unde¹⁾ până unde, drăguț copil, tu
«cu arme puternice? aceste arme se cuvin
«umurilor noștri; noi, care putem să pri-
«cinuim răni sigure și fiarelor și dușmanilor
«noi, care am doborât la pământ, de curînd
«prin nenumărate săgeți pe năprasnicul Pi-
«thone care acoperea cu pânțelele lui mo-
«lipsitor o așa de vastă întindere; tu mul-
«țumește-te să aprinzi cu făclia ta, nu știu
«ce amoruri și nu aspira la gloria noastră.»

Copilul prea puternic al Venerii răspun-
dînd semețului omorîtor de balauri ținse :

— «Arcul tău, o Phoibe rănește toate;
«al meu, te rănește pe tine; și cu cât fia-
«rele sunt inferioare unui zeu; cu atîta gloria
«ta este mai mică, de cât a mea.»

Ținse; și spintecînd aerul prin mișcarea
aripilor, sprinten se aședă pe umbrósa înăl-
țime a Parnasului, și scóse din tolba-i pur-
tătoare de săgeți, două săgeți cu puteri de-
osebite; una gonesce dragostea, cea-l'altă

1) Ovid Metam cart I vers 456.

o inspiră. Aceia care inspiră amorul, este de aur, și ascuțitu-î vîrf scânteiază; împlântată în pieptul muritorilor și nemuritorilor ațâță cumplită pasiune a dragosteî. Cea-l'altă este obtusă, în vîrf trestiei pîrtă plumb și când atinge piepturile muritorilor și nemuritorilor tîgărește dintr'însele dulcele sentiment al amorului. Cu aceste două săgeți rîsbunarea micului tiran al inimilor este deplină.

Nimfa Peneiană Daphne fiica lui Ladone și a Pămîntului, fermeca cu încolțînda-î frumusețe, verțile malurî ale rîului Ladone. Apollon în lungile-î preumblări vîdu pe neîntrecuta nimfă și rămase rînit de dumneșiasca ei frumusețe, căci rîsbunătorul copil al Venerîi 'î trimese săgeța aurită care pătrunse și înflăcăra cele mai adînci colțurî ale inimîi lui. Dar copila lui Ladone fuge de luminosul deș, căci fiul Venerîi 'î atinsese drăguțul ei sîn cu săgeța înarmată cu plumb rece. Fuge deci de strălucitul deș, și acesta rînit adînc de o nespusă iubire o urmărește fără răgaz. Nesimțîtoarea nimfă se hotăresce la o vecînică feciorie; ea nici

nu cunósce, nici nu înțelege dulcele farmece al *Imeneului*; uresce ca pe niște Furiî luminoasele-î flăcări; voesce să ducă o viață nepătată întocmai ca a Phoibeî-Diana, pe când o flacăra infernală consumă pieptul înamoratului deũ.... Iar copilul Paphiei¹⁾ rîde în fața strașnicei lui victorii și-și rês-bună în contra semețului și batjocoritorului deũ al luminiî.

Apoline întonéză din sacra-î liră un dum-nedeşc cânt; celebréză cosițele care undulate în aurite cute acoperă pe jumătate umeriî de fildeș ai nimfei; cântă și brațele-î góle, și ceafa creată—ai dice într'adins— pentru înfocate săruturi; cânta și corpul închiegat din lapte al nimfei și ochi ei ce se compară în frumusețe și scânteere cu două stele; 'i laudă și mâinile și degetele... Dar ea fugе mai repede, ca uşóra boare și nu o mișcă nici înflăcărata pasiune, nici divina frumusețe a lui Apollon, nici cerescu-î cântec:

— «Nimfă²⁾ Peneiană, te rog oprește-te

1) Alt nume al Venerеi.

2) Ovid *Metam* cart I vers 504.

«nu te urmăresc ca duşman; rămâi, Nimfo!
«mieluşaoa fuge de lup; cerboaiica de leu;
«porumbiţele cu aripă iuţi, fug de aquila;
«fie-care fuge de duşmanul său; Eu nu-ţi
«sunt duşman; iubirea este motivul pentru
«care te urmăresc. Vai, nenorocitul de mine!
«Să nu cađi, ghimpii să nu-ţi sângereze
«picioarele care nu trebuie să fie vătămăte,
«şi să-ţi fiu pricină de durere. Locurile pe
«unde alergi, sunt aspre; te rog umblă
«mai încet; moderéză-ţi fuga, şi eu te voi
«urmări mai moderat. Ia cercetéză cui plăci?
«Eü nu sunt locuitor al muntelui, nu sunt
«nici păstor; nici nu veghez aci ca om de
«rând ciređi sau turme, nu ştii îndrăsnéto;
«nu ştii de cine fugi, şi de acea fugi; pă-
«mëntul Delfic este al meu, ale mele sunt
«şi Delos şi Tenedos¹⁾, mie mi se supune
«palatul patărean²⁾. Zeus mi-este tată, prin
«mine se cunoşce şi cea ce va fi şi cea ce
«a fost şi cea ce este; prin mine versurile
«se adoptéză la liră; săgéta mea este sigură

1) Taredon insula consacrată lui Apoline.

2) Patara, oraş în Asia mică unde deul avea un templu însemnat.

«numai una este mai sigură ca săgéta mea
«acea care rănește pieptul. Medicina este
«invențiunea mea; sunt numit în univers
«protector; și puterea ierburilor mie mi
«se supune. Vai mie! că amorul nu se pôte
«tămădui prin nici un fel de buruiiană! și
«leacurile cari folosesc tuturor, nu folosesc
«stăpânului lor».

Dar nimfa își înaripéză piciorul și fuge;
fuge iute; în fuga-i nebună haina ei mai
suptire ca pânza pe păiajen 'i se desface de
pe corp; cosițele îi cad ca un torent auriu
pe corpu-i alb ca laptele și supra-pămên-
teșcele ei frumuseți apar strălucind înaintea
ochilor extasiați ai lui Phoibos; nici o dată
dalta creatorului n'a cioplit ceva mai perfect.
Fior străbate membrele țeului în fața unei
ast-fel de privelești; este orbit de dorință
neînvinsul rege al luminiî, focul din pieptul
lui devine nesuferit; ajutat de aripile amo-
rului fuge și el, urmăresce pe divina nimfă,
mai iute ca săgéta.

Incă un pas, și va cădea în fermeçătó-
rele-i brațe; lira lui întonéză tonurile cele
mai mărețe și mai pasionate.

Deja fluturânde-le-î plete mângâe fața lui, deja simte respirațiunea înflăcărată a ȃeului Dafne, pierde ori-ce putere de a mai fugi și de a mai rezista. Dar îndată ea se întorțe către straveȃiile valuri ale tatălui ei și cerënd ajutor ast-fel 'i strigă :

— Tată ! Dacă s'a dat rîurilor putere divină, pune mâna, Tată, și răpește-mi acéstă figură care mē face așa de plăcută și așa de dorită.

ȃeul rămâne înmărmurit.

Un mister se săvêrșește.

Abia rostise rugăciunea, când o neînțelăsă amorțelă îi cuprinde membrele ; moile-î măruntae i se încing cu o suptire scórță ; părul 'i se transformă în frunȃe, iar brațele îi cresc în formă de ramuri ; piciorul care mai adineauri era sprinten, se întepenește prin rădăcini stabile, numai vêrful rămâne delicat ca și fața și pêrul nimfei.

Apollon cel cu chica lungă cade în genuchi, sărută și îmbrățișeză acéstă minunată plantă și rostește ast-fel de cuvinte dulci ca mierea :

«Dacă¹⁾ nu mai poți fi soția mea, de sigur
«arborul meu vei fi. Invingătorii în cântec
«cu chitara, învingătorii în tragere cu arcul
«cu tine, o laure, vor avea chica încunu-
«nată, tu vei încununa frunțile generalilor
«Romani, când vesela voce va cânta Tri-
«umful și când Capitoliul va vedea lungi
«procesioni... și după cum capul meu cu
«părul netuns este vecinic ténăr, tot așa și
«tu pörtă vecinica onóre a frunzelor». Și
laurul (Dafne) înclină delicatu-i creșcet către
divinul Pean, primind onórea de a simbo-
lisa gloria și de a încununa cu ramurile
lui mirositoare, capetele acelor ce știu să
lupte vitejecce spre apărarea și mărirea țerii
și a némului lor.

Mai este și o altă versiune privitoare la
consfințirea *laurului* ca premiü al Gloriei.
După această versiune, Apollon după ce s'a
purificat în Creta, s'a dus la Tempe valea
sântă a Tesaliei pe care o udă cristalinul
Peneu. Aci află planta pururea verde laurul
îl luă și-l duse la Delfi, poruncind ca să
se încununeze cu ramurile lui, învingătorii

1) Ovid Metam cart I vers 557.

APOLLON

în jocurile numite Pithice cari aveau loc. De acea din nouă în nouă ani, se celebra la Delfi *septiria* sau *septiria* (serbările coronei) în care se alegea câte un tânăr de o frumusețe rară, dintre cei mai nobili din localitate, reprezentând pe Apollon. Insoțit de mai

mulți tineri ținând în mâini făclii, acest tânăr pornea pe drum în tăcerea cea mai mare și când procesiunea ajungea în cuibul unde, după tradițiune, s'a ascuns monstrul Pithone, se punea foc unei colibe construite sub care simbolisa pe Pithone, și apoi procesiunea se retrăgea cu o ramură de laur sacru înapoi la Delfi, în mijlocul cântărilor de peane și al imnurilor de victorie, prin aceeași cale. Tinerul care reprezintă pe A-

pollon se supunea la o mulțime de sacre oficii pentru curățire.

Sunt încă tradițiuni cari adaogă la povestea Dafnei peneene, că Apollon nebun de iubire din cauza transformărei mimfei, ar fi smuls rămuri înfrunzite dintr'însa și ș-ar fi încununat capul său cu cosițele de rațe. Intorcându-se amărât la Delfi a poruncit, după cum am spus deja, ca să se încununeze capetele învingătorilor în jocurile pitice, cu rămuri de laur pe care l'a consfințit ca un al său sfânt simbol.

De aci încolo predicatorii templelor lui, împleteau cununii de laur pentru serbări și după ce mâncau frunze și fructe de laur, spre invocarea lui, spuneau viitorul acolora cari consultaă adença lor înțelepciune.

BĂRBĂȚIA LUI APOLLON

După ce Apollon a petrecut pe pământ întréga lui copilărie, îndată ce a ajuns în vârstă, a fost chemat împreună cu soru-sa Artemis de către Zeus în Olimp și aū fost prenumărați printre cei doi-spre-șce cei

mai înalți deși; din cauza extra-ordinarelor lui calități, și mai ales pentru că și el a luat parte împreună cu tatăl său la înfricoșata luptă în contra giganților, în care lovi cu săgeța în ochiul pe năprasnicul gigante Ephialte.

Recunoștința această și buna-voință a tatălui zeilor și al oamenilor nu a durat mult timp; neînțelegeri mari se ridicară între tată și fiu. Apollon cum am văzut săgetase și ucisese pe Pithone la care Zeus ținea foarte mult; ceea ce nu puțin supăra pe tatăl olimpic.

Apollon din multele aventuri amorose pe care le avusese pe pământ — după cum vom vedea — avea și copii; unul dintre aceștia este *Asclepios* cu nimfa *Coronida* fiica lui Phlegia regele Lapiților. Când zeul luminii într'un moment de gelozie ucise pe nimfă, pe *Asclepios* l'a încredințat lui Chirone ca să'l crească și să'l educe. Inir'adevăr *Asclepios* învătă foarte multe de la înțeleptul lui profesor și mai ales medicina, și avea știință nu numai să redea sănătatea celor bolnavi, dar încă să dea viață celor ce înceta-

seră de a o mai avea. Zeus îngrijat ca Asclepios restornă ordinea din univers prin știința sa, îl trăsni. Apollon la rîndul lui ucise pe ciclopi la care Zeus ținea : Brontas adevă tunetul, *Astrape* adevă fulgerul și *Arge* adevă lumina albă a fulgerelor din timpul marilor furtuni. — Este natural că îndată ce sora Apollon apare pe firmament, nuorii cari pricinuesc și tunetul și fulgerul să dispară și ori ce strălucire să se nimicéscă în fața luminii lui Apollon sora; mor și fulgere și tunete și ori ce altă lumină — ucise Apollon pe ciclopi fiind-că ei au pregătit trăsnetul cu care Zeus a trăsnit pe Asclepios fiul său.

Din cauza acestor acte dușmănoase relațiunile dintre tatăl zeilor și regele luminii erau destul de încordate.

Când Zeus a răpit pe prea frumosul Gamyne și l-a dus în Olimp și l-a pus paharnic înlăturând din această slujbă pe drăguța Hebe protejată Herei în complotul în contra lui Zeus urdit prin energia Herei, Apollon este alături de mama sa vitregă Hera, ba încă primește de la dînsa în dar

nişce câini de argint, operă faimosă a renumitului meşter ceresc Hephaistos.

Am vădut în capitolul consacrat lui Zeus cum s'a aflat complotul; Apollon el însu-şi îşi ia pedepsa; el este gonit din cer, aruncat pe pământ şi condamnat să slujască ca slugă nouă ani întregi pe lângă regele Pherelor¹⁾ Admetos păscându-i animalele de îngrăşat sau cireştile de boi. Deul se resemneză la această pedepsă nu tocmai demnă de un deū, cu atât mai mult, cu cât era pedepsă foarte uşoră faţă de închiderea pe vecie în negrul Tartar, după cum se plănuişe la început. Aci la Admet se ocupa cu sârguinţă de datoria ce 'i impunea condiţiunea de slugă şi de păstor: a făcut pe toate animalele femele să nască gemeni. Rianos²⁾ şi Calimachos³⁾ adoptă o altă tradiţiune, după care Apollon ar fi venit de buna voia lui să slujască pe Admetos către care simţia o iubire tânără, pătând ast-fel castitatea deului lumini.

1) Oraş în Tesalia pe lângă muntele Osa.

2) Gramatic şi poet epic. A trăit în sec. 3-a înainte Chr.

3) Unul dintre cei mai însemnaţi poeţi şi critici Alecsandrinii în sec. 3-lea înainte de Christos.

Sunt încă scriitori cari explică mitul acesta printr'altă poveste: Că Apollon care a slujit pe Admetos a fost un rege puternic din Arcadia suzeran al Pherelor; acesta gonit de către supușii săi că nu voia să le dea o nouă legislațiune, a fost silit să plece din regatul său și să caute ospitalitate la regișorul Pherelor unde a găsit primire bună și unde 'i s'a dat pământ și numeroase turme; căci pe vremea aceea, adevărata și singura bogăție erau turmele și numai din cauza răpirii lor se iscau răsbóiele.

Se mai povestesc încă și un alt mit, după care Apollon împreună cu Poseidon fiind-că și acesta era în complotul Herei în contra lui Zeus, au fost goniți amândoi în Troia: Și acolo Apollon păzea pe muntele Ida turmele regelui troian Laomedonte. Atunci cei doi zei au construit zidurile neînvinse a le Troii — Acéstă poveste este o alegorie referitoare la mijlócele ce a întrebuintat Laomedonte ca să construiască fortificațiunile orașului său. Ambii zei aveau în Troia temple faimóse unde se grămă-

déu averi însemnate prin dărnicia credincioșilor; se vede că pe aceste averi le a utilizat regele troian ca să construiască zidurile troiene.

Fantasia elenică nu s'a mărginit aci; a atribuit marélui deus al luminiî o suma de alte încercări, după pozițiunea ce are fie în decursul zilei, fie în decursul anului: căci și dēnsul, după ce domnesce ca suveran în cea mai deplină mărire în epoca căldurilor verei, este captivat apoi de iarna cea nuorósă; se pare că este isgonit spre alte regiuni de furia elementelor iernei, dar menirea 'i este să triumfe după puțin timp și să reia din nou glorios frânele luminosului său car.

Spre explicarea stărilor solare în decursul unei zile și a unui an, imaginațiunea, elenică a creat povestea *Iperborealului Apollon*. După această poveste, Apollon, nu gonit de Zeus, ci de bună voie plécă din strălucitele-i temple din Elada și merge în țeri necunoscute, în țerile *Iperboreane* pe unde sunt «drumurile aprópe și de nópte

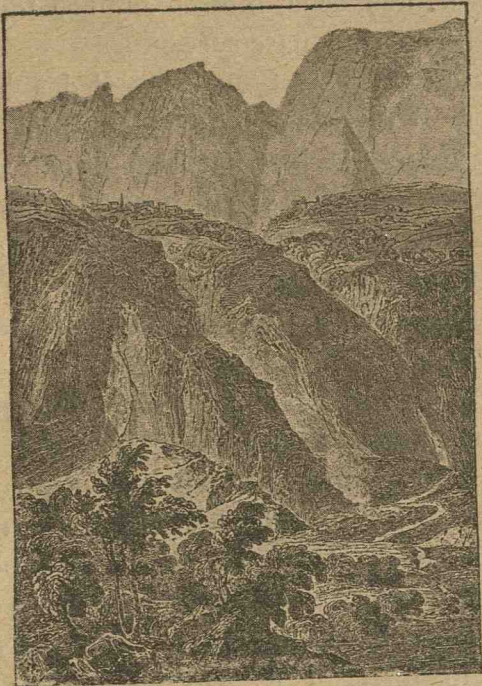
«și de ȕi¹⁾». Țări fericite unde frumosul Apollon este adorat de n muri fericite și drepte, cari se bucură de ȕile mai lungi și de o vară apr pe vecinica. Aeești Iperboreeni trimit daruri, ca nisce adoratori credincioși ai ȕeului, p nă la Delos și la Delfi.

Prea frumosul ȕeu al armoniei se reîntorcea în fie-care vară din escursiunea iperboreană prev ȕut cu lira și coiful s u sclipitor și cu carul s u tras de lebede, și era primit cu peanuri și cu imnuri, salutat de  ntr ga natură  nbobocit .

Se mai ȕicea încă, că pribegirea lui Apollon nu se făcea în țările iperboreene, ci în c ldur sa Licie de unde 'i a venit supranumele de *Licianul*, unde petrecea c tva timp. Aci  n Licia care  nsemn z  țara *luminósă*, Apollon Liceanul era adorat din timpurile cele mai vechi. Homeros vorbeșce de «Pandaros fiul ilustru a lui Lycaon «cărui Apollon însuși 'i dedese arcul²⁾», ca de un adorator fierbinte al lui Apol.on n s-

1) Hom odys raps. 10-a. vers. 86.

2) Om. II. raps. II. B. vers. 333.

DELFI

cutul în Lycia : «rôgă-te ¹⁾ lui Apollon născutul în Lycia, cel cu faimosul arc, că vei «sacrifica, îndată ce vei ajunge acasă, în «sacrul oraş Zelia, o strălucită hecatombă ²⁾ «de miei primi născuţi».

Caşificativul *Licianu* ce se dedea lui Apollon, îl derivă alţii de la cuvântul *lycos* care înseamnă lup, căci lupul era considerat ca animalul sacru al lui Apollon; lupul a fost acela cari prin urletele lui, a scăpat pe numitori de valurile apelor în timpul potopului lui Deucalione din care cauză simbolisa în Arcadia cultul lui Zeus licanul; şi apoi lupul simbolisa acţiunea deului luminiî, căldura excesivă. Dar lupul este şi un animal vătămător şi pentru turme ca şi pentru oameni şi nu este cu puţinţă — după părerea altora — ca Apollon care se numesce şi *Nomios* adecă protectorul turmelor, să fie supra numit şi *Lycianul* în înţelesul ce am văzut deja; ci, cuvântul *Lycianul* trebuie să aibe acelaşi înţeles ca şi cuvântul *Lycocton* adecă omo-

1) Om. II. raps. IV vers. 103.

2) Sacrificiū de o sută de vite.

rîtor de lupi; adecă, acela care cu rațele sale dobóră și ucide vătămătorea furtună simbolisată prin *lup*.

Asupra acțiunii ȃeului luminiî, Dorienuî aveau o prea frumoșă poveste care era fôrte rîspândită în orașul Amicla din Laconia.— Amiclas regele Laconiei avea un fiu de o frumusețe extra-ordinară, numit Hyacinthos. ȃeul luminiî care vede tôte vedu și pe Hyacinthos și din acel moment Delfi și celelalte regiuni unde era adorat, nu mai avîu nici o atracțiune pentru dînsul; nici lira nu-î mai plăcea; arcul îi era urît; nici vînatorea cu felurite-î peripețiî nu-l mai mișcă; o singură amicie îl stăpînesce, un singur sentiment, prea asemenea cu amorul, îi umple traiul, este sentimentul care îl atrage fără voia-î spre rîul Eurotas¹⁾ unde cresce divinul Hyacinthos. ȃeul lumineiî alîrgă acolo se lîgă cu dînsul și devine, nu amicul, ci amantul lui. Dar vai! amiciția cerescei văpăî nu este menită să aducă bine, ori cître cine s'ar îndrepta!

1) Rîu care curge prin Sparta.

Intr'o di se deprindeau împreună în aruncarea discului ¹⁾; zeul face să sbóre discul din înălțimea eteriană, spintecă nuori ce îi staū în drum și cade pe pământ. Tînărul alérgă să-l ia ca să arunce și densul discul în sus, dar discul aruncat îndêrat de pământ îl rănesce la cap. Palesce nenorocitul Hyacinthos și-și înclina supra-pământéscă-i frumusețe sub durerile cumplite ale adâncei lui răni. Póte că nu este greșită nici părerea acei ora care susțin că Zefirul și Boreas care iubeau cu pasiune pe nefericitul Hyacinthos chinuiți de gelosie, au îndreptat discul omorîtor spre capul frumosului tînăr.

Regele eterului sbórá din cer, ia în brațele lui radióse pe tînăr și să silește să-i vindece mortalele lui răni și să rețină sufletul care sbura; dar deja era prea târdiu. Nici o putere până acum n'a fost în stare să înlătore fatala cósă a morții; când o dată flórea sa rupt din tulpina ei și petalele începură să cadă, nici un leac nu mai este

1) Piatră în formă de róta, cu diametrul de deuce centimetri; câte o dată era de fier și se numea *sola*.

folositor. Hyacinthos era destinat să piară dar și peirea lui destinată să cauzeze durere grea deului luminii care jucându-se cu densul fără voie la ucis.

Indureratul Phoibos îl cântă plângend cu o melodie supralumescă :

— Așa dar, învidiat mori, o descendentă a lui Oeбал, în aurora tinereții ; și nenorocitul de mine, constat vina mea după rănilile tale. Eū sunt reū-făcătorul, eū autorul jalnicei tale morți. Voi săpă cu mâna mea, pe adoratul tēu morment, că drepta mea ți-a răpit viața... Care însă este vina mea ? O Hyacinthe ! că m'am jucat cu tine, fiind-că'mi erai amic?... că te-am iubit până la adorațiune, fiind-că ai fost dăruit cu o frumusețe cerescă?.. Oh ! de ce să nu am și eū puterea neînvinsă a lui Jupiter, și transformat în vultur se te urc scânteend de frumusețe în cereștile mele locuințe, cum a făcut el însu-și cu Gamynede?.. Dar, trăeșce și ast-fel, slăvēscă-te lira mea, o Hyacinthe, în viitor... Transformă-te în frumósă flóre, o Hyacinthe, și pe frunzele tale citescă-se grelele mele suspine !

Disce, și pe când din rănile tânărului șirăie de sânge cădea pe înverșitul pământ, pământul nu le înghite; din contra, se transformă într' o flóre divină de forma delicată a crinului, și numai culórea o păstrează roșie. Și după cum zeul s' a rugat, se conservă de asupra petalelor semnele suspinelor lui. De atunci se află pe divinul Hyacinthos exclamațiunile de durere Ah, Ah, iar câte-o dată inițiala numelui lui Y.

Intr' adevăr Hyacinthos dătoresce deplină-i desvoltare ploilor dătătoare de viață ale primă-verei. Iar când mai în urmă vine înflăcăratul disc solar, ucide cu arđetórele-i rađe de vară, delicata lui frunză și atunci divina flóre înclină capul uscat și frunđele lăsate sub mortalele arșiți ale verei. De acea în fie-care an în epoca acésta se serba în Laconia Hyacinthia, serbare tristă la început, dar care sfârșia cu veselie. Aceste serbări simbolisau mai întâi mórtea frumosului ténăr, iar mai în urmă slăveau în cântece de veselie a flautului și a citharei apoteosarea lui sub formă de flóre.

După acésta pățanie, Apollon aflându-se

cu Poseidon în Troia—unde a înălțat zidurile împreună cu dènsul și cu Aeacos pentru ca să fie o parte din zid slabă ca ȃdida de un muritor și deci, să se pótă cuceri de Greci după cum era scris în cartea destinului,—aflându-se deci acolo, făcu cunoșcinta frumoșei fiice a lui Priamos, Casandra și sentimentalul ȃeu se înamoră de dènsa. Fiind-că Casandra dorea să învețe arta predicerii, Apollon se oferă ca învățator cu condițiunea ca, după ce o va fi inițiat-o în această meserie, să dea satisfacțiune divinului amor ce'l consuma. Lecțiile fireșce erau pe cât de lungi, pe atât și de instructive; Casandra profita mult și într'adevăr ajunse o predictore din cele mai tari. Când însă a fost vorba să rèsplătescă—după învoială—casna lui Apollon, Casandra refusa cu încăpățănare felul de plată ce 'i se pretindea; cu atât mai mult, ca ofensatul ȃeu nu mai putea să-i ia îndărăt știința. Apollon supărat își rèsbună, răpindu-i puterea de a convinge prin vorbele ei. Ast-fel Casandra știa să predice, cunoșcea viitorul, dar nici o dată n'a putut să convingă pe nimeni

despre adevărul spuselor ei ; așa în cât totă știința ei a rămas nefolositoare.

De aci Apollon venind la frumoșele țărmuri ale insulei *Ceo*, cunoscu și iubi pe plinul de grație *Chiparisos* fiul lui *Amicliaus* și al cetății *Cartheia*.

Chiparis nu iubea în lume nimic alt-ceva de cât o mică cerbóică blândă, cu care se juca tot-dauna singur departe de concetățenii de acea-și vârstă cu densusul ; și o luă de gât și o încăleca și o gonea și era gonit de densa. Acesta era petrecerea lui. Intr'odî cerbóica obosită de joc și alergare, în timpul când căldura zilei era cea mai mare, s'a dus să se așeze pe iarba înverdită, sub un umbros capac și să-și odihnescă delicatele-i membre. Strălucitul ténăr, s'a mahnit că tovarășa-i de joc a curmat jocul așa de pe neașteptate ; glumind 'i aruncă o săgétă mai mult ca să o trezescă din odihnă, de cât ca să-i pricinuiască vre-un rău. Dar necredincioasa săgétă se înfipse adênc în fragedele cărnuri ale favoritului animal și o răni de mórte. În zadar nefericitul ténăr se încercă să-o readucă la viață, animalul

DEUL PAN

își lăsă viața pentru tot-d'una. Nebun de durere plânga cu lacrimi amare peirea tovarășei lui. Lui Phoibos Apollon 'i se face milă de tânăr, îl consolază, îl sfătuește să se întristeze mai puțin și prin rațiune să-și modereze adença-i întristare. Dar când adevărata durere s'a potolit vre-o dată prin sfatură? Nefericitul Chiparis suspina în continuu, umplea pădurile cu îndureratele-i tânguiri și ca unică răsplată pentru durerea sa, cere de la radiosul Apollon să-i facă grația de a nu-i curma plânsul în veci.

Cine dintre muritori s'a făcut vrednic de un ast-fel de dar? Cine va putea să îndure pentru vecie un ast-fel de martiriu, fără să

nu se stingă și el însu-și înecat în propriile-î lacrimi?... Apollon îl ascultă și cu divina-î inimă înduioșată promise că-î va acorda cea ce 'î cere.

Indată o minune se săvârșește. Chica care până în acel moment, fâlfâia ușor de asupra frunții albe ca laptele a tînărului, începu să se transforme în lungă cômă sbârlită. Lacrămile lui s'aũ istovit, dar se înlocuesc cu picături de sânge care adăpând pământul, îl fac să producă o prea elegantă plantă înverdită, a cărei vîrf subțire se avîntă spre înălțimi și privește când cu fruntea seméță cerul și pe Phoibos, când cu capul plecat de durere, bătută de vînt se uită spre pământul din care a eșit. Tînărul s'a transformat într'un frumos *Chiparos*. Printr'însul de aci înainte se va împodobi ori-ce vale a plîngerii; el va simbolisa ori-ce durere pămîntescă. Uitându-se la densa strălucitul astru al dîlei, ofta și cu un cânt supra lumesc s'gudui feciorelnicele ecouri ale deșertului.

— Te vei plînge pe tine, o nenorocite; vei plînge și lumea îndurerată, încunînd

cauzele durerii ei; și tu vecinic vei fi în fața celor ce plâng, ca simbol al tânguiri și al întristării.

De și cum vedem, Apollon era nenorocit în amoruri, nu era, din cauza acésta, inima-și mai puțin sentimentală. Ast-fel a iubit pe *Cyrene* fiica regelui tesalienilor Ipseu, copilă de o bravură extra-ordinară. Intr'o di un leu năvăleşce asupra turmelor tatălui ei pe care le păşcea *Cyrene* tocma-și fiind-că era bravă și iubitore de vênătore, și *Cyrene* îl atacă. Apollon vedându-o, o răpi și o duse în Libia¹⁾ unde avu cu dēnsa — după unii numai pe *Aristeu* avutul în turme, după cum mărturiseşce *Virgiliu* în versul: Numai dacă—după cum spui — tatăl meu este *Timbreul Apoline*²⁾, iar după alții pe *Althieos*, pe *Nomios*, pe *Autuchos* și pe *Agreus*.

Fiind-că *Euripilus*, fiul lui *Poseidon* și al nimfei *Celaine* fiica lui *Atlas* care domnea acolo, anunțase că va da domnia aceluia care ar ucide un înfricoșat leu ce desola

1) Africa.

2) *Virg. Georgica* IV vers 323.

3) Astă-di *Greisnah*, Oraș în Africa, în vechime centrul unui mare comerț.

țara, amanta zeului Apollon radiosul, porni în contra fiarei, fără frică, și după ce îl ucise, deveni regina Libiei. Mai în urmă, cu ómenii pe cari tatăl ei 'i-a trimis întru căutarea ei, fundă în noua-i patrie orașul *Cyrene* devenit în timpurile următoare celebru.

Mai târziu Apollon se înflăcăra de dragoste pentru *Bolina* pe care o urmărea ca pe Dafne, fiind-că îl respingea. Iar când nimfa ca să scape de urmările lui neobosite, s'a aruncat în mare și s'a înecat, Apollon, dorind să-i dăruiască cel puțin cea ce puterile lui 'i permiteau, o immortalisă numind—după numele ei—cum povestesc Pausanias—orașul *Bolina* și râul care curge acolo, *Bolineul*.

Nu mai puțină poezie conțin poveștile despre dragostea zeului luminei către nimfele *Leucothoe* și *Clitia*.

Apollon care vede toate, care străbate universul în fie-care ți, vedu el cel d'întâi, amorurile secrete ale *Aphroditei* zeița supra-omeneșcei frumuseți, cu rășboinicul *Ares* zeul rășboielor; el vedu cel d'întâi, că A-

phrodita soția diformului, dar faimos meșter Hephaistos, tradéză credința conjugală; El cel d'întâi descoperi soțului ofensat trădarea. Vom vedea mai la vale rușinea pe care cei doi amanți pățiră din cauza lui Apollon. Ca să-și răsbune pe ȕeul luminiî, Aphrodita inspiră în sentimentalul-î piept, un neînvins amor către nimfa Leucothoe fiica regelui Perșilor Orchamos al șaptelea descendent a lui Belus: «Tu o Apollon care «arȕi tôte pămênturile cu focurile tale, ești «ars de un foc nou; tu care ești dator să «vedî tôte, privești numai pe Leucothoe și-ți «ațintești asupra unei singure feciøre ochii «pe care 'i datorezi universului întreg; une-ori «te ridici pe cer mai de vreme ca Aurora, «alte ori mai târziü apuni în valuri, uitându-te în a o privi, prelungești ȕilele de «iarnă; câte o dată lipsești cu totul și în-tunecos înpăimânți piepturile muritorilor; «și nu pălești, fiind-că ți se împotrivește «imaginea luneî care este mai apröpe de «pămênt: amorul îți dă acéstă culöre¹». Așa

1) Ovid Metam cart. IV vers 194.

de răpit era Apollon de grațiile nimfei Leucothoe!

«In regiunile Hesperiei se întind grasele
 «pășuni ale cailor Sorelui, în loc de iarbă,
 «daă ambrosie. Acesta 'i hrănește și le re-
 «pară membrele obosite de serviciile din
 «timpul ȃilei. Pe când patru-peđii mănă
 «hrana cerescă și nóptea își face rîndul,
 «ȃeul pătrunde în camera de culcare mult
 «dorită, transformat sub chipul Eurinomei
 «mama nimfei și vede pe Leucothoe între
 «de două ori șase servitóre, torcënd cu fusu-
 «dibaciü, suptire urđitură. Așa dar, după ce
 «întocmai ca o mamă, sărută pe scumpa
 «copilă: fugiți,—ȃise servitórelor,—este un
 «secret; nu răpiți mamei puțința de a vorbi
 «secrete cu fiică-sa. Se supuseră, și ȃeul
 «rămase fără martori în camera deșertată.
 «Eü sunt acela, 'i ȃice, care încheiü lungul
 «an, care ved tóte, prin care locuitorii pă-
 «mëntului ved tóte; eü sunt ochiul lumii.
 «Crede-mă, îmi placi. Se înspăimântă copila
 «și de frică'i cad din mână și furca și fusul.

1) Ovid Metam cart. IV vers 214.

«Fără întârziere Apollon își ia fața adevărată
«și obicinuita-î strălucire.¹»

Dar frumoasa nimfă, când a vădut supra-
omenesca scânteere a celui mai mareț dintre
nemuritori, părăsi gândul rezistenței și vir-
ginitatea ei îndură insulta.

Apollon în lunga-î carieră avusese multe
amante înaintea Leucothoei, una dintre a-
cestea era Clitia nimfă foarte drăguță din
Asia, învidiată și învidioasă. Când simți tră-
darea necredinciosului ei amant, nebună de
gelosie și de răsbunare, se îndreptază către
bătrânul tată al rivalei sale și 'i denunță
cele săvârșite.

Necinstitul părinte, zdrobit de durere a-
amenință cu mörte pe Leucothoe; în zadar
nimfa cea cu picioarele frumoșe se justifică
dicënd, că fără voia ei îndură amorul lu-
minosului deü; căci nici lacrămile ei, nici
justificările nu putură să înblândescă selba-
tica furie a tătälui ei. Orchamus, eșit din
fire înmormântază pe nimfă de vie, și gră-
mădeșce de asupra ei grea colină de pă-
mënt și de nisip.

Apollon însă este mai presus ca tatăl,

răspândește pământul grămădit pe mormîntul care zdrobea pe Leucothoe, și aruncând asupra ei bine-făcătorea căldură a rașelor sale, se silește să dea viață înțepenitelor membre ale adoratei sale amante. Dar zeul nu putu nimic în lupta lui contra Morții, și cu o voce disperată strigă :

— De vreme ce nu ai putut trăi într'alt-fel, fă-te plantă, o nimfă, și cu delicatul tău vîrf atinge eterul. Dîse, și stropi corpul neînsuflețit al Leucothoei și pământul în care zăcea cu divin nectar.

Indată un vlăstar mirositor despică culmea mormîntului, întinse prin pământ lungi rădăcini, înălța fruntea spre cer și de atunci crește pe pământ *libanotul* (plantă care produce tămâia).

După transformarea Leucothoei, Apollon urî pe Clitia din cauza trădării ei, ca una care a fost cauza morții ficei lui Orchamos; de atunci fugea de dânsa de și era iubit fierbinte. Nenorocita Clitie, zdrobită de greoaie durere a disprețului, arsă de nebuna-și pasiune către luminosul zeu al dîlei, refuză societatea celor-l'alte nimfe și singură, ră-

APOLLON

tăcind prin locurile deșerte cu cosițele despletite, cădute în valuri pe umerii ei de marmoră, urmărește din ochi pe amantul ei care fuge, fuge continuu de înflăcăratele-i îmbrăcisăși. Nouă zile întregi rămase fără să mănânce și fără să bea, fără să se miște din locul ce-și alesese, privind de acolo pe Phoibos Apollon care străbătea regiunile eteriane.

Spun că picioarele ei s'ar fi înțepenit în pământ, palida colóre care cuprinsese figura-i desnădăjduită, coloréză acum rotunda flóre ce ține loc de față, se transformă în *flórea sórelui*; «și deși este ținută de rădăcini, se întorce către sóre iubitul său, «și deși transformată, păstrează încă iubirea înflăcărată. 1)»

Pentru cel ce cercetéză însemnările mitice, ale amorurilor ȕeului luminií nu rămân fără importanță, și strânsele lui relațiuni cu *grățiile* care, după părerea, fórte logică de alt-fel a unora — represintă strălucitórele rađe ce înconjóra pe născându-l ȕeu. De acea

1) Ovid. Met. cart. IV 269.

erau și reprezentări ale zeului luminii — cum era colosala statuie a lui Apollon *Delianu* construită de către celebrii sculptori, Tecteu și Angelione — în care Apollon este reprezentat ținând cu una din mâinile sale pe cele trei grații.

După Homeros, ¹⁾ divinul zeu al focului Hephaistos are ca soție pe grație «eșindu-i înaintea, o vedu grația cea frumoasă cu «cosițe abundente pe care faimosul Hephaistos o luase în căsătorie;» pe când după altă tradițiune *Sórele* a născut pe grații căsătorindu-se cu *Aigle* (strălucirea) și după expresivii spartani, numele celor două grații erau *Cleta* și *Phaena* (luminosă). Mai este încă o tradițiune arcadiană pomenită de Pausanias, după care eroul *Leucippos* cel cu caii albi care se vede confundat cu Apollon pentru multe motive, dar mai ales pentru amorul lui cu o ninfă numită *Dafne*, avu cu această vinfă două fice; pe *Phoibe* și pe *Ilaria*, care se dau ca copile ale zeului luminii și ca soții a Dioscurilor *Castor* și *Poluce*.

Peripețiile amorose ale zeului care rînd

1) Iliad raps. XVIII-a vers 382.

pe rînd presintă extraordinare nenorociri, nu se mărginesc aci. Phlegias regele Lapițelor a avut o fiică numită *Coronis*. Regele zilei se înamorează de dânsa, fiind-că, în totă Emonia ¹⁾ nu era mai frumoasă ca lariseanca *Coronis*». ²⁾ Dar *Coronis* tradă amorul lui legînd relațiunii afectuase cu un tēmonian, trădare pe care Corbul, pasere albă pînă atunci, o denunță ȃeului cu arcul de argint.

Se înfioră Apollon de grozăvia nimfei: într'un momeut de nebună mînie ia arcul și însăgetează pe adorata-î *Coronis*, și săgēta aducătoare de mōrte se înfipse adânc în pieptul ninfei. Acēsta smulgându-și săgēta din rănă, își scalda membrele albe cu sînge purpuriu și ȃice: «aș ³⁾ fi putut o «Phoibe să fiu pedepsită, dar mai înainte să «fi născut; doi vom muri acum de-o-dată» Atâta ȃise și cu sîngele, își dete și viața; amantul se căi, ȃar vai; târziu de cruda pedepsă; se ursce singur, fiind-că a auzit

1) Tesalia de astă-zî și o parte din Epir.

2) *Ov. Met. cart. II vers. 608.*

3) *Ov. Met. cart. II vers. 543.*

se urăsce, fiind-că s'a aprins de mânie; urăsce și pasărea prin care a fost silit să afle crima și motivul durerii sale; urăsce și arcu și propria-i mână și săgețile cutezătoare. Încăldește pe cea care zace întinsă și se silește să învingă destinul printr'un ajutor târziu; dar în zadar aplică știința tămăduirii.

«După ce toate acestea au fost încercate «în zadar și simți că rugul care avea să «consume membrele ninfei cu ultimul foc, «Phoibos nu suferi ca sămînța lui să se pre- «facă în cenușă; ci-și smulse copilul din «flacri și din pântecul mamei lui și 'l duse «în peștera lui Cheirone cel cu două forme, «iar pe corb care spera răsplată fiind-că 'i «a comunicat adevărul, 'l opri de a mai sta «printre paserile albe.»¹⁾ Copilul acesta scăpat ca prin minune se numește *Asclepios*.

De asemenea Apollon iubi și pe Marpesa, fca lui *Eneneu* ²⁾ cu totă ardorea de de care era capabilă înima-i vecinic tineră. Dar și în această dragoste deul pururea

1) Ovid. Met. carte II vers. 619.

2) Riu în Etolia.

nenorocit, trebuia să fie nenorocit. Căci s'a găsit un rival mai fericit ca astrul dăilei pe care pe care ninfa îl adora; Acesta era *Idas* fiul lui *Aphareu* ¹⁾ sau mai bine a lui *Poseidon* și a meseniacei *Arene*, frate cu *Lingeu* și cu *Pisu*. Lui *Idas*, tatăl său *Poseidon* i-a dat un car înaripat, în care urcând pe *Marpesa* fugi cu dânsa. Trădatul deu împreună cu tatăl ninfei goniră pe fugari și când erau aproape să-i prință, răpitorul se aruncă în riul care mai tâziu îl luă numele, să se scape prin valurile lui. În sfârșit radiosul deu îl ajunge în *Mesenia* și acolo se începu o luptă gigantică, luptă de mörte între cei doi rivali.

Nu era încă hotărîtă victoria, când cel mai înalt deu *Zeus* intervine ca să înceteze lupta și să-se lase nimfei alegerea între cei doi rivali. *Marpesa* temându-se ca nu cumva *Apollon* să o părăsescă după cât-va timp, preferi pe *Idas*, și din căsătoria acésta s'a născut mai în urmă *Cleopatra* sau *Alcinoe* soția lui *Meleagru*.

1) Fiu al lui *Periere*, nepot al lui *Eol*, a lui *Dencaillon*.

Afară de cele pomenite Phoibos a avut, din fiica lui Poseidon *Etusa* pe *Eleutereu*, pe *Iperenore* pe *Irieu* sau *Ireu* care—după cum susține Apollodor—fundă Iria oraș în Beoția. Iar din *Sinope* fiica lui Asopos, avu pe *Sirus* cel ce dede numele său Siriei, și încă foarte numeroși copii din alte diferite femei și nimfe către care a avut iubire, dar care toate au pricinuit nenorocire deului, și tot-d'auna au avut un sfârșit tragic.

Apollon săgeta apoi ajutat de sora-sa Diana șapte fiice și șapte fii ai Niobei fiica lui Tantalos, fiind-că îndrăzni să se declare superioară Letoei, de ore-ce avea pai-spredece copii, pe când Leto, numai doi. Eată cum descrie Ovidius cauzele care au provocat mânia fiilor Letoei precum și răsbunarea.

Se săvârșise un miracol; o nimfă al cărei mit îl vom descrie — fusese transformată în păiajen: » Totă Lidia este îngrozită; vestea acestui fapt circulă prin orașele «Frigiei și în tot universul nu se vorbește «de cât de acéastă întâmplare Niobe o cunoscu înaintea de a se mărita, când încă

«feciöră locuia Meonia și muntele Sipilus.
«Și totuși nu s'a învățat minte cu pedépsa
«Arachnei, să cedeze locuitorilor cerului și
«să nu rostéscă vorbă mare. Multe lucruri
«o făceau seméță, dar totuși nici meșteșu-
«gurile soțului ei, ¹⁾ nici néamul amândoura,
«nici puterea unui mare regat, nu-i-au plă-
«cut atâta — deși tóte acetee plăceau — cât
«copii ei. Nipbe s'ar fi socotit ca cea mai
«fericită dintre mame, dacă nu s'ar fi cre-
«dut ea singură ca atare. Tiriseana Manto
«cunoscătóre a viitorului, așțitată de o du-
«mnezeiască pornire, pređise prin drumurile
«mari — Ismenidelor : mergeți în mare mul-
«țime și dați Letoei și celor doi copii ai
«ei, tãmăe piósă, împletiti pěrul cu laur,
«prin gura mea Leto vorbesce. Se supun
«și tóte tebanele își împodobesc frunțile cu
«frunđele recomandate, aruncă tãmăe pe sacra
«flacáre, pronunță și vorbe rugátóre. Dar
«iată că vine Niobe cu o fórte mare mul-
«țime de sóțe, distinsă printre frigiene

1) Amphion era fundatorul cetăței Tebane, cânta din lira dăruiată lui de Mercur așa de frumos, în cât pietrele săltau și singure veneau să se așeze una peste alta.

APOLLON CANTAND DIN LIRĂ

«prin hainele ei țesute cu aur și frumósă—
«cât permite cui-va mânia de a fi,—și miș-
«când cu capul ei împodobit cosițele lăsate
«pe ambii umeri. Se opri și îndată ce se-
«mătă, 'și aruncă mândri sêi ochi de jur
«împrejur :

«Ce este turbarea acésta, dișe, de a
«preferi ȃeilor vȃduți, pe aceia despre
«cari ați auzit numai? sau de ce Leto este
«adorată prin altare, pe când divinitatea
«mea este încă fără tãmăe? Tatăl meü era
«Tantalos căruia singur i-a fost permis de
«a se așeȃa la masa ȃeilor; mama mea
«este una dintre surorile Pleiade; Marele
«Atlas care pörtă pe céfa sa axa eteriană
«este moșul meü; Jupiter 'mi este alt moș,
«tot pe dânsul mă fălesc că-l am socru. De
«mine se tem neamurile frigiene; palatul lui
«Cadmos este la ordinele mele; orașul și
«popóarele încredințate lirei soțului meü,
«sunt conduse de mine și de bărbatul meü;
«în ori-care parte a casei s'ar arunca ochii,
«sê vȃd nenumărate avuții; la acésta se
«mai adaogă și un chip vrednic de o ȃeiță;
«mai adaogă încă șapte copile și tot atâtea

«flăcăi, și peste puțin, gineri și nurori. Ian
«vedeți ce serios motiv are mândria noastră,
«și voi mai îndrăsniți încă să-mi preferiți
«pe Titana Leto născută în obscura Ceo,
«căreia odiniórá imensul pământ i a refusat
«un colțișor spre a nasce; deita vóstră nu
«a fost primită nici în cer, nici pe pământ,
«nici în ape; era pribéga lúmei, până când
«șî-a făcut milă cu dânsa insula Delos și
«'i oferi un loc și acela ne statornic, di-
«cându-i:

«Tu ești rătăcitóre pe pământ, eú în valuri.

«Acea s'a făcut mamă numai a doi
«copii; adecă a șaptea parte a fecun-
«dităței mele. Sunt fericită: cine ar putea
«să tăgăduiască? și fericită voi rămânea; și
«de acésta cine se îndoesce? avuția me
«pune la adăpost de ori-ce nevoie, sunt
«mai mare, de cât ori și cine, pe care
«sórta l'ar putea vătăma; ori cât de multe
«'mî-ar răpi, tot, mult mai multe 'mî vor
«rămâne. Bunurile mele covîrșesc ori-ce
«témă; inchipuiți-vé că se póte răpi câte-ceva
«din acest popor de aí mei copii, totu-și
«nu voi fi așa de despoiată, în cât să fiú

«redusă să am numai doi copii ca Leto;
«cât este departe dânsa până la a fi lipsită
«de copii? Mergeți, destule sacrificii ați
«făcut pentru o așa de puțin numerosă pro-
«genitură; dați jos de pe capul vostru la-
«urul. Și ei se supun, și lasă sacrificiile ne-
«isprăvite dar fac ceea ce le este permis;
«rógă divinitatea cu voce încetă.

«Se indignă deița Latona și în vêful
«muntelui Cințiu, ast-fel de vorbe rost,
«căt-re gémina-i odraslă:

— «Iată eũ mama vóstră, eũ mândră că
«v'am născut și care nu cedez nici uneia
«dintre deițe, afară de Iunona, mă îndoiesc,
«dacă mai sunt deiță. Pe vecie, o copii,
«sunt depărtată de la onoratele altare, dacă
«voi nu-mi veniți în ajutor. Și nu este
«numai atât pricina durerii mele, fica lui
«Tantalos¹⁾ a îndrăsnit să vè lase mai pe jos
«de cât copii ei și pe mine m'a făcut lip-
«sită de copii căder-ar acésta asupra ei,
«criminala a ținut limbagiul lui Tată-séu».

«Latona ar fi adogat încă și rugăciuni.

1) Veđi Tantalos.

«pe lângă acestea, dar Phoibos curmându-i
«vorba dise :

— «Destul, lunga tînguire este întârzi-
«erea pedepsei».

«Tot acelea-și vorbe le rosti și Diana. Și
«înfășurați în nuori, printr'o repede cădere,
«atinseră fortăreța cadmeană. Aprópe de
«dîdurile orașului este un întins cîmp șes,
«bătătorit de desele umblete ale cailor,
«unde mulțimea carelor și copitele grele
«fărămaseră bulgării. Acolo o parte din cei
«șapte fi ai lui Amphion încalecă puternici
«cal, și se aședă pe șele roșii, de purpură
«tiriană, și mînuiesc frânele încărcate cu
«aur. Dintre aceștia Ismeneu, care odinioară
«fusesse prima sarcină a mamei sale, pe
«cînd întorce umbletul calului într'un a-
«nume cerc, strigă,

— «Vai mie»!

«Și pörtă săgeta înfiptă în mijlocul piep-
«tului și scăpând frânele din murinda-i
«mână alunecă cu încetul, în lături, de a-
«lungul cöpsei calului. Cel de al doilea
«Sipilus auzind sgomotul tolbei prin vîzduh,
«lasă frânele calului. Intocmai ca un căr-

«maciu încercat care strânge de pretutindeni
«pânzile când a vădut nuorul, ca să nu
«fie umflate nici de cea mai mică bóre;
«lasă frânele; dar săgéta inevitabilă îl ur-
«mază și tremurând se implântă în susul
«cefei, și fierul gol se ivi prin gât; Și
«cum era aplecat, înțepenit în picióre, se ros-
«togolesce peste cap și pătéză cu sânge cald
«pămêntul. Nefericitul Phaedinus și Tantal
«moștenitorul numelui moșului său, îndată
«ce au pus capăt obicinuitei lor munci,
«trecuseră în neteda palestra, la tinerescile
«lor jocuri; deja 'și apropiaseră pieptul de
«piept print'o strânsă apucătură, când să-
«géta aruncată de nervul întins al arcului,
«cum erau lipiți unul de cel-l'alt, răsbi
«pe amândoi; amândoi gemură, amândoi
«își lăsară membrele încovoiate de durere
«pe pămênt; amândoi lungiți pe pămênt
«își dederă sufletul. Alpenor îi vede și lo-
«vindu-și pieptul sfâșiat, sbórá la dânșii ca
«să ridice cu îmbrățișările sale, membrele
«înghețate ale fraților săi, și cade la pi-
«ósa-i datorie; fiind-că Delianul îi rupse
«cele mai adînci măruntae cu fierul omo-

«rător, care îndată ce a fost tras, în sco-
«bitura lui stă ruptă și o parte de plămân
«și sufletul se împrăștie în aer, de o dată cu
«sângele. Și pe Damasichton cel cu chica
«lungă, o singură rană îl dobóră; era lovit
«în locul unde începe piciorul, acolo unde
«pulpa cu multe tendóne, închee în flexi-
«bilă încheetura. Pe când încercă să-și tragă
«primejdíosa săgétă, o altă săgétă îi stră-
«punse junghetura adînc, pe acésta sân-
«gele o dete afară și țîșnitul sângelui o
«aruncă în sus, și sări departe spintecând
aerul. Cel din urmă Ilioneus ridicase bra-
«țele rugátore—de și nu era să-i foloséscă—
«și dîsesse: o dei, o voi toți împreună—
«fără să știe că nu toți trebuiau împlo-
«rați—cruțați-mă. Mișcat a fost purtătorul
«de arc, dar într'un moment când săgéta
«numai putea fi oprită, totu-și Ilioneu a
«cădut cu o fórte mică rană fiind-că săgéta
«nu-i pătrunse adânc inima».

«Vestea nenorocirei și durerea poporului
«și lacrămile rudelor înștiințară pe mamă
«despre o asemenea neașteptată ruină; ar
«fi putut să se mire și chiar să se revolte

«că ȃei au cutezat una ca acęsta Ńi cę au
«un aŃa de mare drept; Cęci Amphion
«tatăl murind cu pieptul strępuns de fier,
«sfęrŃise durerea de o dată cu viața. Val
«căt de neasemănată era acęstă Niobe, cu
«acea Niobe care mai adeneaurea depăr-
«tase poporul de la altarele Letoei, Ńi se-
«męță își îndreptase pasul prin mijlocul o-
«rașului, mândră de ai săi! acum este demnă
«de mila chiar a dușmaneii ei. Se plęcă pe
«înghețatele cadavre Ńi la întimplare dă ul-
«timele săruturi tuturor copiilor, Ńi ridicând
«spre cer brațele-ı învinețite, ȃise:

«Saturătă-te, crudă Latonă, cu durerea nős-
«tră, mănâncă Ńi satură-ți pieptul tęg cu jalea
«mea, satură-ți fierosă inimă; prin șapte în-
«mormântări sunt sdrobită; tresaltă, Ńi tu duș-
«mano biruitoare, triumfa. Dar pentru ce birui-
«tore? Mie nenorocitei 'mi-mai tręesc încă
«mai mulți, de căt ție fericitei, Ńi după
«atitea înmormântări, tot biruesc».

«Rostise, Ńi nervul intinsului arc resună;
«Ńi sgomotul lui îngrozi pe tótă lumea a-
«fară de Niobe cutezătoare în nenorocire.
«Fiicele ei în haine cernite, cu pęrul des-

«pletit stătea în fața paturilor fraților ; una
«dintre acestea smulgând săgeța înfiptă în
«măruntae, expirând muri cu fața peste
«frate-su ; Alta încercând să consoleze pe
«nenorocita mamă, amuți la moment și
«corpu-î isbit de o rană nevădută, se îndoii ;
«acéstă-l'altă cade fugind în zadar ; cea-l'altă
«móre peste sora-sa ; una se ascunde, pe
«cea-l'altă ai vedea-o dând din colț în
«colț. După ce aũ omorât șase prin răni
«de tot felul, mai rămânea încă una pe
«care mama acoperind-o peste tot corpul,
«cu haina-î, strigă :

— «Lasă-mi pe una, pe cea mai mică !
«din mulți, cer numa pe cea mai mică, și
«numai pe una singură».

«Pe când se rógă, aceia pentru care se
«rógă, cădu ; Cuc rămase între expirații copii,
«copile și bărbat, se înțepeni din cauza re-
«lelor. Bórea nu-î mai mișcă pèrul, culórea
«feței este fără sânge, ochii 'i staũ nemiș-
«cați sub tristele-î gene ; nimic viũ nu mai
«este în chipu-î. Și limba e încă înghiețată
«în nemișcatul cer al gurei și vinele înce-
«tédă de a se mai mișca ; nici capu nu se

«mai p^ote îndoii, nici brațele să facă miș-
«cări, nici picioarele nu mai pot să umble ;
«măruntaele chiar, în lăuntrul ei ,sunt piatră.
«Totu-și plânge și luată de vârtejul unui
«puternic vînt, este dusă în patria ei. Aci
«este lăsată țintuită pe vârful unui munte,
«și încă pînă astă-đi ; 'i curg lăcrămile».

Deul care represintă pe luminosul și dă-
tătorul de viață, s^ore,—căci de și astrul
đilei apere ca o divinitate distinctă, totu-și sub
multe raporturⁱ se confundă și se identifică cu
Phoibos Apollon—era adesea considerat nu
numai ca însănătoșitor al lumii aduc^înd
pretutindenⁱ căldura și buna stare a vⁱgu-
r^osei s^ănătății ; dar c^ăte odată, este consi-
derat ca pricinuitor de m^orte, și ca divi-
nitate v^ătămăt^ore omenirii. Și ac^éstă în-
doit^ă accepțiune a aceleiași divinității, de a
fi bună și în acela-și timp v^ătăm^ot^ore, i-a
venit de la modul cum se petrec lucrurile
în natură ; dac^ă în adev^{er} s^orele primă-
verei, al iernei și al t^omnei este bine-făc^o-
torul lumii, d^ănd viață și desvolt^înd ani-
male și plante ; devine, din contră v^ătă-

mător vara pentru cel ce se expune ardătorelor lui rađe.

Din această cauză, dacă Apollon sub aspectul lui bine-făcător era supranumit *Apotropaios* (gonitor de rele) *Prostaterios* (protectorul) și *Exacesterios* (tămăduitorul); apoi mai era calificat—sub aspectul unei divinități rău făcătoare—și de *Loimios* (aducător de ciumă) în Lindos¹⁾, de *Moiragetes* (prăpăditorul) care desvoltând miasmele, silesce pe Ursitori să taie firul vieții la ómeni. Tot dânsul însă are și puterea de a vindeca, de a ajuta biata omenire suferindă. Locuitorii Figaleni²⁾ onoraă pe Apollon cu calificativul de *Epicurios* (ajutătorul), în mărețul templu de la *Base*³⁾. De aceea găsim în Oedip rege a lui Sofocle că se cântau *peane* prin străđile Tebei, în timpul când ciuma secera lumea, spre învocarea ajutorului prea puternicului

1) Oraș în insula Rodos, fundat inaintea răsbóelor Troiane de către Tliptolemos flul lui Heraclès.

2) Oraș în Pelopones, la colțul de sud-vest al Arcadie, renumele lui se datoresce *Basei*.

3) Pe muntele Catilos în Arcadia; două ceasuri departe de Figalia.

Apollon supranumit și *Alexicacos* (alungător de rele).

Pentru motivul acesta Apollon era considerat ca inventatorul și tatăl medicinei. Este adevărat că această atribuțiune se dedea exclusiv lui Asclepios—după cum vom vedea—, dar acest Asclepios era fiul lui Apollon, și de la dânsul a luat primele lecțiuni în bine-făcătorea artă a medicinei. Și dacă—după cum am șis—a fost numit de către Homeros Pean și Peeon și *Iios* de la strigătul «*ie paî, ie paion*» pe care le au dat copilele nimfe parnascence, în timpul luptei ȃeului luminei cu monstruosul Pythone, era chemat la Lindos și Delos, încă și *Ulios* (prăpăditorul) și *Curotrofos* (nurtitorul flăcăilor) de către flăcăi cari își tundeau chica și o oferea ȃeului.

Puțin câte puțin, atribuțiunea de tămăduitor, de ajutător, de purificator al lumii după nimicirea monstrului producător de miasme infecțioase Pythone, se întinse și asupra bólelor și suferințelor sufletesci și a durerilor inimei. De aceea Apollon avea și puterea de a vindeca suferințele sufletesci;

el este divinitatea purificătoare de ori-ce pată și de ori-ce spurcăciune.

Ca medic al sufletelor, Apollon era, firesce, și protectorul desmoștenișilor; proscrisii și criminalii pocăiți aveau ultimele speranțe de scăpare în bine-voitoarea protecție a lui Apollon *mântuitorul*; la altarele și templele lui alergau rugători, victimele crimei, ale pasiunii, ale destinului. De aceea și preoții lui, ca preoți ai unui deu purificator de spurcăciune, nimicitor al ori-cărui întunec în care se ascunde răutatea, crima și contagiunea, aveau o înțreită atribuțiune: *a predice, a purifica, a vindeca*. Pentru acesta în sărbătorile *Thargeliilor*¹⁾ un bărbat și o femeie, aleși dintre criminalii anului, se dedeau ca sacrificiu omesc espiatoriu, mântuitorului deu care nu suferă nici o pată; Așa dar există și în Elada sacrificii omenesci, nu au caracterul

1) Sărbătoare în care se celebra, la Atena, ziua de naștere a lui Apollon. Era în ziua a șasea a lunii Thargelione (Maiu-Iunie). Tot în aceeași zi era și ziua de naștere a zeiței Ceres. Erau sărbători expiatorii. În aceeași zi se trimitea la Delos corabia sântă, ca să ducă lui Apollon, prinoul adorațiunii Atenienilor.

sălbatec al sacrificiilor din Țara Incașilor, dar, totu-și, nu sunt mai puțin sacrificii umane; și nu numai în sărbătorile Thargeliilor se întâmpla un astfel de lucru; sacrificii omenesci se oferea și în Leucata¹⁾ de pe stâncile căruia se îmbrâncese un criminal căruia însă i se dădea toate mijloacele ca să scape de moarte, pe când cădea; poate că se făcea acesta ca să se reprezinte cele două atribuțiuni opuse a nepătatului zeu, aceea *purificării* și aceea a *mântuirii*. Prin acest mijloc se mai modera acest neomenos obicei. Să amintim încă, că sacrificiile omenesci nu au durat, de cât foarte puțin timp; de vreme au căzut în disuetutide.

Apollon era și tatăl natural al *predicării*; căci zeul cu pletele de rațe, cel care luminează universul întreg și pune pe gônă noaptea este, firesce, singurul capabil să predice cele viitoare ca unul care vede pretutindena; care cunoște toate cele prezente în

1) Capul de Sud-vest a insulei Leucadei, astăzi Santa Maura. Ținea mai întâi de Epir. Era celebră prin templul mareț a lui Apollon. Se dice, că de aci a fost aruncată poetesa Sappho în mare.

tóte amănuntele, și care știe tot ce se petrece în ori-care parte a universului; căci nimic nu póte scăpa de pătrundetőrea și ascuțita vedere a ochiului ȃilei.

Dar archipredicėtorul ȃeu, nu născocise el singur miraculoșa științã a predicerii, ci o luase ca un dar suprem de la tatăl sėu Zeus care se numea și *Panomfacos* fiind-cã vedea tóte. Pentru acėsta Aischilos¹⁾ vorbind de ȃeul luminei se exprimã ast-fel:

«Zeus tatăl trimite lui Apollon Loxias «asemenea oracole» și aiurea.

«Nici o datã nu am rostit pe scaunul «meu unde prediç, nici despre bãrbat nici «despre femeie, nici despre vre-un oraș, «nimic pe care sã nu mi-l fi pomenit Zeus «tatăl Olimpienilor».

Insu-și Apollon ȃice cã muritorii trebuie sã se tēmã de oracolele lui, dar și de ale lui zeus.

«Și eu ordon sã se tēmã de oracolele «mele și de ale lui Zeus».

Oare porneau tóte din prea înalta putere a lui Zeus? Nu cum-va și acėstã putere

1) Unul din cei trei dramaturgi cei mai mari ai Eladei.

cea mai înaltă erea și ea supusă voinței *Atei* și chibzuirilor *Destinului*? Nu cum-va în fiine și această divinitate, cu drept cuvânt, cea mai misterioasă, nu se consideră ea—și pôte nu se consideră încă până astăzi—ca stăpână absolută a sorței universului? Nu cum-va existat-a vre-o dată, putere, fie dumnezeiască, fie omenescă capabilă să reziste neclintitei ei voinți? Nu cum-va însuși Zeus, nu era dânsul, un simplu executor al decisiunilor *Destinului*, iar cei-l'alți deși simpli colaboratori ai lui și servitori ca și Zeus, ai neîntrecutei divinități?

De aceia nu, nu este neîntemeiat lucru că Apollon să se numescă stăpânul și inventatorul predicerei și al orî-cărei preștiințe despre cele viitoare; de și în imnul omeric anunță:

«Voi predice ómenilor judecata adevărată a lui Zeus¹⁾); deși Aischilos numesce «Loxias», pe profetul prin care vorbește «Zeus».

Acastă miraculoasă putere a lui Phoibos

1) Homer. Imn cartre Apollon vers. 132.

N I O B E

a preduce pe *Malampos* fiul lui Amiotaone și a Idomenei lui Pherete, frate a lui Bias, și cel mai vechi predicator—medic. *Malampos* s'a numit ast-fel, fiind-că mama sa 'i a uitat picioarele góle îndată ce s'a născut, și sórele i lea párlit. Iar puterea de predicere a primit-o ast-fel: dormind o dată pe câmpiile din Pylos¹⁾, vedu venind

1) Tinut în Pelopones în partea sud-vestică.

se transmitea prin divină inspirațiune ómenilor cari erau predestinați de sus, ca să anunțe oracolele deului stăpânitor al cerului. De aceea și primii predicatori își coborau origina de la densus. *Iamidi* Elidei diceau că Apollon însuși a inițiat în arta de

spre dânsul șerpî trimiși de ȃeu, care iaă curățat așa de bine urechile-î omenesci în cât înțelegea, de aci înainte, variatele cîripîri ale păsêrilor; și putea cu înlesnire, după ori-ce pasăre, să predîcă viitorul.

Se înțelege ca neuropatia nu avea o mică importanță în ale predîcerêi; de acea și cei dîntăi profetîi, aă fost femei și anume, faimósele *Sybille* care erau și adorate în Troja, Claros, Delos, Erythrea și Delfi unde după tradițiunea, pomenită de Pausania, a Herophilei fiica nimfei Idaia din Troja, cea dîntăiă profetésă a ȃeului și a lui Cetophagos după unîi—a lui Apollon însu-și, după alții—, Herophile predîse distrugerea Trojei, pe când era preotésa a lui Apollon *Smintheul*, explicând un vis al Hecubei. Se vorbesce și despre un imn al acesteî preotese către ȃeul predîcerêi în care se numesce soție, soră și fiica lui; pe când într'un oracol, tot dânsa ȃice că tatăl sêu este muritor, iar mama ei nemurítóre.

O altă profetésă celebră a fost Casandra iubită peste măsură de Apollon, căreia ȃeul—după cum am vȃdut—i-a răpît pu-

terea de a convinge ; de aceea se chinuia, profetisând tot-d'auna, dar nici o dată n'a reușit să fie luată în sémă¹⁾.

Cultul acestor ființe misterioase, care s'au numit Sybille a fost adusă în Grecia, din Asia Mică, unde Phoibos avea o mulțime de temple în care se dedeau oracole ; și din Grecia apoi, a trecut în Italia. La Cume se stabili cu timpul, centrul principal al predicerei viitorului și a auspiciilor²⁾.

Acéstă putere de divinațiune a ȳeului luminei și mai ales obiceiul de a se consulta viitorul prin mijlocul măruntaelor păsărilor, se confundă fôrte adesea cu atribuțiunaa lui tãmaduitoare ; cu un cuvînt magia și arta de a tãmadui se identifică, în timpurile vechi, atât în Grecia, cât și în Asia. Acest fenomen se observă și astã-ȳi, pretutindenî la societãțile omenesci unde spiritul sciințific nu este încã desvoltat, și unde tôte se consideră ca pornite și dãruite de D-ȳeu, fie bune, fie rele ; și unde știința

1) Pausamias cart. I. 12.

2) Predicerea viitorului dupã măruntaele păsărilor.

medicinii dórme încă înfăşată, în stare de copilărie.

Este generic fenomenul acesta la tóte popóarele inculte şi sălbatice. Progresul însă născu ştiinţa medicală şi goni cu timpul şarlatania. Concepţiunea religiósă elenică, personifica ştiinţa acéstă în existenţa fiului lui Apollon Asclipios, care cel-d'întâi, după Greci, practică vindecarea cu plante; studiază cu atenţiune, puterea tămăduitoare a plantelor şi încă cel d'întâi, care a introdus mântuitoara *chirurgie*.

Din cauza tuturor acestor atribuţiuni minunate cultul lui Apollon a ajuns în cea mai mare înflorire în Elada fiind-că nici o ȃeităte, nici chiar însu-şi Zeus, nu a avut parte de atâtea onoruri, de cât medicul corpurilor şi al sufletelor Apollon tatăl preȃicerei şi a magiceii tămăduirii.

În Beoȃia era celebru oracolul lui Apollon *Ptoul* aşezat lângă Acraiphniu¹⁾ şi cel din Tegyra²⁾ din Orchomen, şi cel din Teba al lui Apollon *Ismenianul*. Dar acela al cărui

1) Mic oraş lângă lacul Copais.

2) Mic oraş în Beoȃia la nordul lacului Copais.

strălucire a umbrit pe toate cele-l'alte, cel mai celebru dintre toate, a fost faimosul *oracol de la Delfi*, care — după cum se spune — înainte de a fi consacrat lui *Loxias* zeul luminei, era deja constituit și ținut de către *Gaia* ca stăpâna-i naturală. Pe *Gaia* a succedat-o *Themis* și *Phoibe* și în urmă ajunge la *Apollon* după mărturia lui *Aischilos* și *Pausanias*.

De ordinar oracolele se dedeau pe baza vedeniilor, a sborului păsărilor, a măruntaelor victimelor, a fășiitului arborilor sacri, a fumului altarelor și a altor semne prin care se reprezenta predicerea zeului, de câte ori nu se întrupa în divina ființă a preoților sau a preoteselor. La *Delfi*, oracolele se dedeau pe baza acțiunii predicătoare a zeului luminei asupra pământului. Se află la *Delfi*, o crăpătură în pământ foarte adâncă din care se exala un abur și aer înghețat, care lucrând asupra creierului inspirat a nemopaticiei preotese *Pithia* care sta pe un tripod de asupra crăpăturii, i pricinuia o furie trecătoare... Emanatiunile acestea le socotéu cei vechi ca fiind inspirațiunea zeului și puneau

adesea ori sub scaunul profetic al Pithiei de deasupra tripodului, Statuia lui Apollon spre a întări idea că însu-și deul prin gura lui dă oracole, prin mijlocirea gurei profetesei.

Este învederat că sub această periculoasă influență preotésa predicătoare foarte rar spunea frase roherente, mai adesea scotea strigăte nearticulate și fără vre-o legătură pe care luându-le *preoții* le transcriau în versuri, desăvârșind răspunsul oracolului dat de deș, prin mijlocirea preotesei care se întâmpla să fie logic și potrivit dorințelor celor ce întreba, fără să se excludă și contrariul, în destule împrejurări. Mulți explică celebritatea oracolului de la Delfi, prin relațiunile pe cari le au avut pururea preoții cu toate centrele de civilizațiune grécă, prin care erau în măsură să cunoscă de aproape tot ce se petrecea, spre a nu fi încurcați în răspunsuri în ziua când persoanele interesate ar veni să consulte oracolul. Această explicațiune cred că își a făcut traiul, căci noi doctrine vor veni în curând să explice puterea acesta de predicere, fără ca să fie nevoie de a implica, în explicațiunea ei, *șarlatania*.

Acest faimos oracol nu mai exista aprópe pe timpul împăratului Iuliañ Parabatul (361-363) după ce împăratul Constantin cel Mare a luat din Delfi și tripodul și statuia lui Apollon. Când Iuliañ abjurând religiunea creștină, trimise soli la Delfi ca să întrebe oracolul care era în agonie, i s'a dat acest faimos respuns.

«Spuneți regelui că artistica încintă a că-
«dut jos.

«Phoibos nu mai are colibă, nici laur pre-
«dicător.

«Nici isvor care să vorbească, a înțarcat
«și buna apă.»

Cu aparițiunea și întinderea creștinismu-
lui, versătorul de rađe Apollon nu mai are
colibă pe pământ, nici laurul nu mai îm-
podobesce scânteetórea-î frunte, nici isvo-
rul Castaliei nu mai trimite divinu-î cânt
prin misteriosul lui murmur, nici din cră-
pătura profetică a Delfilor nu se mai exală
gaze inspiratóre.

Fiind-că Apollon, prin oracolele ce se de-
deú în numele lui, devenise inițiatorul a nu-
meróse și însemnate coloniî, era ast-fel ca-
lificat de către vechii elini.

«..... Phoibos pururea se dă plăcerii de a «funda orașe, Phoibos însu-și stabilește fundamentele lor.»

Sub raportul acesta Apollon se numește *Thesmios* sau *Thermios* (Instituitorul) și era considerat ca protectorul legilor privitoare la colonii; La Spartani era considerat ca adevăratul fondator al instituțiilor licurgiane pe care el însuși — după cum se spune—le a inspirat lui Lycurgos prin mijlocul oracolelor de la Delfi. Tot pentru acest motiv Apollon s'a mai numit *Oicestes* (colonisatorul) și *Domatites* (casnieul) în Egipta; *Archagetes*, în Megara.

Ca fondator și protector al coloniilor, Apollon avea mare relațiune cu navigațiunea din vremea aceea, în această calitate se numea *Delfinios*. Cultul lui sub această denumire se pare că a venit din Creta. — Intr'adevăr, după ce Apollon învinse monstrul Phitone și se duse în Creta ca să se purifice, fundă acolo un templu «și atunci «Phoibos Apollon cugeta în sufletul său, ce «fel de ómeni să-și introducă ca preoți, ca «să-i desăvârșescă oficiile în templul de la

PHOIBOS ȘI DAFNE

«Pyto cea stâncosă. Pe când ast-fel de lu-
 «cruri agita în mintea sa, vădu pe marea a-
 «zurie o sprintenă corabie, în care erau
 «bărbați mulți și buni: Cretani din Gnosia,
 «orașul lui Minos, cari deja sacrificau rege-
 «lui luminii și anunțau legile lui Phoibos
 «Apollon cel cu lira de aur și tot ce dicea
 «când dă oracole prin laurul său în văile
 «Parnasului. Aceștia se duceau pentru afa-
 «ceri și negoț în Pylos și la ómenii născuți
 «în Pylos; Phoibos Apollon i întâmpină să-
 «rind în mare, luând forma unui delfin¹⁾!!»
 Din acel moment corabia nu mai are ne-
 voie nici de lopeți nici de pânze, nici de
 cârmă, însu-și deul care poruncesce vîntu-
 rilor o conduce. Aș prelin Peloponesul,
 aș intrat în golful Corintian, aș intrat în
 portul Crisei. «Aci, departe săgetătorul A-
 «pollon regele năvălesce din corabie aseme-
 «nea unei stele în mijlocul ăilei, și multe
 «scânteii sburaș dintr'însul, și strălucirea-i
 «se ridică până la cer și intră în altar prin
 «venerabilele tripode, o imensă flacără se
 «aprinse, luminând săgețile lui și străluci-

1) Hom. Imn către Apol. vers 388.

«rea se întinse peste întreaga Crisă. Țipară
«soțiile Criseenilor și fetele lor cu talie fru-
«môsă la arătarea deului și mare gröză cu-
«prinse pe fie-care. Iute ca gândul, Apol-
«lon sbură din nou la corabie, asemenea
«unui bărbat tînăr și puternic cu chica a-
«coperindu-î lații umeri, se adresă către
«drumeți și le vorbi înaripate cuvinte:

«Oaspeților, cine sunteți? unde mergeți,
«prin căile umede, ore după afaceri, ori ră-
«tăciți cu îndrăsnelă pe mare? ca pirați,
«cari rătăcesc expunendu-și sufletele și aduc
«vătămare străinilor. De ce stați așa în-
«mărmuriți, și nici nu vă coboriți pe pă-
«mânt, și nici n'ați lăsat în jos armele co-
«rabiei negre? Căci aci este obiceiul bār-
«baților sărguitoři, când aū venit cu négra
«lor corabie de pe mare, pe pământ, obo-
«siți de muncă, îndată să-î apuce pofta de
«dulce mîncare.

«Ast-fel le vorbi și le inspiră curaj în
«piepturile lor.

«Căpetenia Cretanilor răspunđendu-îmise:

«Oaspete, fiind-că nu pari de loc ase-
«menea unui muritor, nici la corp, nici la

«minte, ci asemenea ȃeilor nemuritori, Sa-
«lutare și fii fericit; ȃeii să-ți dea tóte după
«plac iar mie spune-mi adevărat, ca să știu
«bine, ce popor este acesta, ce Țară, ce ó-
«menii s'aũ născut dintr'ĩnșã? cãci noi cã-
«lătoream din Creta pe marea apă, cugetând
«aiurea, la Pylos, de unde ne fãlim cã sun-
«tem de neam. Acum ĩnșã am venit aci
«cu corabia nóstrã fãrã sã vrem, noi care
«dorim sã ne reĩntórcem, altã cale, alte
«drumuri; póte-cã vre-unul dintre nemuri-
«tori ne a adus aici.

«Radiosul Apollon respundēndu-le ȃise:

«Oaspeților, cari locuiați mai ĩnainte ĩn
«Cnosul cel pãduros, acum ĩnșã nu vė veți
«mai ĩnapoia fie-care ĩn orașul sėu plãcut,
«ĩn casele-ĩ frumóse și la scumpele vóstre
«soții; Aci veți avea avutul meũ templu
«onorat de mulți ómenii. Eũ sunt fiul lui
«Zeus și me fãlesc a fi Apollon; iar pe
«voi, v'am adus aci peste marea apă a mării,
«nu cu gãnd rėũ, ci pentru-cã aci veți avea
«onoratul meũ templu, fórtē respectat
«printre tóți ómenii; veți cunósce gãndu-
«rile nemuritorilor, prin a cãror vointã veți

«fi onorați peste tot, în toate Țările. Dar,
 «aide, faceți în grabă ce ve voi spune: de-
 «puneți mai întâi pânzele, desfăcând cure-
 «lele, trageți apoi corabia cea sprintenă pe
 «uscat, luați și averile vóstre și armele din
 «corabie. Faceți și un altar pe Țermul mă-
 «rii, aprindeți focul, apoi sacrificați pâini
 «de făină albă, și agoi stând în jurul alta-
 «rului rugați-vă. După cum eú pentru prima
 «órá, am năvălit sub chip de delfin, la nava
 «vóstră în marea cea întunecósă, tot așa și
 «voi rugați-vă Delfinului, căci templul lui
 «Delfiniú considerat va fi pururea¹⁾.»

Unii aú considerat supranumele Delfinos
 ce se dedea lui Apollon că având imediata
 legătură cu numele *Delfine* care însemnéază
 balaur, saú și cu numele Delfilor; relațiu-
 nea lui Apollon delfiniul cu poporul mari-
 nar al Cretei duce într'un mod fórté logic
 la conclusiunea că supranumele acesta i-a
 venit de la *delfinul* marin care arátându-se
 în apele grecesci de câte-ori marea este li-
 niștită și orizontele neîncárcat, și, plutind
 de asupra apelor, vesteste liniștea vîntu-

1) Imn hom. la Apoline, ver. 440.

rilor, bun timp de călătorie în Mediteranea cea ușor schimbciósă.

Cel mai vechi început al cultului lui Apollon, trebuie, pöte, să fie căutat la triburile doriene. În valea Tempe procesiunea organizată în fie-care an amintesce strămutarea doriană și sântul drum ce procesiunea urma întorcându-se la Delfi, represintă drumul strămutărei. Mai avem și alte date care întăresc părerea acésta; Dorienii numeaü de pildă, pe Apollon *Agetor* (conductor); În Sparta îl supranumeaü *Carnion*, adecă berbec care conduce turmele la pășune și *agetor* (conductor). În onörea lui Apollon cu acest din urmă titlu se făceaü sərbările numite *agetoriile*.

O asemenea calitate protectöre a radio-sului ðeu se învederează și prin calificativul de *nomios*, adecă protectorul pășunelor și al turmelor, cea ce este förte vechiü și se potrivește în sens cu supranumele de *carnion*, ðeul pășunelor din Pelopones, de unde, mai tîrziu a trecut la Therea și în Cyrena. De asemenea în Naxos Apollon s'a numit *arnocomes* și *poimmios*, în Cameiros

epimilios, în Lesbons, *napaios*—adecă cu lungă viață—in Beotia și aiurea într'alt-fel.

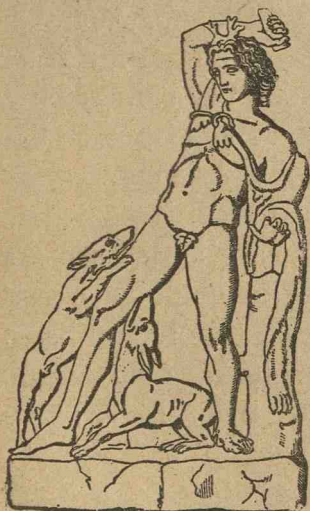
Ca consecință a supranumelui de *Lycocton*—despre care deja am pomenit—este atribuțiunea ce i se dă ca ȕeu al vânătoarei asimilându-l cu sora-sa Artemis: de aceea s'a și numit *Agraios* și *Agreutes*; Acesta din motivul fôrte firesc ca protectorul turmelor trebuie neapărat să fie dușmanul fiarelor sêlbatice (*Agrios*) care vatămă și nimicesc turmele.

Acela care represintă supranaturala frumusețe bărbătêscă, cel ce aruncă din cer torente de raȕe, protectorul turmelor și dușmanul fiarelor, nu era cu puțință să nu aibă înrurire și asupra numărôselor nimfe ale munșilor, pădurilor, rîurilor. De aceea a mai fost supranumit—cu multă dreptate—*nymphagetes* (conducător al nimfelor); acest supranume este, de alt-fel bine aplicat și sub raportul deselor relațiuni ale ȕeului cu nimfele, după cum am vêȕut din poveștile ce am narat asupra amorurilor lui.

Atributul de protector al turmelor este încă și mai întins în Megara, unde are și su-

pranumele de *Ctistes* și *Agyieus* adecă protector al construcțiunilor și al stradelor, pe care le umple de lumină înlăturând ori-ce pericol pe care întunerecul l-ar cauza. Se povestea că Apollon a lucrat la ridicarea didurilor Megarei de către Alcathous. Se consideră ca un ce sacru o piatră, pe care își lăsa lira, când se apuca de meșteșugul zidării; și nu s'a marginit numai aci cinstea ce se făcea pietrei de a ținea lira, ci i s'a comunicat și puterea de a cânta; întocmai ca și lira, dedea sunet dulce și armonios, de câte-ori cine-va o atingea cu degetul.

Una din cele mai însemnate atribuțiuni ale lui Apollon este și *musica*. El este nu numai deul Musicei și al armoniei, ci și protector a tot ce mintea omenescă și divină poate să producă, frumos și nobil; El este numit *Musagetes*, conductor al muselor. Acolo, în lăcașele olimpice, este sediul armoniei. Acolo radiosul deu când cântă din lira lui melodii divine supra-omenesci, musele cu neîntrecuta lor voce

A C T A I O N

îl însoțesc; iar Grațiile, Orele, Armonia, vecinic înfloritoarea Ebe și Aphrodita deită desăvârșitei frumuseți, jocă danțul ceresc.

În legătură cu extraordinara forță a deului în muzică este că pe niminea nu suferea să-i dispute această calitate. Povestea Satirului *Marsyas* o învederăză îndestul.

Acest Marsyas era fiul lui Jagnis. Aflând o dată fluerile aruncate de Minerva pe muntele Ida, fiind-că 'i făcea fața—suflând—disgrațiosă, observa că putea să cânte cu ele foarte frumos; și ușurelul Satir, începu să se îngânfe, crezând că abilitatea sa face să se producă divinele melodi ce eșau din fluere, iar nu din calitatea ce o aveau fluerele deitei, și până în așa grad de semeție

a ajuns din cauza neașteptatei izbânde în arta cântatului, în cât nu s'a sfiit să se măsore cu însu-și Apollon ȕeul muziceii.

Apollon primi lupta, se întâlnește cu Satirul la Dionysos în Nysa, și cum era de așteptat, îl învinge. Ca o pedepsă exemplară și vecinică pentru toți care ar îndrăsnii să se măsore cu ȕeii în atribuțiunile ce li sunt date de Destin, jupuii pe nenorocitul Satir.

— De ce mă jupoi? strigă jalnic Satirul. Este gróznic martiriul meu, Ȕeule; Nu merită, un miserabil fluer, o pedepsă așa de grozavă.

Dar ȕeul insultat este neimblândit, în nebunia-i furóre, și bietul Marsyas a fost jupuit fără milă.

Din sângele Satirului, și din lăcrămile nimfelor din localitate s'a format atunci riul cu ape cristaline. *Marsyas*. Corpul i a fost înmormintat cu o strălucită pompă și jale de către tatăl său însoțit de toți frații defunctului, de tóte divinitățile pădurilor, de Fauni, și de toți păstorii din localitate. Apollon a spânzurat pielea Satirului, în peșterea lui Dionysos, de unde isvoresce riul *Marsyas*.

Învingătorul deu în fine s'a căit de mórtea rivalului său, aruncă fluerile lui în riú. Mai târziu aceste fluere s'aú găsit și s'aú transportat în templul lui Apollon din Sicyona.

Mai există relativ la Marsyas încă o poveste după care, Apollon învingător nu-l ar fi jupuit, ci, ca să-l facă de ris, i-a atârnat la spate o códă de porc. După altă tradițiune Marsyas neputënd să sufere rușinea de a fi fost învins, s'ar fi aruncat, de bună voie, în riul ce-i pörtă numele.

Acéstă curiósă poveste se explică prin faptul că, înainte de a se descoperi lira, flautul era cel mai bine gustat dintre instrumentele musicale de până atunci, și inventator al flautului era Marsyas. Când după inventarea lirei, flautul numai era căutat, tóte câștigurile trecură la cântăreții cu lira. Fiind-că pe atunci moneta se făcea din piele, s'a format povestea că *flautistul* Marsyas învins, a fost jupuit de învingătorul *citarist* Apollon.

Marsyas era represintat în sculptură și tablouri sub forme și pozițiuni cari amintesc pățania descrisă; s'aú găsit multe și

vechi reprezentări artistice ale acestui duel a lui Marsyas cu Apollon. În Athena îl reprezentați fiind bătut de deita Atena că a îndrăsnit să pună mâna și să se servescă cu flautele ei.

Este foarte probabil că povestea lui Marsyas, voesce să învedereze superioritatea muzicii grecesci în comparațiune cu cea frigiană. De asemenea Apollon ucise și pe *Linos* fiul musei Urania fiind-că reuși să se arate mai pre sus de dânsul în cântare.

O idee resumatorie despre totalitatea atributelor pe care fântasia elenică le-a atribuit lui Apollon inusagetes, ne dă un oracol a lui Apollon însu-și prin preotesele sale din Claros a Asiei Minore:

Helios, Oros, Osiris, Rege, Dionysos,
Apollon

Arbitrul anotimpurilor și al timpurilor, a
vînturilor și a ploilor,

Conducătorul, frânelor Aurorei și ale
noptii mult înstelate,

Regele focóselor constelațiunii, și foc ne-
muritor

Spontaneu, ne învățat, ne născut, ne-
clintit,

Nume ce nu se p^ote coprinde prin vorbă,
locuind în foc;

Acesta e deul; noi anunțet^orele suntem
o mică parte a deului.

La Roma cultul lui Apollon s'a intr^oduș
odată cu cărțile sibiline care purcedeau de
la dânsul prin preotesele lui. Numele de-
ului luminei nu se găsește în *indigitamenta*
a lui Numa Pompilius. Sub Tarciniu Su-
perbul se începuseră o^re-care lucrări ca ter-
minarea templului lui Jupiter promis de
Romulus când era în luptă cu Titus Ta-
tius; porțile Circului, cloaca maximă. Pe
când se executau aceste lucrări, s'a întâm-
plat ca un șarpe să se cob^ore de pe o co-
lumă de lemn și să arunce gr^oza în cetă-
țenii care căutară refugi^u în palatul regelui.
Tarcini^u mai puțin înfricoșat, de cât în-
grijat de semnificațiunea întâmplării; fiind-că
pe vremea acea toți explicatorii publici erau
Etrusci, și el considera semnul ca referitor,
nu la viitorul obștesc, ci la propria-i casă,
hotărî să trimetă la Delfi, care era oracolul
cel mai vestit de pe pământ, și să c^oeră de

la Apollon explicațiune¹). Acésta este prima consultare a oracolului delfic făcută de români. De aci înainte, de câte ori Roma este prada vre-unei epidemii care seceră populațiunea fie amenințată de dușman, Romani, trimet la Delfi ca să consulte pe Apollon. «Șai-șeci de ani după isgonire aregilor, Apollon avu un sanctuar. La 433 a. chr., sa consacrat lui Apollon un templu pentru sănătatea poporului roman. Duumvirii în sarcinații cu sacrificiele, îndepliniră toate, după prescripțiunile cărților Sibiline, ca să împace mânia ȃului și să abată de la poporul roman ciurma²)».

La 399 a. ch. după o iarnă foarte riguroasă urmă fără nici o trecere gradată, o vară cu călduri extra-ordinare și în același timp omoritoare mai ales pentru vite. Nu se cunoscea nici pricina, nici sfârșitul acestui rău nevindecabil. Un decret al Senatului ordonă cercetarea cărților Sibiline. Cu această ocaziune Duumvirii consacrară lui Apollon, Latonei, și Artimidei (Diane)

1) Tit. Liv. an. cart. I, 56, 1, 4 și urm.

2) Tit. Liv. an. cart. 4, 25, 3.

Hercule, Mercur și Neptun, *Lectisternium*¹⁾. Cei trei d'întăiū însă avură locul d'întăiū.

Marcus Furius Camilluss, în calitate de dictator²⁾ pornesce să dărâme orașul Veientilor sub conducerea lui Apollon Pythicus și îi promite a decea parte din prada ce va lua de la dușmani.

Pe timpul răsboiului al II-a punic, s'aă consacrat lui Apollon *jocuri* numite *Apolinarii* în următoarele împrejurări: Marcius a fost un vestit predicător; făcuse două prevestiri despre care atunci s'a luat cunoștință. Una din aceste prevestiri deja se împlinise, întocmai și românii țineau ca să îndeplinescă pe cea-l'altă. Eată care erau aceste prevestiri. «Fugi romane odraslă tro-
«jană de riul Cana, ca să nu te siléscă stră-
«inul să te iei la luptă pe câmpiile lui Di-
«omede; dar tu nu te vei încrede în mine,
«până să nu îneci câmpul cu sânge, și multe
«mii de cadavre a alor tei, să nu fie duse
«de riū de pe pământul roditor, în Marea
«cea întinsă; carnea ta va fi hrana pescilor,

1) Tit. Liv. An. cart. V. 43, 4 și urm.

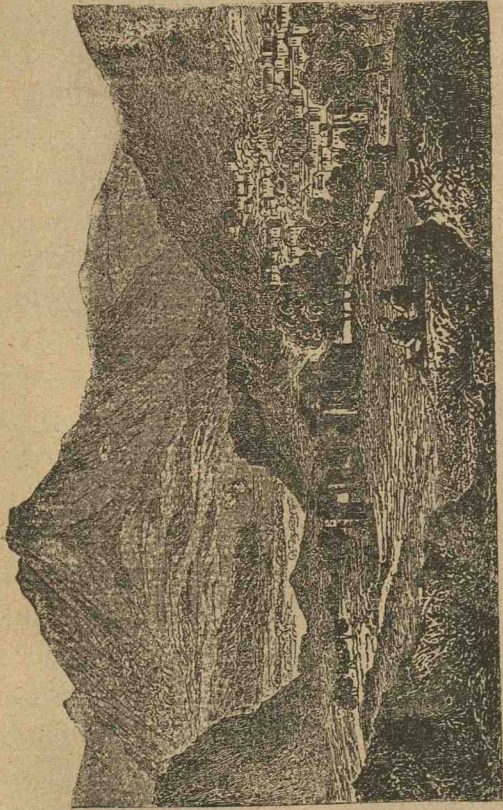
2) Tit. Liv. An. cart. V. 23.

«a păsărilor și a fiarelor cari locuesc pă-
«mântul; căci așa mi-a spus Jupiter¹⁾» De-
sasturul de la Cane a dat deplină dreptate
prevestirii.

A doua prevestire referitoare la instituirea
jocurilor în onórea lui Apollon este: «Dacă
«voiți, o Romani, să goniți pe dușmanii,
«puroiul neamurilor, veniți de departe, sunt
«de părere să consfințiți lui Apollon jocuri
«care să se sărbătorească, în mod măreț, în
«fie-care an contribuind poporul cu o parte
«din tesauriul public, iar particularii să con-
«tribuiască fie-care pentru sine și ai săi.
«Organisată festivitatea de pretorul orașului
«după recomandarea a lui Marcius, s'a ce-
«lebrat în Circus Maximus. 7 Julie era ziua
«lor. Tótă ceremonia să făcea după ritul
«Grec».

Fiind că am pomenit despre *Sibylle*, și
aū o legătură strânsă cu Apollon și cu arta
de a pređice, este util de a încheia capi-
tolul lui Apollon cu câte-va note asupra

1) Tit. Liv. An. cart. XXV, 12.

PARNASUL

Sibilelor a cărților sibiline a Auguriului și a Haruspicilor.

Numele *Sibylla* 'l purtau ôre-carî preotese inspirate de ȃeu, din diferite epoce și din diferite Țări. Platon pomenesce numai de una singură; Aristophanes și Aristoteles de mai multe. Pe timpul lui Varron erau cunoscute ȃece Sibile: *Persica, Libyca, Delphis, Cimmericia* sau *Italica, Erythraea, Samia, Cumaia, Hellespontiacă, Phrygia*, și *Tiburtina*.

După Eustathie prima preotésă numită *Sibylla*, a fost fica lui *Dardanos* și a *Nesoiei*; După *Plutarchos* cea d'întăi a fost *Libyca* fica lui *Zeus* și a copilei lui *Poseidon Lamia*; Cea mai însemnată însă dintre tôte a fost *Erythraia Herophile* a cărei loc de nascere este revindecăt de mai multe orașe; a trăit înainte răsboiului troian. Se pretinde că *Herophile* era una și aceeași persoană cu *Sibyllele Sartinia, Trojana, Samia, Delphis* și *Cumaia*, mai pörtă încă și numele de *Demo, Demophile, Deiphobe*¹⁾.

Ca în genere tôte Sibilele, nu a avut o

1) *Virg. Aen. lib, VI vers. 36.*

locuință stabilă; se ȋdice cã din Troia, s'a dus la Claros, Colophon, apoi la Samos, Delos, Delphi; apoi iarãși s'a reîntors în Troia, la Templul lui Apollon Smitheus. Se mai adaogã, cã de la Cume din Eolia sau din Erythreia a venit la Cume din Italia, unde preȋise lui Aeneas greutãȋile pe care avea sã le întîmpine pãnã la definitiva stabilire a Troenilor în Italia¹⁾ și-l conduse în infern ca sã vadã pe tatãl sãu Anchise și se considerã ca ajunsã la cea mai adîncã bãtrãneȋe; Romanii în sãrbãtorile *Annae Perennae* își urãu sã atingã vîrsta Sibilei.

Afarã de Sibila de la Cume mai erau Sibile onorate la Romani: Carmenta care trãesce pe timpul lui Evandru, Mefitis și Tiburtina, mai puȋin celebre însã ca cea d'întãiu.

Profeȋiile acestor Sibile s'aũ strãns și aũ ajuns pãnã la noi 12 cãrȋi sibiline, cu diferite rãspunsuri, din diferite epoce. Prima colecȋiune s'a fãcut la Gergis aprópe de Ida și s'a considerat ca opera sibilei din

1) Virg. Aen. lib. VI vers. 83, 263.

Helespont, despre care se dicea că s'a născut la *Marpesos* orăşel aprópe de Gergis şi că a fost înmormântată chiar în templul lui Apollon de acolo. De aci colecţiunea trecu în Erythraia. Tarciniu Superbu le-a cumpărat în schimbul unui însemnat preţ de la Cume din Italia de la o bătrână. Este probabil că colecţiunea adusă la Roma era aceea din Gergis şi Erythraia.

Cărţile oferite lui Tarciniu era în număr de nouă, Sibylla arse şase, regele roman cumpără numai trei şi le aşedă în cripta templului lui Jupiter Capitolin. La arderea Capitoliului (86 a. ch.) au ars şi cărţile Sibiline, de acea Senatul Roman trămite la 78 a. ch. o ambasadă în Erythraia spre a le reconstitui. Delegaţii Senatului au adus la Roma aprópe o mie de versuri pe care le au cules de la particulari. In Capitoliu se afla încă şi *libri fatales* din Vei, sentinţele etrusce ale nimfei *Begoe*, profeţiile *Albuneei* din Tibur şi în fine în tótă Italia o sumă de alte colecţiuni pentru usul particularilor pe care pretorul urban le caută să le cerceteze şi să le distingă dacă era

de natură a influența asupra cultului național. Să mai adăogăm încă și *carmina Marciana*, a căror origină este necunoscut și despre care deja am pomenit.

Sub August devenit *Pontifex Maximus*, s'a cercetat din nou oracolele cari circulău în Roma și s'a ars aprópe de două miș de oracules și saũ revăduț cărțile Sibiline. Cărțile Sibiline eraũ încă în anul 363 p. chr. în templul lui Apollon Palatinul, s'aũ ars pe timpnl lui Stilicon 400 p. chr.¹⁾.

Care era conținutul acestor cărți? Nu se știe; asupra acestei cestiuni la Roma s'a ținut un secret nepătruns. Din cauza pericolului ce putea să resulte de la divulgarea oraculelor, s'a rezervat pururea Statului dreptul de a se servi și a cerceta cărțile sibiline. Usul ee făcea Statul cu cărțile Sibiline nu era ca să găsească profeții pentru viitor, ci mijlóce pentru a se purifica în casuri de miracole saũ de calamități publice, și ceremoniile religioase pe care aveaũ să le facă. Așa dar stabilirea a mai multor ce-

1) Manuel des Ant. rom. Momsen; Culte chez les rom. Vol. XIII pag. 48 și urm.

remoniî religioase se datoresce cărţilor Sibiline. Cărţile Sibiline nu se consultaū de cât în casuri de ciumă, de vre-un fenomen extra-ordinar, de cutremure de pământ, şi de înfrângerî în răsboi.

Prin *Augurium* se înţelegea la Romani un fel de divinaţiune specială lor care consista, nu în arta de a descoperi secretele viitorului, ci în a-şi atrage favoarea ȃeilor într'o împrejurare dată. Ştiinţa *augurală* este originară din Latium şi exista chiar înainte de fundarea Romei. Origina augurilor ca şi înţelesul cuvântului nu sunt bine cunoscute. Auguriî la început formaū un colegiu de trei auguri, între cari regele era unul. Mai târziu numărul lor s'a îndoit; la 300 a. Chr. numărul lor s'a ridicat la 9, dintre cari, patru erau patricieni, cinci plebeeni. În timpurile lui Sylla numărul lor s'a ridicat la 15; Dar sub Caesar s'a mai adăugat încă un al şai-spre-ȃecelea. Cât a durat auguratul, adecă până după secolul

al IV d. chr., numărul augurilor n'a mai variat.

Auguratul¹⁾ era un sacerdoțiu din cele mai cu vază; importanța lui politică era de așa natură, în cât nu s'a acordat, de cât persónelor de un merit recunoscut sau de un neam ilustru și era cu atât mai căutat, cu cât nu era incompatibilitate între augurat și cele-l'alte demnități publice. Nu știm dacă colegiul augural avea un președinte; fiind-că însă augurii erau clasați după vârstă, este probabil că cel mai în vârstă dintre dânșii presida întrunirile lor, cu titlul de *Augur maximus*. Augurii se adună regulat odată pe lună în ziua *nonelor*²⁾, ca să chibzuiască și să redacteze memoriile lor *commentarii*. Se pare că locul lor de întrunire era *Auguraculum in arce*, un templu ridicat din cea mai înaltă antichitate spre a lua auspiciile și de unde augurii avea obiceiul să pornescă tot-d'auna,

1) Antiquit. Rom. Th. Mom Tom. XIII, pag. 110.

2) Nonele erau la 5 ale fie-cărei luni, afară de Martie, Maie, Julie și Octombrie, când era la 7.

când era vorba să purcedă la cercetarea auspiciilor. Știm că există un edificiu destinat augurilor, fiind-că sub împăratul Adrian amenințând ruina, s'a restabilit. Dacă acest edificiu servea la întrunirea augurilor, trebuia firesce să conțină și archiva colegiului asupra conținutului și a importanței căreia avem ore-care știri.

Augurii erau un fel de experți pe a căror asistență o reclamau magistrații când îndeplineau un act pentru care Statul căuta să-și asigure favoarea dumnezeiască. Știința lor consistă în cunoșcerea unei vechi tradițiuni consemnată în scris și complectată prin decisiunile colegiului augural; existau precedente după norma cărora puteau să resolve toate greutățile cari ar fi putut să se ivescă. În afară de scriptele pe care le aveau toate colegiile ca lista membrilor (*fasti*); ca procese verbale a actelor profesionale (*acta*); Augurii conservaū încă diferite culegeri de documente speciale, la care se refereau în cursul exercițiului funcțiunii lor. Aceste culegeri erau *libri Au-*

CALLIOPE

gurales; *Commentarii augurales*, *libri reconditi*: despre care nu avem nici o cunoștință, după cum nici Cicerone însuși nu avea. *Commentarii* său memorile erau o culegere de *decreta* sau *responsa* (răspunsuri) ale colegiului augurilor, după cererea Senatului, în anume circumstanțe; mai cu deosebire când a fost vre-o neregularitate în luarea auspiciilor pentru vre-o alegere sau pentru ori-care act administrativ. Aceste *commentarii* au format un nou izvor al dreptului augural, în opozițiune cu *libri augurales* (cărțile augurilor) în care se cuprindeau instrucțiunile primitive cele mai vechi asupra aplicării tehnice a științei augurale.

Care erau principiile pe care se basa *știința augurală*, nu ne sunt cunoscute; sarcina de căpetenie însă a augurilor era, la început,

să observe semnele pe care le dedeau păsările și de a așeza *templum*-ul, unde le observa. Dacă era vorba să se ia auspiciile pentru vre-o afacere care trebuia să fie întreprinsă, chiar în aceeași zi, magistratul se scula pe la miezul nopții, ca să meargă împreună cu augurul la locul unde trebuia să se stabilească *templum*-ul. Augurul făcea mai întâi *descriptio regionum* (împărțirea ținuturilor) cu un baston recurbat la mâner care se numea *lituus*; se întorcea cu fața spre miadă-zi, trăgea de la miadă-noapte spre miadă-zi o linie care se numea *cardo*; apoi trăgea o altă linie, de la răsărit spre apus, numită *decumanus* și ast-fel se împărția partea vizibilă a cerului și locul în care se afla, în patru ținuturi; iar locul ce ocupa augurul era punctul de întretăere a celor două linii. Apoi ducând câte o paralelă la fie-care din aceste două linii, făcea un pătrat pe care-l numea *templum* și acest nume se aplica atât porțiunii de pământ limitate prin cele patru linii, cât și porțiunii din cer cuprinse între intersecțiunile planurilor duse prin acele linii, perpendi-

cular pe suprafața pământului, cu cerul. Acest *templum* era consfințit prin rostirea unei formule sacramentale și numai atunci merita numele de *locus effatus*. În mijlocul *templum*-ului se ridica *tabernaculum* care avea o formă pătrată, a cărui fațadă din față (*pars antica*) era întoarsă spre sud, partea posterioară, (*pars postica*) spre nord. În genere în timpul observațiunii, augurul sta cu fața spre sud; paserile sau semnele care vin de la răsărit, adică din stânga, erau *favorabile*, iar cele ce veneau de la apus, sau din dreapta, erau *nefavorabile*. La Greci era tocmai din contră, păsările din dreapta erau favorabile, iar cele din stânga, nu. Pozițiunea augurilor în timpul observațiunii nu era aceeași, trebuia să țină socoteală de scopul observațiunii, de cultul zeului căruia se cereau semne; de aceea sunt cazuri în care augurul nu stă cu fața spre sud.

După ce augurul s'a așezat la intrarea tabernacului, cu fața spre sud, pune zeilor întrebări care chestiunii, 'i roagă să-i trimeată, drept răspuns, oare-cari semne și așteaptă

până ce semnele cerute să se ivescă. Pentru că semnele să se facă, trebuie ca natura să fie liniștită cu desăvârșire, cerul senin, aerul ne turburat. Apoi magistratul începe să pună augurului această întrebare: *dicito, si silentium esse videbitur* (spune, dacă ți-se va părea că este liniște), augurul răspunde *silentium esse videtur* (socotesc că este liniște). Apoi vine o adoua întrebare: *dicito si addicunt* (spune dacă aprobă), și augurul răspundea: *aves addicunt* (pășerile aproba), sau, dacă semnele erau defavorabile, *alio die* (într'altă zi). La începutul ceremoniei augurul se servea de un felinar fără acoperiș. În timpul observațiunii, cel mai mic murmur, trosnătul vre-unui scaun, sgomotul făcut de vre-un șobolan, căderea vre-unui object, un sgomot neobicinuit, lovirea cu piciorul a vre-unui object, toate acestea sunt motive care împiedecă consultarea.

Observând paserile, augurii nu se mărgineau numai la examinarea sborului lor, dacă vin din dreapta sau din stânga; între păseri făceau distincțiune între *alites* care

dedeau semne prin modul lor de a sbura: *oscines*, prin strigătul lor; păsările consacrate unui zeu special și a căror aparițiune singură era o prevestire de fericire sau de nenorocire; înfine acelea care nu puteau să prevestească, de cât pentru anume persoane și în anume casuri. La cele *oscines* se lua în seamă accentul strigătului lor, la locul în care se audea, la pozițiunea lor față de observator; pentru *alites*, se lua în seamă înălțimea sborului lor, locul în care se opreau, modul cum sburau, mișcările lor, și regiunea cerului în care se afla. Semnele care se produceau în același timp se explica după reguli fixe; dacă erau identice, țineau seamă de data lor respectivă; dacă nu erau identice, de importanța lor. Păsările ce se observau la Roma erau în număr restrâns, în comparațiune cu acelea ce se observau aiurea.

Auspicia ex avibus formau la început principalul object al științei augurale, dar deja, pe timpul lui Cicerone, încetaseră de a mai fi în us. Cărțile augurilor tratau subiectul acesta, dar mai tratau încă și alte

feluri de auspicii, cum erau *auspicia pedestria*, *auspicia ex coelo* (fulgerile), *auguria ex tripudio* (pe care le trăgeau din mâncatul puilor).

Haruspices erau o altă ordine de predecători. Mult timp ei nu au fost considerați printre preoții români. Știința *haruspicină* era de origine etruscă, «indigenii¹⁾» numiră «*Tages* pe acela care pentru prima oară «învătă neamul etrusc, de a preduce viitorul».

Acest *Tages* este un zeu, fiul lui *Genius* și nepotul lui *Jupiter*. Ascundea sub trăsurile unui copil, înțelepciunea unui bătrân. *Tages* apărură într-o zi în orașul *Tarquini*, unui plugar anume *Tarchon*; *lucumonii*²⁾ celor două-spre-zece popoare a-le Etruriei se reuniră în jurul lui, ascultară cântecul lui, și învățară știința asupra cercetării victimelor, asupra observării fulgerilor, și asupra celor-l'alte ramuri ale divinațiunei; apoi *Tages* a dispărut.

La început *Haruspicii* erau străini, toți

1) Ovid. *Met.* cart. XV vers 558.

2) Căpeteniile etrusce.

Etruscii, și știința lor *ars etrusca*. Romanii nu aveau deplină încredere într'nsii când era vorba să esplice un miracol. De aceea Tarciniu superbul preferă să trimeată tocmai la Delfi să cêră explicarea coborîrii șarpelui de pe stâlpul de lemn, după cum am vădut. Cu timpul însă, pe la sfârșitul republicei, știința haruspicină pătrunse în viața domestică și chiar în afacerile Statului.

Cicerone¹⁾ împartă atribuțiunile haruspiciilor în trei: *extispicium* (cercetarea măruntaelor victimelor de la sacrificii), *fulgura* (fulgerile) și *ostenta* (miracolele).

Extispicium sau cercetarea măruntaelor se practică pretutindenți la cei vechi, în Eru-ria însă luase proporțiuni foarte mari și ajunsese renumită această practică. Etruscii împărțeau sacrificiile în două categorii: în *hostiae animales* când se oferea numai viața victimei ca simplă expiare, și *hostiae consultoriae* când victima era sacrificată spre a se cunoasce după măruntae voința deilor, prin mijlocul divinațiunii.

Fulgura. Observațiunea fulgerilor se făcea

1) Cic. de divinatione cart. II, 18, 42.

în Etruria după eele şai-spre-zece regiuni în care era împărţit templul ceresc : se cerceta de încotro vine fulgerul şi încotro tinde ; dacă cădea trăsnetul, locul lovit îşi avea şi el importanţa sa ; se distingeau un-spre-zece feluri de fulgere după culori, după regiuni, după direcţiune, după anotimp, după efecte. Trei dintr'însele se atribuiau lui Jupiter, opt, celor-l-alţi zei. Stabilind aceste categorii, se sileaŭ să ghicească însemnarea fulgerilor şi să le clasifice după efectul la care se aşteptaŭ.

Ostenta erau fenomenele extra-ordinare sau reputate ca extra-ordinare care se întâmplaŭ. În asemenea casuri Senatul ordonă mai întâi să se constate cazul prin pontifici, sau el însu-şi porcede la o anchetă, după cum este cazul minunilor săvârşite în anul 217 a. h. când consul a cerut sfatul senatului în această chestiune¹⁾ şi după ce s'a constatat, ordonă facerea de sacrificii expiatorii. În casurile când miracolele întâmplăte erau neexplicabile după mijloacele pe care le aveaŭ colegiile religioase romane,

1) T. Liv. ar. XXII. 1, 6 şi urm.

ARTEMIS (DIANA)

atunci alergaŭ la haruspicii etrusci: La întrebarea senatului, haruspicii raspundeau ce însemna miracolul, cari erau deii nemulțumiți, a căror nemulțumire se manifestă prin miracol, ce sacrificiŭ expiratoriŭ cer, cum să se facă acel sacrificiŭ, dar nu luaŭ parte la sacrificiŭ; preoții statului îl efectuaŭ.

REGINA NOPTII

«Cânt¹) pe Artemis cea eu săgețile de aur,
«vănătorul, pe respectabila fecioară, pe cea
«ce săgetează în cerbi, pe încântata de să-
«geți, pe sora lui Apollon dibaciul mănui-
«tor al sabiei de aur; cânt pe Artemis care
«prin munții umbroși și prin creșcetele bă-
«tute de vânt, desfătându-se cu vânatul în-
«tinde arcul său numai de aur și aruncă să-
«geți ucigașe; piscurile înalților munți se
«cutremură, resună înfricoșat umbrăsa pă-
«dure de urlatele fiarelor, se înfiorează pă-
«mântul și marea cea plină de pesci, când
«dânsa cu neînvinșă-i bravură, ori unde se

Hom Imn către Artemis.

«întoarce prăpădesce neamul fiarelor. Iar
«după-ce ochitoarea fiarelor cea încântată
«de săgeți s'a desfătat și și-a înveselit gân-
«dul, slăbind flexibilul arc, vine în marea
«casă a scumpului ei frate, ca să prindă fru-
«moasa horă a Muselor și a Grațiilor. Aci
«atîrnându-și încovoiatul arc și săgețile, îm-
«podobindu-și corpul cu plăcute podoabe,
«conduce horele: iar Musele dând drumul
«divinelor voci, sărbătoresc pe Leto cea cu
«călcăe frumoase, fiind-că a născut copiii cei
«mai distinși dintre nemuritori și la sfat și
«la fapte.»

Cum se vede din acest imn a părintelui
poesiei, Artemidei nu-i plac câmpiile, ci cres-
cetele munților înalți; în munți, însoțită de
grațioasele ei nimfe, rătăcea vênend cu să-
gețile-i aurite. În munți, departe de ochii
profani își conserva prea curată-i feciorie.
Ea este deita vênătoarei, este Phoibe sora
lui Phoibos Apollon, fiica Letoei și a ma-
relui Zeus, născută în insula Delos.

Locuitorii din Efes s'aũ silit să probeze
că Artemis s'ar fi născut în Efes, lângă lo-
calitatea de acolo numită Ortygia, unde se

găsea și un fenix, în tocmai ca și în insula Delos; alții ar pretinde că s'ar fi născut în Sicilia de oare-ce și acolo se află o localitate cu acela-și nume.

După cum radiosul Phoibos-Apollon se identifică cu soarele său mai bine, este reprezentarea astrului zilei, tot așa Artemis sora lui, din acela-și tată și aceea-și mamă, este deița care luminează cu argintiile-i rațe, întunericul nopții, este deița care reprezintă *ochiul nopții*, este *luna* cu dulcea-i lumină.

Copilă încă, Artemis s'a urcat în cerescile lăcașe ale tatălui ei și'a cerut de la densusl vecinică feciorie, arc și săgeți; iar ca posesiune pentru dânsa, toate pădurile și creștetile munților hrănitore de multe vânături pentru-ca într'insele să-și plimbe vânând înaripatu-i picior împreună cu nimifele însoțitorile ei. Și cu servitorele ei Amnisiadele.

Mai cu osebite deița iubea munții Taiget, Erimanthul și cretanu Dicteu, fiind-că pe acești munți erau vânături multe și mai ales mistreți și cerbi. Câte o dată coborîndu-se la malurile râurilor se scălda împreună cu sotele ei de-

parte de privirea ori-cărui bărbat. Apoi danța cu ele în locurile fără arbori și în înverzitele livezi și se înveselea și petrecea cu nimfele cu frumoase călcâe.

După ce Phoibe a obținut de la tată sevă cea ce ceruse, a venit la Amnis în Creta și lua de aci ca servitoare pe nimfele Amnisiade care o vor urma pururea și pretutindenea. Și aceste nimfe ca «însoțitoare» ale zeiței cu arcul de argint rămâneau vecinic fecioare întocmai ca și stăpâna și conducătoarea lor.

Kallimachos însă o presintă încă și mai pretențioasă față de prea respectatu-și tată, fiind-că — dice Kallimachos — nu s'a mulțumit cu darurile acordate, a mai cerut să i se acorde puterea de a presida la nașteri putere pe care deja i-o dăduseră ursitoarele, când s'a născut, cu promisiunea expresă de a nu se scobori pe pământ, de cât numai în casul când ajutorul ei ar fi invocat de vre-o femeie cuprinsă de durerile nașterii. Se vede că Zeus nu era tocmai dispus ca să-i acorde și această putere și de aceea a trebuit să mângâie repetat și rugătoare di-

vina lui barbă, pentru-că în sfârșit să-l înduplece.

Zeus dispus, cu surâsul pe buze, 'i dăruie tot ce a cerut, ba încă a mai adaogat și un măreț dar de treizeci de orașe, nenumărate insule care să fie proprietatea ei precum și protecțiunea drumurilor. Acest din urmă atribut am vădut că era revindecat și de fratele ei Apollon. Lucru foarte natural, de vreme ce acțiunea acestor două divinități care represintă cele două focare de lumină ale universului, este aceeași.

Când Artemis ajunsese în vârstă de trei ani, a fost condusă de mama ei Leto, la făurăria lui Hepaistos ca să-și poruncească arme de vânătoare. Hepaistos avea pe atunci atelierul în insula italică Lipari. Acolo Leto pușe micuța-i copilă pe genuchii ciclopului Bronte. Artemis jucându-se cu lățosol pēr de pe pieptul ciclopului 'i smulse o groasă șuviță și face să rămână partea aceea a pieptului vecinic golașe.

După ce s'a echipat bine pentru vânătoare, se urcă pe înaltul munte arcadian Parasiu unde prinse cu mâinile ei patru

cerbii cu coarnele de aur, lăsând pe al cincilea să fie prins mai târziu de Heracles. Acești cerbii deveniră însoțitorii deitei în cursele ei pe bolta de safir; ei 'i tîrau vecinicul car.

Din Arcadia, în frumósa-î trăsură trasă de sprinteni cerbii, Artemis a venit pe muntele Emul din Tracia și de acolo a trecut pe Olimpul din Misia asiatică unde trebuia să-și procure lumina trebuincioasă pentru excursiunile vânătoresci nocturne. Tăind deci un brad, îl aprinse la flacăra nemuritoare a trăsnetului lui Zeus și de aci înainte îl întrebuița ca pe o lampă spre a risipi nocturnele întunerice și spre a arunca pe întunecatul pămînt, dulcea și plăcuta lumină a lunei.

Motivul de căpetenie pentru care sora lui Apollon a fost prenumărată printre cele două spre-dece divinități cele mai înalte, este că și dânsa a luat parte la lupta cu gigantul, în care ucise cu argintiile-î săgeți pe înfricoșatul titan *Gratioc* care scotea abur focos pe gura și pe nas. În unire cu fratele său Apollon, ucise pe Tityos

după cum am văzut, pe giganții Aoloidi, pe Orione și pe copiii Niobei. A ucis și pe *Chione* copila lui Boreas și a *Oreithyiei* fiindcă s'a lăudat că este mai presus în frumusețe de cât dânsa, pe amanta fratelui său, *Coronida* — despre care am vorbit deja — fiindcă nu a conservat credința către înamoratul său frate.

Artemis este acea care a împiedecat în *Aulis* ¹⁾ flota elenică care pornea în contra Troiei. Tot dânsa trimise și mistrețul *calcdonean* după cum vom vedea mai la vale și șerpii, la patul lui *Admetos*. Dânsa ucise și pe *Callisto* și pe alții și ură de moarte pe marele *Xerou eracles*. A făcut nemuritoare pe *Philonoe* prea frumoasa copilă a lui *Tyndaros* și a *Ledei* și ca o severă protectoare a fecioriei, săgetă fără milă pe toate nimfele care după ce 'și au pătat feciorésca castitate, 'i au căzut în mâini.

În timpul războiului Trojan, Artemis s'a arătat bine-voitoare pentru Trojani; printr' aceasta 'și-a atras ura filelenicei *Hera*, care

1) Vezi războiul Trojan.

TERPSYCHARE

o smucește de braț
și rostește aceste insultătoare cuvinte:

«Cum stai tu¹⁾
«câtea îndrăsnéță
«contra mea? este
«greu să te măsoři
«în putere cu mine
«de și porți arc; de
«și Zeus te a făcut
«leu printre femeï și
«ți-a permis să u-
«ciđi pe ori-care do-
«resci. Firesce, este

«mai bine să omori în munți fiare și sălbatici
«cerbi, de cât să te măsoři cu divinități mai
«mari de cât tine. Ori, dacă vrei, încercă
«pericolul resboiului, pentru ca să știi bine
«cât de mai puternică sunt ca tine, de
«vreme ce îndrăsnesci să mi te măsoři.

«Đise; și cu stânga îi apucă ambele mâini
«de la încheetura lor cu brațele; iar cu mâna

1) Hom. II. raps. XXI vers 480.

«dreaptă, trase de pe umeri arcul și, întin-
«dându-și gura până la urechi, lovi, cu
«dânsul pe Artenus care se smucea când
«în coa, când în colo, și iuțile săgeți că-
«dea; apoi plângend. deita a fugit în toc-
«mai ca o prumbiță care sboară de frica
«uliului, în ascundătoare, într'o piatră scor-
«buroasă, căci nu-i era încă scris ca să se
«prăpădească, ast-fel deita versând lacrimi
«a fugit și-și lăsă acolo arcul.»

Săgețile se resturnară din tolba și se ri-
sipiră pe pământ; Leto le culese împreună
cu arcul, și i le aduse, când Artemis se
ridică în casele ceresci și plângend amar,
cădu la genuchii tatălui ei.

Copila lui Cadmos *Autonoë* născuse cu
Aristeu un prea frumos fiu, pe Actaion pe
care l'a încredințat spre creștere centauru-
lui Cheiron, care l'a învățat multe și felurite
lucruri. Mai presus de toate însă vioiul Ac-
taion iubea vânătoarea și traiul liber al vè-
nătorului. Pentru aceasta el hrănea cincî-
zeci de câini. Fiind-că locuia în Teba, eșă
foarte adesea în muntele Cithairon ca să
vâneze, iar după ce vâna, se repausa de

obiceiū lângă isvorul Gargaphia ședend pe o stâncă care a conservat foarte mult timp numele pasionatului vânător.

Dar Gargaphia era isvorul sânt al Artemidei și în cristalinele ei unde deița vânătoarei venea când și când să-și scalde oboșitul corp; desbracă, departe de priviri profane, feciorelnicile-î frumuseți, ajutată numai și numai nimfele cari o însoteau și cărora singure era dat ca să asiste la misterioasa scufundare a feciorei ceresci. Intr'o zi, din nenorocire, «pe când Diana¹⁾ se spăla în «apa obicinuită, iată nepotul lui Cadmus, «după ce a pus capăt vânătoarei, rătăcind «la întâmplare prin dumbrava necunoscută, «ajunse în sacra pădure,—așa 'l ducea des- «tinul.—Indată ce intră în peșterea rouată «de isvóre, nimfele desbrăcate pre cum «erau, vedend un bărbat, își loviră pieptu- «rile, umplură pădurea de neașteptate și- «pete și înconjurând pe Diana, o acoperiră «cu corpurile lor. Dar deița este mai înaltă «ca dânsule, abia îi ajung până la gât. Cum

1) Ovid. Met. cart III vers. 173.

«este culórea nuorilor risipiți sub bătaia só-
«relui din partea opusă, saũ a purpuriei a-
«urore, acésta a fost culórea pe fața Di-
«anei când fu vedută fără haină. De și dânsa
«a fost ocrotită prin mulțimea sóțelor sale,
«totu-și se opri cu cósta spre tîner și își
«întórce fața îndărăt: cum ar mai fi dorit
«să aibe săgețile gata! luă, cea ce avea la
«îndemână; luă apă cu care stropi fața băr-
«bătéscă; și stropind pletele lui Actaion cu
«unde rěsbunătóre, adaogă aceste cuvinte pre-
«vestitóre ale viitórei nenorociri:

— «Acum poți să povestesci, dacã ai
«mai putea să povestesci, că m'ai vedut cu
«haina lepădată.

«Și n'a mai rostit alte cuvinte ameniță-
«tóre; îi pune pe capul stropit córne de
«sprinten cerb; îi dă și un gât lung, îi as-
«cute și vârful urechilor, și picióarele și bra-
«țele și mâinile i le transformă în picióre
«lungi, și-i acoperă corpul cu o blană pes-
«trită; i a mai dat și frica. Fuge Autonoitul
«erou, și în fuga-i se miră că este așea de
«iute. Când însă își vedu în apă chipul și
«cornele, Vai mie! era să dică, dar nici o

«voce nu-î îndeplini voința ; gemu, acesta
«îi era vocea ; lacrămile nu mai curseră
«pe fața lui ; numai mîntea din trecut mai
«rămase. Ce se facă ? Să se reîntorcă acasă
«la palatele regale, sau să se ascundă în
«păduri ? rușinea îl împiedecă de la una, frica
de la cea-l'altă. Pe cînd sta în îndoială,
«câini îl vędură : Mai întăi Malampus și
«și inteligentul Ichnobates dederă alarma
«prin lătrat ; Ichnobates era Cretan, Me-
«lampus, de neam spartan. Apoi năvălesc
«cei-l'alți mai iute ca repede a bôre și Pam-
«phagus, și Dorceus și Oribasus, toți arca-
«dieni și Nebrophonus cel viguros și ne-
«îmblînditul Theron cu Laelape și Pterelas
«cel iute și Agre cu miros fin și ferocele
«Hylacus de curând lovit de un mistreț și,
«Nape zămislita dintr'un lup, și Poemenis
«care urmărise turmele, și Harpyia însoțită
«de doi căței și Ladon sicyoniamul cu cós-
«tele lovite și Dromas și Canace și Sticte
«și Tigris și Alce și Leucon cu părul alb
«ca zăpada și Asbolus cu părul negru și
«Lacon cel fôrte puternic și Aello neîntre-
«cută în fugă, și Thous și sprintena Ly-

«cisce cu fratele ei Cyprius, și Harpalos cu
«fruntea neagră și cu mijlocul alb și Mela-
«neus și Lachne cu corpul sbârlit și La-
«bros și Agriodus născuți din Dicteu și
«Laconis și Hylactor cu vocea ascuțită și
«alți pe care a-i înșira este de giaba; A-
«céstă mulțime 'l urmăză de pofta pradei
«prin râpe și stânci, printră bolovani lipsiți
«de poteci, prin locuri neumblate, pe unde
«nu-i nici un drum. Actaion fuge prin lo-
«curile adese ori bătute, vai! el însu-și fuge
«de sclaviți săi; voia să strige:

— «Eū sunt Actaion, cunósceți pe stă-
«pânul vostru.

«Cuviutele lipsesc intențiunei; eterul ră-
«sună de lătrături. Melanchaete cea d'întâi
«il rănesce în spate, după Theridamas; O-
«resitrophus îi înfige colții în ciosvârta
«din față. Cea-l'altă mulțime eșise mai târziu
«dar fiind-că uniți dintre câini țineau în loc
«pe stăpânul lor și drumul prin cotiturile
«munților este scurt, se strânge și droia și
«îi atacă corpul cu dinții. Deja numai ex-
«sistă loc nerănit; acela geme și dă un
«sunset care, de și nu este de om totu-și,

«nu ar putea să-l dea un cerb, și umple
«cunoscutele piscuri cu triste tânguiri. Dar
«soții neștiutori de cele petrecute ațîta cu
«obicinuitele îndemnuri sprintena mulțime
«și din ochi caută pe Actaion și pe între-
«cute chiamă pe Actaion ca și cum ar fi
«lipsit — la auzul numelui își ridică capul —
«și se plîng că lipsesce și că i-e silă să se
«desfete privind prada ce-i ese înainte. Ar fi
«vrut să lipsescă, dar e de față: ar fi vrut
«să privească, nu însă să și simtă fieroșele
«isprăvi ale câinilor săi. 'L înconjoră de
«pretutindenii și cu boturile înfipte în corp,
«sfășie pe stăpânul lor sub falșa imagine
«de cerb.»

Așa s'a răsbunat Artemis pe nenorocitul Actaion pentru o vină a cărei autor era numai întemplarea.

Mai există și alte variante a acestei curioase povești: Așa, spun că nu Artemis a prăpădit pe voinicul vânător, ci Zeus însuși, fiind-că căuta să ia în căsătorie pe adorata lui Zeus, *Semele*. Altă variantă explică cumplita pedepsă dată lui Actaion de Artemis, prin intențiunea ce acesta din urmă

avea, să fure din templul deitei darurile vânătorilor, ca să le utilizeze la ceremonia nunții lui. Altă variantă în fine că ar fi fost pedepsit de Artemis fiind-că s'ar fi lăudat că este mai dibaciú și mai încercat vânător ca dânsa.

Câinii lui Actaion mai în urmă cutreerau munții, căutându-l, cu urlete plângătoare; în fine aú ajuns la peșterea lui Cheiron care-l crescuse. Acesta presimțind cele întimplate, le arată o statuie a stăpânului lor și numai cu chipul acesta credincioșele animale amăgite, își potoliră jalnicele lor plângeri.

Unii aú explicat mitul acesta admițând existența reală a unui óre-care, a nume Actaion, pe care l'aú mâncat proprii lui câini loviți de turbare, fără să-l fi transformat cine-va în cerb. Alții, póte cu mai multă dreptate, cred că povestea întrégă este o alegorie relativă la vânătorii care sunt expuși la căldură omorítóre, și că *câinii* sunt reprezentarea simplă a căldurilor *caniculare*, excesive.

Artemis a mai săgetat și pe Adomis amantul Aphroditei și a Persephonei. Iar

DIANA LUI EPHSUS

faimoșii ei câini de vânătoare, îi au fost dăruii de Pan zeul păstorilor ; șase cu toți, cari erau așa de bravi, în cât trânteau și lei, și șapte câini de vânătoare laconiani așa de iuți, în cât era cu neputință, în vijelioasa lor cursă, să-i întrécă fie și cele mai iuți dintre fiare.

Alpheios cel mai mare dintre râurile Peloponesului, fiul Oceanului și al Tethydei iubi frumesețea virginală a Artemidei. Dar prea cinstită regină a cerurilor trebuia să-și conserve pururea fecioriă nevătămată, de acea în zadar nenorocitul Alpheios o urmărea neîntrerupt. Înțelegând deita vânătoarei stăruitorea intențiune a râului, când s'a dus la sărbătorea Letrinilor s'a mânjit fața sa precum și a soțelor ei cu noroi, și așa n'a fost recunoscută întrecerea ei. Alte mituri spun că Alpheios ar fi gonit-o în Ortygia unde avea un templu, și chiar în Sicilia. Povestea acésta se confundă cu frumoșa poveste a lui Alpheios și al nimfei Arethusa, care s'a transformat într'un isvor cristalin pe insulița Oilygia situată în interiorul portului Syracusei.

Artemis după cum se învederéză din

multe, se pare că se considera ca o divinitate a țărinelor și a deșerturilor adică a naturii vergine, de aceea se consideră de către Arcadieni ca o deită națională, pentru motivul că Arcadia, fiind regiune de o sălbăticie extraordinară, munții ei fiind cu totul impracticabili, era firesce, cea mai virgină regiune a Eladei. Aci se povestesc, că ar fi născut din Zeus, sub numele de Callisto, pe Arcas, pe strămoșul Arcadienilor; de și după cum am văzut, spre a se conserva neatinsă virginitatea ei, antiquitatea a creat mitul, că nu Artemis, ci una dintre însoțitorile ei, Callisto, a fost în relațiuni de dragoste cu tatăl țărilor și al oamenilor.

Arcadienii superstițioși se îngrozeau de frica divinei lor *Stăpâne*, când străbăteau sălbăticiilor lor munți. Vânătorul eșind la vânat este sigur că are isbândă, dacă invocă pe *Agrotera* altă denumire a Artemidei și dacă nu încetază de a face voința ei. Artemis mai este numită și *Hymneia* fiind-că pe înverzitele maluri ale râurilor și ale lacurilor

cântă împreună cu însoțitorile ei un cânt dumnezeesc.

Artemis este indentificată și cu *Hecate* fiica lui Perseus și a Asteriei adevărată a nopții înstelate. Sub acest nume Artemis are o sumă de atribute căci: «Zeus¹⁾ fiul lui Cronos «a onorat-o mai mult de cât pe toți, îi «dede daruri strălucite; să aibă putere și «pe pământ și în marea neproductivă. Are «parte de onoare și sub înstelatul cer, fiind «cu deosebire onorată la nemuritorii zei. «Căci acum, când vre-unul dintre ómenii «de pe pământ face frumoase sacrificii ex- «piatorii după rânduială, invocă pe Hecate; «și pe acela, ale cărei rugăciuni deita le «primesce bucuros, lesne îl urmăzează o mare «onore; îi mai acordă și avuții, fiind că «are acéstă putere. Toți câți saú născut din «Gaia și Uranos au avut, prin sorți, dem- «nități; ea are lotul tuturor,²⁾ și fiul lui

1) Hes. Theog. Vers. 412.

2) Spre a se înțelege textul acesta, trebuie să ne amintim că înainte de Zeus fie-care divinitate avea putere și în cer și pe pământ și în infern; cu aceste atribute a rămas numai Hecate fiica unică a lui Uranos care mai rămânea printre ei și după împărțirea făcută de Zeus.

«Cronos nu-î a răpit nimic prin violență,
«nici nu ia știrbit nimic din demnitățile ce
«î sa dat între Tîtani, ȃei de mai înainte,
«ci le ține așa cum î s'au dat, de la împăr-
«țirea d'întăiū. Nici că este mai puțin o-
«onorată rēmânend unica odraslă a lui U-
«ranos, ci încă î s'a mai acordat mai multe,
«fiind că Zeus o respectă. Ea este aprōpe
«și ajută bucuros pe cine voesce: în adu-
«narea popōrelor se distinge acela pe care
«dansa voesce; când însă bărbații se înar-
«meză pentru rēsboiul prăpăditor, ȃeița a-
«sistă ca să acorde cu bună voință victoria
«și să dea mărire celor ce densa voesce;
«șade și pe lângă respectabilii regi în timpul
«când judecă; distinsa ȃeița e de față și a-
«jută pe bărbați când se iaū la întrecere în
«luptă; Iar cel ce a învins prin virtute și
«bravură lesne obține premiul și vesel aruncă
«mărire și asupra părinților; buna ȃeița
«asistă și pe călăreții pe care vrea și pe
«aceia cariî străbat Marea cea greū de stră-
bătut, când se rōgă Hecatei și prea sgo-
«motosului Poseidon. Faimōsa ȃeița cu in-
«lesnire scōte în cale pradă multă și o

«scapă după ce s'a arătat dacă, în cugetul
«ei voesce. Buna deită, dacă voesce, și în
«staule dimpreună cu deul Hermes are puterea
«să înmulțescă cirețile de boi și turmele de
«oî purtătoare de lână, dacă, voesce: din
«puține, face belșug; din multe, puține.
«Ast-fel unica copilă este onorată printre
«deii nemuritori prin tot felul de daruri.
«Fiul lui Cronos o făcu crescătorea tinerilor,
«care cu dânsa aū vëdut cu ochii lumina
«Aurorei, care vede multe».

Bachylides o numesce: «fica Noptei cea
«cu sânul mare purtătoare de torțe.»

Hecate însă-și era considerată ca o divi-
nitate luminoasă și deci *unica* fiică a nopții
care domnesce peste întinderile eteriene sin-
gură, când strălucirea zilei se stinge și se
nimicesce prin întinderea, încetul cu încetul
a mantiei nopții. De alt-fel numele de *He-
cate* este femeninul lui *Hecatos* care înse-
mnează *săgetătorul de departe*, calificativ
fôrte vechiū dat lui Apollon, cu care este
în strânsă relațiune sub raportul atributelor
și *phoibe*-Artemis și *phoibe*-Hecate.

Identitatea acestor două divinități se în-

vederéză și din cultul lor. Cel mai de căpetenie animal consacrat Hecatei era câinele fiind-că latră uitându-se la lună. Iar când luna învechită dispare ca să începă încolțirea lunei noi, punéu pe altarele și sub statuetele ambelor divinități mâncări, spre usul lunei care își îndeplinea misterioasă-i fasă. Fórte caracteristic este chipul particular sub care representaū pe Hecate, *întreita divinitate*,¹⁾ prin care se simbolisau cele trei faze ale discului lunar.

Puțin câte puțin acéstă a doua reprezentare, a luat un caracter de jale, fiind-că se identifică cu țeița tristeții, adorară sub numele de *Bendis* în adîncile și umbrósele peșteri ale Traciei. Póte fiind-că superstițiunea omenéscă a vėđut-o palidă, saū că împrăstie misterios rađe-le-i tremurátore de asupra mormintelor și a locurilor sălbatice; saū că a vėđut luminate prin razele ei misteriose, respântii conducend pașii călătorului rătăcit plin de frică. Steaoa noptii a luat în divinisarea sa, acela-și mister care se pare

1] Sculptorul Alcamanos a conceput o statueta a Hecatei cu trei chipuri. — *Intreita Hecate*.

că înconjoră magica lumină a lunii când scaldă, nu palate. ci pustii; când luminează, nu drumuri pline de lume, nici amfiteatre ti-xite; ci piscuri sëlbatice, păduri întunecóse, țermuri stâncóse, mlăștini miasmatiche.

După đeificarea naturei, diferitele întipăriri ce omul primitiv a avut de la dânsa, aũ devenit atributele đeilor lui. El a vedut tóte sub un aspect fantastic, amenințator adesea și teribil, cele mai nevinovate și naturale lucruri sub lumina piezișă și palidă a lunii, mai ales când suptirea mantie a nuorilor acoperea discul unicei regine a întunerecului. Ast-fel misterioasa Hecate a ajuns cu timpul đeița vedeniilor, a fantomelor a învocrilor infernale a amenințátórelor aparițiunii!....

«Extremitățile se ating» a đis antichitatea. Acéstă đicétóre este ređemată pe complexul tuturor întipăririlor omenirii; strălucita regină a cerurilor bine-făcétóre sub fórte multe raporturi, în fantasia eelor vechi, se légă și se identifică cu Persephone divinitatea infernală; sub dulcea și mângâetó-

C L I O

cu trei forme prin cele trei domnii pe care le avea în cer, pe pământ și în iad.

În Creta iară-și ia încă un alt aspect. Trăia acolo o copilă de o frumusețe rară a cărei plăcere singură era vânătoarea, ea se numea *Britomartis* adică fecióra dulce, pe care vedând-o vânând regele cretan Minos, s'a înamorat de extraordinara ei frumusețe, și o urmărea neconținut sub boldul înflăcăratului lui amor care îi învăpăiase, trăsător, pieptul. Copila fuge de dânsul; în gróza ei,

rea lumină a ochiului nopții, vrăjitoarele și profetesele săvârșau șarlatanescile lor fermece. Câte o dată o cobora și din cer, după credința celor vechi.

Hecate așa dar are un întreit imperiū : este divinitate cerescă, pământescă și infernală; de acea *Orphicii* explică numirea *Hecată*

se aruncă din înălțimea stâncilor care mărginesc țărmul, în Mare și era să găsească morțe sigură în valurile Mediteranei dacă din întâmplare nu cădea în plasa unui pescar care s'a întâmplat să pescuiască în acel loc. Acestă împrejurare ia dat Supranumele de *Dictynna*¹⁾.

Artemis, a vădută-o și a luat-o sub protecțiunea ei; de atunci deificată, casta feciōră cutreeră noptea întinderile ceresci și, prin scânteetorul ei ochiū, conduce pe ră-tăcitul marinar ca să afle umedul drum.

Acēsta este feciōra Luna, casta Brito-martis, Artemis a marinarilor; căci și dānsa la urma urmelor cade în sgomotoșele valuri și în ele păstrează castă și nepătată feciōria, fugind de urmărirea sōrelui departe luminător.

În imaginațiunea popōrelor care locuiesc în Tauris, feciōra ia iarăși un aspect neîndurat și barbar. Aci deița este cumplită, căci își face victime pe toți câți se avēntă pe cōștele peninsulei; abea Oreste și cu Iphigeneia

1) *Dictyon* înseamnă plasa.

aū putut, cu multă greutate, să scape din ghiarele-ī omucide. După ce aū răpit statua însetată de sânge a deitei, o transportară în Brauron din Atica, unde Artemis cea cu carul tras de tauri se mulțumesc cu flagelarea victimelor altarelor ei, până la sânge. Divinitatea Taurienilor călătorește cu înaripatu-ī picior pe bolta cerescă purtând în mână *torța* iar pe fruntea ei *semi-luna*. Iar córnela taurilor simboliséză la dânșii aspectul celor d'intăi fase al ochiului nopții.

Ținutul însă în care Artemis a avut cultul cel mai mare, a fost Efesul din Asia Mică, unde se află și un templu măreț al divinităței lunare care totu-și trebuie să se deosebescă de Artemis cum își o imaginară Grecii din Ellada, fiind-că și origina divinităței efesiene și cultul ei, este de proveniența exclusiv asiatică. Carienii și Lelegii strămutându-se în Asia, o adoraū mult mai înainte Ionienilor și nu ca pe o fecióră castă și nepătată, ci ca doică și mamă, ca pe o adevărată deitate a fecundității, presi-dând asupra orī-cărei desvoltări, fie în domeniul animal, fie în cel vegetal.

Dacă în Grecia unde cultul Artemidei a fost adus de Xenophon mai ales, cel ce i-a ridicat și un templu în Scyllunte asemenea celui din Efes, dacă în Grecia era reprezentată ca o feciură răpitoare, sveltă, cu fruntea serioasă, cu tolba în costă și cu arcul în mână, divinitatea asiatică a lumii era reprezentată ca o femeie, purtând cingători pe întregu-și corp, peste care se desemnau capete de felurite animale, iar pe pieptul ei nenumărate țighe care simbolisau atributul de mult prăsitore și hrănitore a divinității ei.

Glossologia comparată învederază cu toate acestea, că divinitatea efesiană nu este neasemenea cu divinitatea greacă. Amândouă se considerau *Amazone*; cuvânt care se derivă din *mazos* țigă și deci înseamnă pe cea ce are multe țighe. Apoi Artemis are și multe raporturi cu nămul eroic al Amazoanelor iubitoare de lupte: și chiar luptele acestor eroine în contra lui Heracles, Theseus, Achilleus, Bellerophontes carii, după cum vom vedea sunt eroi, solari, reprezintă lupta nuorilor fertilisatori în contra rașelor solare; de ore-ce Amazonele sunt însoțito-

rele naturale a divinității resboinice și vânătoresci a lunii, și din țigetele nuorilor se varsă apa fecundantă pe pământ. Tot același aspect vedem că are regina nopții în orașul Perga din Pamfilia unde cultul ei, era un echoū a deitei persane *Anaitis*. Dar Artemis pergeana și persana este mai cu sémă deita cerului și prin urmare a fecundantelor ape din nuori.

Incheiând capitolul asupra Artemidei, vom adaoga că dânsa era considerată și ca protectórea agriculturii și a creșterii vitelor. Este încă până astă-dă credința în popor, credința fôrte comună, că influința lunii este fôrte mare pentru isbândire în creșterea vitelor, precum și în agricultură; țáranul în simplitatea lui se socotea fericit dacă Artemis i arunca asupra ogórelor câte o rađă bine-voitoare. Atunci spicele legaū, era belșug în țarina lui, iar turmele i se înmulțéu surprindător. Nenorocire însă aceluia asupra căruia s'ar fi mániat deita vânătoarei! îngrozitoare catastrofă distruge țarinele, ucide turmele, i dărâmă casele: ciurma și fómetea amenință pe dușmanul ei. Căci

mare este voința neînduplecată a Artemidei, precum este neînvinsă puterea a eroicei feciore pe care Zeus a orînduit-o printre divinitățile cele mai mari.

Inspirata dată a lui Scopas și a lui Praxiteles a executat chipul ei desăvârșit.

ȚEUL FOCULUI

«Hera¹⁾ a născut pe faimosul Hephaistos, «înzestratul cu talente mai mult de cât ori-
«care dintre nemuritori, fără participarea
«soțului ei, pe care s'a supărat și cu care
«s'a certat.» După autorul Theogonii deci, născerea lui Hephaistos este supranaturală; este copilul furiei nebune a reginei cerurilor, adecă a unuia dintre elementele cari constituiesc universul.

Numele de Hephaistos este la început o simplă reprezentare a focului; Vorbind despre impetuositatea lui Hector, Homeros se exprimă: «..... asemenea²⁾ flacării nestinse

1) Hesiod. Theog. vers 927.

2) Hom. Il: XVII vers 88.

«a lui Hephaistos». «..... Multe¹⁾ oi grase «și mulți negri boi cu picîore flexibile tă-
«iaă și mulți porci înfloritori prin grăsimea
«lor se întindea ca să li să pârlescă țepile
«prin focul lui Hephaistos» puțin câte pu-
țin din această simplă reprezentare s'a des-
facut personalitatea distinctă a lui Hephais-
tos, ca deū.

Mitologia comparată ne arată pe de altă parte că Hephaistos este acela-și în multe privințe cu deul vedic al focului, *Agni* sub atributu-i obicinuit de *Ghriavishtha*.

Ca un deū cu o naștere supra-naturală, fără tată, și reprezentând un fenomen al naturei adese ori vătămător, Haphaistos trebuia neapărat să prezinte vre o particularitate care să pôtă să-l deosebescă de ceil-alți deī buni, cari represintă puterile bine-făcătore ale naturei; de acea îl representaū ca *schiop*. Iar mersul lui, spun că provoca risul în Olimp. Acesta se explică prin imagina ce înfățișadă fulgerul (Hephaistos) cu membrele neegale, repeđit din nuori și ur-

1) Hom. II. IX vers 462.

mat de aproape de sgomotosul tunet, (rîsul). Tot așa se povestesc ca și simbolul deșu al furtunilor *Lietii* că rîde sgomotos, (tună) și rîsul lui se aude de la distanță de patru-deci de verste distanță. De asemenea în multe părți poveștile populare asemăna idea tunetului, cu divinele rîsuri.

În Homeros, Hephaistos este prezentat adesea ca fiul adevărat și întâi născut al Herei și a lui Zeus¹).

Se consideră ca schiop din nascere, fiind-că și focul are de la început flăcările neegale și cu totul slabe, și fiind-că flăcările fulgerului sunt strâmbe și frânte. Hephaistos pentru-că rușina pe mumă sa, fie prin diformitatea lui, fie ca să nu fie rău vedută de deșu, că l'a născut pe când era încă feciōră, l'a aruncat din cer pe pămînt. Nefericitul deșu al focului cădu în mare, în elementul adecă adecă dușman puterei lui. Aci l'aū primit cu brațele deschise divinitățile marine Thetis și Eurynome fiica lui Oceianos și l' educară cu tōtă îngrijirea, în peș-

1) Veđi pag. 52 rënd. 16.

terile nimfelor marine. Aci, în locuințele stâncóse ale nimfelor, petrecu nouă ani învățând arta făurării, în care s'a distins așa de mult.

Eată cum povesteste Hephaistos singur petrecerea lui în fundal océnului: «Firesce, «eu¹⁾ trebuie negreșit în mine să onorez și «să respect pe deița care m'a scăpat când, «cădënd din înălțime, durerea mă cuprinse, «din pricina mamei mele cea cu ochi de «câine care a voit să mă ascundă fiind-că «eram schiop. Atunci aş fi fost sdrobit de «durere, dacă Eurynome și Thetis nu mă «primea la sînul lor, Eurynome fiica lui «Oceianos curgătorul. La dânsese timp de «nouă ani fabricam multe obiecte de artă, «și broși și brățări circulare, și flori și salbe «în concava peștere; iar în jurul meu va- «lul imens al océnului spumegând murmura. «Și nimeni altul, nici dintre deși, nici dintre «ómenii muritorii nu știa, ci numai Thetis «și Eurynome erau pe lângă mine, ele cari «m'aú scăpat:»

1) Hom. Il. XVIII. 394.

Cine nu recunoște în această povestire a lui Hephaistos însu-și, despre prima lui copilărie, petrecută în interiorul mării, alegoria privitoare la întipărirea ce face primilor muritori, neexplicabile pentru dânșii erupțiuni a insulelor vulcanice, de care Marea Egee este plină? Mai ales insulele Lemnos și Thera erau teatrul misterioșelor erupțiuni vulcanice, ~~care natural că îngrozéu pe locuitori ne existând încă bine făcătorea lumină a științei, care să explice acele erupțiuni.~~ *(Cum poate spune o asemenea prostie)*

Extraordinara desăvășire și marea utilitate a artei făurăriei lui Hephaistos a provocat de timpuriu interesul Olimpienilor. Era natural deci, ca Zeus să nu-l lase mult timp pe pământ unde căduse. Indată ce a luat guvernul universului, înălțându-se pe tronul zdrobitului Cronos, a chemat în cer și pe deul făurar, ca să împodobéscă cerul prin minunatele produse ale divinei lui arte. A fost orînduit pe lângă acésta, și pentru acésta, printre cei doi-spre-dece, cei mai înalți deî ai caselor olimpice. Ast-fel își aședă deul focului faimosul atelier în Olimp,

unde lucra neîncetat. Mai întâi a construit supra închipuitele palate al lui Zeus, apoi locuințele comune ale ȃeilor celor-l-alți, carul sórelui, trăsnetele lui Zeus și multe altele.

Uneltele de care se servea erau și ele minunate: Fólele, cu care așita focul în căminul atelierului, se mișca singur, când ȃeul voia, fără cel mai mic sgomot, ca să nu turbure, orî cât de puțin, senina fericire a Olimpienilor. Nicovala îi era năprasnică, cădënd o dată din cer, a venit prin aer nouă ȃile și nouă nopți până să ajungă pe pământ; altele nouă ȃile și nouă nopți, ca să se cufunde în negrul Tartar. Din întâmplarea acesta s'a socotit mai târđiú distanța de la Cer până în Iad. Pe calfe și ajutoarele sale i a fabricat el însu-și și erau feciore numai de aur, întrú tóte asemenea unor feciore vii, și înzestrate cu mare pricepere, vioiciune și graiú; prin urmare Hephaistos nu este numai executor și artist în divina-i artă, ci este creator de ființe vii și dotate cu proprietățile adevăratelor opere ale unui prea puternic ȃeú. El a con-

struit taurii de aramă ai lui Aietes¹⁾ cari vărsaū flăcări pe nas; Opera lui erau și câinii de aur ai lui Acinos. Cât privesce feciôrele de aur care slujaū pe faimosul făurar, explicațiunea probabilă ce s'a dat despre dânsule, este, că erau o reprezentare alegorică a nuorilor cari rătăcesc în regiunile eteriene, și care, aurite prin lumina focarului ceresc, iaū, de obicei, figuri și forme de animale și de fantastice ființe. Afară de acéstă ocupațiune prin care Hephaistos servea nevoile divine și pe cele omenesci, Zeus l'a orânduit și paharnic la óspețele prea fericiților Olimpieni, până când s'a născut Hebe, când a fost înlocuit printr'însa.

Când Zeus, ea să pedepsescă pe Hera pentru rësvrătirea ei, a spînzurat-o de cer, Hephaistos fiul ei a avut milă de dânsa și a încercat să o scape de înfricoșata pedepsă. Tatăl său pentru acésta s'a mâniat și apucându-l de picior, l'a aruncat, din casele divine, pe pâmânt. Nenorocitul făurar era dus prin aer o di întregă și abia

1) Regele Cholchidei care a trăit în timpul expedițiunii arzonanților.

la apusul sórelui cădu aprópe mort în insula Lemnos¹⁾. Din acéstă păţanie, câţi-va cred că ȕeul a ramas schiop.

Aci l'aú primit cu multă cinste şi deosebită ospitalitate indigenii, numiţi Sintieni şi l'aú îngrijit şi l'aú încălđit aprindénd un rug. De atunci acest foc a rėmas nestins. Aci aşedéndu-şi ȕeul un atelier lucra metale şi făcea din ele obiecte minunate. Spre onórea lui, Sintienii i aú consacrat tótă insula, iar oraşul lor, a fost numit Hephaistias.

Copilul născut din Zeus şi din Hera, adecă din eter, reprezentat prin Zeus şi din aerul atmosferic, represintat prin Hera, fiindcă de aci a căđut focul pentru prima óră pe pământ, se povesteste—după cum am vedúť—că a căđut în Lemnos, fiindcă în acéstă insulă mai ales, fiind singurà în mijlocul nordului Mărei Egee, cădeaú des trăsnete şi aprindeaú foc; cea ce se întimpla şi în insulele Thera şi Sicilia. Acest foc aprins pe pământ s'a socotit de către cei vechi că a fost transportat pe pământ din cer, prin căderea lui Hephaistos.

1) Hon. II. I. veđi mith. pag. 52. rândul 2.

Se pare că după descoperirea, sau după erupțiunea vulcanică din Lemnos, s'a aflat că și în țările italice există asemenea vulcani, fiind-că se spune că Hephaistos mai târziu își a transportat în Sicilia atelierele sale și le a stabilit pe vârful muntelui Etna: sau poate că tocmai în acest timp craterele vulcanilor din Marea Egee au încetat de a mai arunca fum, flăcări și lavă. Acésta poveste corespunde cu stabilirea primelor colonii grecesci în Sicilia; cu epoca adecă în care pentru prima óră vechii greci au cunoscut existența vulcanului ardând Etna. Aci în Sicilia deul întrebuinta ca ajutóre și servitori pe Ciclopi, ființe monstruóse și gróznice, cari s'aú născut din fulger și din tunet. Acești ciclopi represintă prin numirile lor, după cum am vedut, fenomenile ceresci transformate în divinități, în tocmai cum și focul, a devenit deú.

Hephaistos ședea în picioré de asupra spintecatului vârful al muntelui păđind pe înfricoșatul Typhoeus care avea năprasnicul corp turtit sub greutatea masei muntelui, iar monstruosu-i cap se ridica de asúpra

craterului. Pe capul monstrului erau aşezate nicovalele lui Hephaistos pe care se lucra fierul roşu ca focul a divinului atelier. Aceste tradiţiuni nu s'aŭ născut de o dată cu stabilirea coloniilor grecesci în Sicilia, ce li s'aŭ transmis şi lor de către indigeni, fiind-că erau cu mult mai vechi şi ast-fel de tradiţiuni se găseşc şi în mitologia germanică.

În faţa Siciliei, şi deci a muntelui Etna, la sudul Mării Tirenene, se înalţă insulele Lipari, în care se află faimosul vulcan *Stromboli*, care face cu vulcanul Etna gemenile cratere ale Italiei sudice. Ca consecinţă, şi fiinţa vulcanului de aci trebuia să aibe legătură cu atelierile de pe muntele Etna. De aci s'a născut povestea că ȕeul trecend din Sicilia în insulele Lipari îşi stabili atelierile pe una dintr'însele, numită *Sânta*, unde munca lui Hephaistos a devenit aşa de sîrguitoare şi necontenită, în cât Echoul Etnei respundea ca un tunet misterios şi puternic la loviturile de baros ce se făceau în atelierile lipariene, şi se auĕeau foarte lămurit distanţă de peste o sută de chilometri.

În toate poveștile acestea despre atelierele de pe pământ a divinului făurar, îl vedem reprezentat că având ca ajutoare giganți, divinități și alte ființe supra naturale, fiind-că, ca atari trebuiesc caracterizați «bărbați Sintieni» din insula Lemnos; de și cei vechi, confundând adesea poveștile cu întâmplările reale, i consideraū ca un popor barbar. Acolo a avut ca ajutor și ca profesor pe *Cedalion*, iar copii, pe faimoșii *Cabeiri* cari se consideraū ca spirite supra naturale reprezentând focul de pe pământ și lucrările metalurgice. Aci mai ales se întâlnește pentru prima oară la greci, propriu zisă ca să dicem așa *adoratiune a focului* născută, neîndoios, din gróza pe care puterea misterioasă și amenințătoare a focului o inspira primilor ómeni. La coloniile Siciliene găsim și obiceiul curios de a se stinge focul în toate părțile insulei într'o ȃi anumită și să stea nouă ȃile fără foc, după scurgerea cărorora îl aprindea din nou de la noul foc pe care-l aducea aci sânta corabie *Delia*¹⁾, spre

1) Corabia pe care o trimetėu la Delos cu daruri pentru ȃeul Apollon. În tot timpul cât corabia încă nu se întor-se, nu era permisă nici o execuție capitală.

ARTEMIS

a se purifica teribilul element pătat prin
dîlnica întrebuintare ce o făceaŭ ómenii cu
dânsul. Asemenea ceremonii spre reînnoi-
rea focului, pentru motive religioase, găsim
încă și în tradițiunile mitologice germane ;
ultimile rămășițe ale unor asemenea datine,
sunt, foarte probabil, și ideile credute încă
și astă-đi în biserica noastră, despre sfințe-
nia focului în anume circumstanțe.

Dintre operele cele mai artistice a lui
Hephaistos, era mărețul tron de aur pe
care l'a trimis mamei sale Hera. Viclé-
nul șteu a conceput acest tron spre resbu-
nare contra mamei sale care l'aruncase din
Olimp, și în același timp spre a-și netezi
calea întórcerei în locașele ceresci de unde
se părea că a fost exilat pentru tot-d'auna.

Acest cap de operă avea lanțuri nevê-
đute așa de artistic orînduite în jurul scau-
nului, în cât regina cerurilor abia s'a așe-
đat pe dânsul și a fost legată ferecată și așa
de strâns și așa de complicat, în cât a fost
imposibil să fie deslegată, cu tóte silințele
ce ș-au dat pururea fericirii olimpieni ca să
descurce pe regina șteilor. Vêđend Zeus că

tóte silințele sale și ale celor-l-alți deși sunt zadarnice, și că nu este cu putință să mântuiască pe scumpa-i consórtă din mreșile în care o prinsese fiul ei, a fost silit să-l cheme în cer și să-l róge deii, ca să deslege pe Hera, fiind-că numai el era posesorul secretului mecanism.

Dar prea viclénul deș se opunea rugăciunilor repetate ale confrăților săi și le respundea că nu mai voesce să se mai urce în Olimp după-ce a fost aruncat de două ori pe pământ; întâi de mama sa care nu-l iubesc și al doilea de Zeus tatăl deilor și al ómenilor. Există însă printre deși, unul care era în stare să amăgescă pe meșter și mai era încă și prietin credincios lui Hephaistos; acest deș era *Dionysos*, care, rugat de toți cei-l-alți deși, puse în mișcare neînvingul vicleșug al vinului ca să-l amăgescă. Intr'adevăr înbată pe nenorocitul meșter până în așa hal — spun fabulele — în cât să-l conducă fără știrea lui, până în Olimp aiurând și borborosind sub influința vinului.

Dibaciul Hephaistos nu mai puțin însă

își reveni îndată ce a călcat pragul divinelor lăcașe, și s'a gândit să-se folosescă și de amăgirea a cărei victimă era, de vreme ce nu putea să mai scape. Mai înainte decî de a deslega pe Hera din lanțurile tronului, a cerut ca resplată să mărturisescă oficial regina olimpienilor, a cui fiu era; și numai după ce dânsa a mărturist, că era copilul neîndoios a lui Zeus, consimți să-o libereze din nevădutele lanțuri care o ținea în cătușată.

După această mintosă stratagemă, schiopul făurar a fost proclamat pentru totdeauna nemuritor și a fost așezat în cer ca părtaș și el al adunării ȕeilor. Spre resplata acestei onori a construit mai în urmă acele faimose *chei secrete* prin care, îndată ce se închidea camera de culcat a Herei, nici un alt ȕeu afară de dînsul, nu era în stare să-o deschidă.

Dintre cele-lalte opere a lui Hephaistos mai însemnate sunt sceptra lui Zeus, pe care locuitorii din Chaironea l'aŭ găsit îngropat în pămînt împreună cu alte tesaure, pe la hotarele care i despart de Panopeeni

din Phocida. Pe acest sceptru Chaironenii l'aũ onorat ca pe un ȃeu, numindu-l *Lancie*. Cum a ajuns sceptrul lui Zeus în Chaironea? Homeros ne povesteste:

«Iar¹⁾ regele Agamemnon se ridică, ȃi-
«nënd în mână sceptrul pe care îl lucrase
«Hephaistos; Hephaistos l'a dăruit lui Zeus
«fiul lui Cronos regele; iar Zeus l'a dăruit
«crainicului ómorîtorul Argosului; iar Her-
«mes l'a dăruit cavalerului Pelops; iar Pe-
«lops la rîndul lui l'a dăruit lui Atreus păs-
«torul popórelor; iar Atreus murind, l'a
«lăsat avutului în turme Thyestes; iar Thy-
«estes iarăş l'a lăsat lui Agamemnon ca să-l
«pórté şi să domnéscă peste multe insule şi
«peste întregul Argos.»

Chaironenii nu aũ consacrat un templu special *sceptrului* lucrat de ȃeul focului, ci preotul îl luă acasă la dânsul unde făcea în fie-care ȃi sacrificii mari, întiȃdënd mese şi încărcându-le, în onórea sântului simbol, cu felurite mîncări de carne, pe care firesce le înghiȃea ori-care altul afară de sântul sceptru.

1) Hom. II raps II veas 400.

Opera lui Hephaistos erau și *palatele* scânteetórá ale Sóreului, precum și neimitabilul lui *car*. Osia acestui car era întregă de aur; oiștea era și ea de aur; cercurile rótelor erau de aur, spițele de argint; cârligul de unde agață hățurile iarăși de aur, iar jugul și întregul car, era împodobit cu pietre scumpe care, reflectând auritele rațe ale lui Phoibos, le împrăștia pretutindení. Pe acest car Phoibos urcându-se și conducând hățurile cailor sêi cari respiraú foc, străbătea spațitul spintecând nuorii, și înneca în lumină universul întreg.

Apoi neîntrecutul meșter a creat minunata *corónă* a Ariadnei, care mai întâi a fost dăruiată Aphroditei și Horelor, iar acestea aú dat-o lui Dionysos, și Dionysos, Ariadnei. După o altă fabulă, Ariadne a luat coróna de la Aphrodita și de la Hore de a dreptul, când se mărită cu țeul vinului în insula, pe atunci numită, *Dia*, iar mai târziu, și până astă-zi, Naxos. Acéstă corónă era împletită din pietrele scumpe ale Indiei și din aur de culórea focului, care în timpul nopții scânteia ca și Sórele

și lumina, de jur împrejur, cu o lumină aurită, ast-fel în cât s'a născut de aci mitul, că Ariadne nu a dat lui Theseus un ghem ca să-și conducă pașii în labyrinth, ci coróna ca să învingă întunericul sub pământesc cu dumneșiasca-i scânteere. Mai târziu coróna acésta a fost urcată la cer de către Dionysos, după cum spune Eratosthenes și făcu acolo una din cele mai scânteetóre constelațiuni.

După acéstă minunată lucrare, Hephais-tos construi, în tocmai cum odinióră construisse tronul Herei, lanțurile și rețéoa patului în care ferecă pe soția sa Aphrodita și pe amantul ei Ares.

Mitul dá ca soție schiopului și diformului meșter pe acea care represintă desăvârșita frumusețe în univers, pe Aphrodita deița amorului și a pasiunei cărnei, fiind-că cei ce aũ focul ca element constitutiv în existența lor, sunt firesce violenți și neînfrânați în pasiunile lor pentru dragoste. Dar acolo, în casele olimpice mai era și un alt deũ, mai frumos ca densul reprezentând, ca și schiopul meșter, acțiunea sănătății per-

fecte și pornirea vehementă: acest deș era deșul răsboiului. Aphrodita s'a înamorat de dânsul și nenorocitul Hephaistos se vedu îndată desprețuit și delăsât pentru o.... sabie!

Tăria corporală însă nu pôte nimic înaintea concepțiunei spiritului; deșul focului, soșul ultragiât se resbună. Iata cum povesteste Ovidius descoperirea amorurilor Aphroditei și a lui Ares precum și răsburarea deșului focului:

«Se crede¹⁾ că acest deș (Apollon) cel
«d'întâi a vedut adulteriul Venerei cu Marte,
«acest deș cel d'întâi vede tôte. Indurerat
«adînc de fapta acêsta, a arătat soșului năs-
«cut din Iunona furturile patului lui și lo-
«cul furtului. Se zăpăci, și lucrul făurăresc
«ce ținea, îi cădu din mâna-î dréptă. Indată
«pilesce din aer, suptirele cătușe și lașuri
«care să nu pôtă fi vedute în lumină;
«cele mai suptirele fire n'ar putea să în-
«trécă acêsta lucrare, nici pânda de păiajen
«care atîrnă de pe înalta grindă. Le a fă-
«cut încă ca să jôce la cea mai ușoră atin-

1) Ovid Metam. cart IV. vers 271 și ur.

«gere și la cea mai mică mișcare, și le po-
«trivesce pe pat, pe care-l înconjoară. Când
«soția și cu amantul s'a'u întins pe acela-și
«pat, sunt ferecați amândoi prinși în mij-
«locul îmbrăcișărilor prin meșteșugul soțu-
«lui și prin lanțurile întocmite după o nouă
«născocire. Lemniul¹⁾ ne întârziat, deschise
«ambele canatură de fildeș ale ușii, și chemă
«pe deii, iar aceia rămăseseră, cu rușine, în-
«tinși. Unul dintre deii veseli dorește ca
«să se facă tot așa de ocară. Deii ceresci
«răiseră și multă vreme acéstă poveste a fost
«în gura lor, în întreg cerul.»

Din cauza tradărilor acestora a consórtei
lui, bietul meșteșugar n'a dobândit din A-
phrodita nici un copil. Mai în urmă a luat
ca soție pe una dintre Grații pe care Ho-
meros²⁾ o numesce «prea drăguță» cu piep-
«tănătura prea frumoasă «iar după Hesio-
«dos³⁾, Hephaistos faimosul șchiop a luat
«în căsătorie pe înfloritórea Aglae cea mai

1) Epitet a lui Hephaistos.

2) Hom. Il. Repts. XVIII vers 382.

3) Hes. Theoz vers 945.

«mică dintre Grații» prin care mitologii reprezintă strălucirea razelor Aurorei.

Din alte tradițiuni în legătură cu divinitatea lui Hephaistos rezultă că schiopul Olimpian, era considerat ca personificarea trăsnetului. Sub acest raport prezenta multă analogie cu Prometheus¹⁾. După cum acesta a furat focul din atelierele din Lemnos ale zeului focului, unde căduse din cer, tot așa și Hephaistos lovind cu un topor pe care el însuși îl făurise foarte tare, capul lui Zeus, a vădut esînd într'însul pe Athena înarmată, Athena care reprezintă înflăcăratul fulger din culmea furtunosului Olimp.

Relațiunile dintre zeu focului și fermecătoarea frumusețe a feciorei reprezentând fulgerul, era firesc să nu se mărginescă aci. Tatăl focului ceresc și pămîntesc s'a învăpăiat în fața frumuseții divine a copilei născută din creierul lui Zeus și se sili din toate puterile să o ia în căsătorie. După cum povestesc însă miturile din Atica, învăpăiatul meșteșugar a fost desprețuit de divina fe-

1) Un semi-zeu, despre care vom vorbi.

cioră. Când într'o di Athena a venit în atelierele lui Hephaistos ca să-și comande arme, viclénul făurar reuși să se facă stăpân, dacă nu pe inima țeiții, pe dumnețeiasca-î feciorie. Ast-fel Hephaistos a adăogat la numeroșa legiune a copiilor țeilor, ca fruct al triumfului său amoroș, pe Erychthonios care a devenit mai târziu rege al Atenei și a căruî nascere — după cum vom vedea — presintă multe particularități neobicinuite și supranaturale.

Sunt însă și alte mituri mai vechi care presintă divina alianță ca săvârșită de bună-voie, fără siluire, și că fructul acestei uniri este Apollon *Patroios* adecă Sorele care se asemănă mai mult ca ori-care dintre ței cu țeul focului, care a ajutat pe Hephaistos în lupta contragiganților; care, cel-d'întâiu i a denunțat amorurile criminale al Aphroditei și ale lui Ares.

Se mai povesteste și despre un amor înflăcărat al lui Hephaistos către Thetis cea cu picioarele de argint. Când a venit în atelierul lui, ca să-î comande armele fiului ei Achilles, neînfrânatul țeu al focului a pre-

tins de la dânsa ca resplată pentru ostenéla sa, plată în natură, pretențiune care de altfel este obicînuită la Hephaistos. Thetis numai grație vicleniei a putut să scape, fiind-că a cerut ca mai întâi Achilles să încerce armura neînvinsă dacă i se potrivește, și apoi sa..... i plătescă. După ce a îmbrăcat armura, a fugit pe ascuns.

După cum se atribue lui Prometheus creațiunea primului bărbat, tot așa Hephaistos este creatorul celei d'ntâi femei, cea numită *Pandora*.

Acéstă primă femeie a lumii, Eva a mitologiei grecesci, s'a creat după mărturia lui Hephaistos din ordinul lui Zeus care «porunci¹⁾. faimosul Hephaistos ca să a-
«mestece cât mai repede pământ cu apă,
«să-o doteze cu voce și putere de om și
«să se asemene la față cu nemuritoréle dește,
«să aibă frumos chip de fecióră prea do-
«rită; Athenei să o învețe lucru, să țesă
«pânză cu multă pricepe; auritei Aphropita
«să-i tórne peste cap grație și dorință ne-

1) Hes. Erga che Hemerae vers 60 și urm.

«învinsă, și poftă ce slăbesce membrele;
«iar lui Hermes omorătorul Argosului anun-
«țătorul, să-î dea gând nerușinat și deprin-
«deri amăgitoare.»

Iată după Hesiodos și împrejurările în care Hephaistos din ordinul lui Zeus a creat pe Pandora :

«Distinsul¹⁾ fiu al lui Iapetos amăgi pe
«Zeus însu-și, furând strălucirea neînfrâna-
«tului foc ce licăresce de departe, într'o nuia
«scobită; și atinse adânc în suflet pe Zeus
«sustunătorul și-î porni spre mânie scumpa-î
«inimă; căci îndată, născoci un rău pentru
«omeni în locul focului. Faimosul deșu di-
«form, după sfatul lui Zeus plămădi din pă-
«mânt o statuă asemenea unei prea frumoase
«feciore. Deița Athena cea cu ochi de buf-
«niță, o încinse și o împodobi cu o haină
«albă, pe cap i puse zăvon artistic, lucrat
«cu mâinile, o minune la vedere; îi puse
«pe cap și o corónă de aur pe care a fă-
«cut-o ilustrul Hephaistos lucrându-o cu
«mâinile lui, ca să facă plăcere tatălui Zeus.

1) Hes. Theog. vers 565.

«Pe dânsa a sculptat multe lucruri de artă,
«minune la vedere; bestii de cele ce, în mare
«număr, conține și cuprinde marea; multe
«dintre acestea le puse pe dânsa, admirabil
«executate, asemenea însuflețitelor glă-
«suitore.

«Iar când a desăvârșit frumosul rău în
«locul bunului, a scos-o acolo unde erau
«și cei-l-alți ómeni și ȃei, mândră de po-
«doba ȃeiții cu ochi de bufnița copila prea
«puternicului tată.

«Némul acesteia este prăpăditor și soiul
«femeilor este o mare pagubă; ele trăesc
«cu bărbații muritori, nu sunt sótele pră-
«păditorei sárăcii, ci a belșugului. In toc-
«maí cum, în ulee, albinele hrănesc pe trînto-
«rii pârtași ai lucrurilor rele. Unele tótă
«ȃiua, de la răsărit și până la apusul só-
«relui, muncesc și fac fagurií albi; cei-l-alți
«rămânend în lăuntrul uleelor bine acope-
«rite, își îndópă pântecele lor cu muncă
«străină; Ast-fel de rău sunt și femeile pen-
«tru bărbații muritori, date de Zeus sus
«tunătorul, pârtașe la lucruri supărátore.
«Cel ce fugind de cásatorie și de neliniști-

«torele apucături ale femeilor, n'ar voi să
«se căsătorască, și ar ajunge la prăpăditó-
«rea bătrânețe, este lipsit de îngrijire la
«bătrânețe, dar el nu trăesce lipsit de hrană,
«și când móre rudele depărtate își împart
«averea între dânșii. Acela însă, căruia a
«fost dat să se căsătorască, și are parte de o
«soție rușinosă și cu mîntea sănătósă, pen-
«tru acesta, în veci rău există, dar se cum-
«pănesce cu bunul; cine însă va fi avut
«parte de muere soiū rău, trăesce avënd în
«suflet și în inimă vecinica întristare și răul
nu se mai póte «tămădui.»

Hephaistos a făcut, ajutat de Cyclopi, în-
fricoșatul trăsnet al lui Zeus, sabia lui Pe-
leus; a împletit cu o minunată dibăcie lan-
țurile de oțel cu care a fost legat Prom-
theus pe muntele Caucas fiind-că a furat
focul din cer.

Hephaistos are mulți copii cu caractere
însă foarte asemănate cu proprietățile săl-
batice ale focului: *Periphetes* sau *Coryne-
tis* și *Cercyone* faimoșii tâlhari, *Philiestos*,
Ardalon, *Brotheos* sau *Broteas*, *Aidbiops*
după numele căruia s'a numit Etiopia, O-

lenos, Albion, Caiculos, Cacos și alții despre care vom vorbi la timp și mai amănunțit.

Binefacerile deului focului către omenire și civilizațiune sunt admirabil descrise de Homeros în scurtul imn ce-i adresază:

«Musă melodiösă, cântă pe Hephaistos
«cel ascuțit la minte, care cu Athena cea
«cu ochi de bufniță a învățat pe ómenii de pe
«pământ, lucrări strălucite; ei care la înce-
«put locuiaū în peșteri, în munți ca fiarele.
«Acum însă învățând de la Hephaistos fai-
«mosul în lucrări, arte, își petrec lesne traiul
«prin întregul an, liniștiți în casele lor. Fii
«bine-voitor, o Hephaistos, și dă-ne virtute
«și fericire.»

Hephaistos era reprezentat ca un bărbat robust, cu barbă ca un adevărat lucrător și cât se poate ascundându-i neegalitatea membrilor; purta în mâini ciocan, iar în cap un bonet.

